

WIELEWAAL

tweemaandelijks tijdschrift
jaargang 53
maart 1987

WIELEWAAL

Vlaams tijdschrift voor natuurstudie

uitgegeven met ondersteuning van het Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, Administratie voor Onderwijs en Permanente Vorming.

Vroegere hoofdredacteurs: E.H. Fr. SEGERS: jaargang 1 tot en met 23
Dr. Fr. GROOTAERS: jaargang 24 tot en met 46
Dr. H. MEEUS: jaargang 47 tot en met 51

Hoofdredacteur: G. LUYTS, Zilverberkstraat 13, 2300 Turnhout (014/41 67 45)

Redactieraad:

H. FRANCKX, J. BLOEMEN, G. BURGGRAEVE, A. DEJONGHE, R. DE FRAINE, R. DE LUST, B. GODDEERIS, P. HERROELEN, P. PRINSEN, S. TYS, D. VAN DAELE, P. VAN DEN BREMPT, J. VANHEUVERSWEYN, W. VAN SPAENDONK, J. VAN WINKEL, R. WILLOCKX

WIELEWAAL is een uitgave van de

Koninklijke Vereniging voor Vogel- en Natuurstudie DE WIELEWAAL

De vereniging heeft tot doel: de kennis en de bescherming van de natuur en in het bijzonder van de in het wild voorkomende vogels te bevorderen door alle middelen, o.m. door het oprichten van plaatselijke afdelingen, het houden van studiedagen, het uitgeven van een tijdschrift, het verspreiden van vogelboeken en natuurboeken, het oprichten van natuurreservaten. De vereniging werd in 1933 opgericht door E.H. Fr. Segers. Ze telt nu meer dan 6.000 leden, verdeeld over 52 afdelingen. Een waaier van voordrachten, dia- en filmavonden, lessen, tentoonstellingen, geleide wandelingen, studieprojecten, deelname aan regionale en internationale onderzoeken en inventarisaties, beheerswerken in natuurreservaten, uitstappen en reizen in binnen- en buitenland staan jaarlijks op de agenda. De vereniging heeft niet minder dan 70 natuurreservaten in beheer met een totale oppervlakte van meer dan 4.000 ha, verspreid over geheel Vlaanderen. Ze bezit bovendien een eigen „Wielewaal-huis” te Turnhout waar naast het secretariaat ook een ornithologisch museum, een bibliotheek, vergaderzalen en een boekhandel zijn ondergebracht.

Raad van beheer

Dagelijks bestuur:

H. FRANCKX, voorzitter, Vredelaan 29, 2500 Lier (03/480 47 32)
W. VAN SPAENDONK, ondervoorzitter, Zevenbergen 50, 2500 Lier (03/480 54 24)
F. VAN DEN BROECK, secretaris, De Wilgen 41, 2060 Merksem (03/645 02 52)
D. VAN DAELE, penningmeester, Garenmarkt 4 bus 2, 8000 Brugge (050/33 82 66)

Overige leden:

J. DHOLLANDER, Bergstraat 5, 2780 St.-Gillis-Waas (03/770 64 26)
M. GUISSON, Reststraat 49a, 3211 O.L.V.-Tielt (016/63 33 76)
P. HERROELEN, Postbus 64, 8400 Oostende (059/32 38 05)
G. LUYTS, Zilverberkstraat 13, 2300 Turnhout (014/41 67 45)
J. VANHEUVERSWEYN, Burg. P. Ceuterickstraat 12, 9751 Asper (091/84 43 82)
E. WELLENS, Statiestraat 89, 3900 Lommel (011/54 40 25)

Technisch adviseur voor de natuurreservaten:

S. TYS, Beekstraat 16, 2800 Mechelen (015/41 12 78)

LIDMAATSCHAP EN ABONNEMENTEN

België: 450 F. Nederland en Luxemburg: 800 F. Andere landen: 900 F. Bijlid (zonder abonnement): 50 F
Administratie: De Wielewaal, Graatakker 11, 2300 Turnhout. Giro: 000-0319785-73. Tel.: 014/41 22 52

Ieder lid van De Wielewaal ontvangt het tweemaandelijks tijdschrift WIELEWAAL en het trimesteriële tijdschrift ORIOLUS. Artikels voor WIELEWAAL moeten verzonden worden naar dhr. G. Luyts, Zilverberkstraat 13, 2300 Turnhout, teksten voor ORIOLUS naar Dr. H. Meeus, Langvenstraat 25, 2300 Turnhout. Berichten en activiteitenkalender dienen verzonden naar De Wielewaal, Graatakker 11, 2300 Turnhout.

BESTELKAART VOOR BOEKEN

FRANKEREN
ALS
BRIEF

BOEKHANDEL
„DE WIELEWAAL”

„WIELEWAAL”
tweemaandelijks tijdschrift
„ORIOLOS”
driemaandelijks tijdschrift
rijk geïllustreerd

Als u koopt in uw boekhandel
„De Wielewaal” steunt u onze
beweging

Kataloog en bestelkaarten gratis
op aanvraag.

„De Wielewaal” levert alle
boeken over vogels en natuur.

BOEKHANDEL „DE WIELEWAAL”

GRAATAKKER 11

2300 - TURNHOUT

DRUKLETTERS AUB

GELIEVE TE ZENDEN

Datum

..... eks.
..... eks.
..... eks.
..... eks.
..... eks.
..... eks.

Naam en voornaam (zeer duidelijk a.u.b.)

Woonplaats - straat en nr.

De Wielewaal v.z.w.

Graatakker 11 - 2300 Turnhout (België)

Telefoon (014) 41 22 52

Reis naar Hongarije: 3 tot en met 16 juni 1986

H. Franckx

Hongarije ligt in het hart van Europa, in het bekken van de Karpaten. Twee derden van het land bestaat uit vlakten, niet hoger gelegen dan 200 m boven de zeespiegel. Sinds eeuwen worden deze vlakten bebouwd, wat zijn stempel heeft gedrukt op de flora en de fauna. Wat overgebleven is van het oorspronkelijke planten- en dierenleven wordt echter zorgvuldig beschermd. Natuurreservaten liggen verspreid over het ganse land. De meeste hiervan hebben wij tijdens de reis bezocht.

Maandag, 2 juni: Boedapest

Na een vlotte vlucht en transfer naar het hotel trokken de meeste deelnemers op verkenning in Boedapest. De stad bestaat uit twee delen: het historische Buda en op de andere oever van de Donau, het oude Pest.

Dinsdag, 3 juni: Boedapest - Eger

In de voormiddag brachten we met de bus en onder de leiding van onze gids Carmen een bezoek aan Budapest. Zoals het ook de volgende dagen het geval zou zijn, werd ons middagmaal geserveerd in een restaurant met zigeunermuziek. Met de car reden we vervolgens oostwaarts, richting Gyöngyös, de hoofdplaats van het Matragebergte. De Matra is het hart van het noordelijke centrale bergland, met als hoogste piek, tevens de

hoogste berg van het land, de Kékestető (1015 m). De streek is vooral rijk aan zangvogels, waarvan de voornaamste zijn de Rode Rotslijster, de Sperwergrasmus, de Kleine Vliegenvanger, de Withalsvliegenvanger en de Syrische Bonte Specht.

Wij maakten er een wandeling door een uitgestrekt eikenbos, waar een wetenschappelijk vogelreservaat werd ingericht en honderden nestkasten van elk model hangen. We noteerden er Nachtegaal, Zanglijster, Zwartkop, Tuinfluiter, Geelgors, Koekoek, Tortel, Grote Bonte en Groene Specht. Er waren Boomklevers, Boomkruipers en Withalsvliegenvangers, alle met jongen. Een Grauwe Vliegenvanger had zijn nest in een Tondelzwam tegen een huis.

Woensdag, 4 juni: Bükkbergen en Eger

Het Nationaal Park van de Bükkbergen heeft een oppervlakte van 40.000 ha. De kern van het park is een hoogvlakte, 800 tot 900 m boven de zeespiegel gelegen, 20 km lang en 6 tot 7 km breed. De hellingen zijn bedekt met eiken- en beukenbossen. „Bükk” betekent trouwens „Beuk”. De vogelstand is dezelfde als deze van de Matra, maar er broeden ook Slecht- en Sakervalken op de rotsen. Bij waterrijke beken zijn Waterspreeuw en Grote Gele Kwik waar te nemen. Boomleeuweriken zijn algemeen in de weiden. In de pijnbossen, die hier en daar voorkomen, nestelen Goudhaantjes, Zwarte

De Tiszarivier

Foto: J. Van Looveren

Mezen en Grote Lijsters. Wij zagen er o.a. Buizerd, Kleine Klapekster, Grauwe Klauwier en Europese Kanarie. Voor veel discussie zorgden een paar arenden. Volgens de plaatselijke gids waren het Schreeuwarenden. De romp en de voorvleugels waren inderdaad lichtbruin, de achterkant van de vleugels donkerbruin. Maar zoals Slangenarenden hingen beide vogels aanhoudend tegen de helling te zweven en te bidden met hangende poten en omlaag gebogen kop. Het Bükkgebergte ligt ten noorden van de stad Eger, waar we verbleven in het hotel Egerpark. 's Namiddags leidde een gids ons te voet door de prachtige stad. De gerestaureerde burcht getuigt van de heldhaftige Hongaarse weerstand tegen de Turkse invallen. Er zijn nog Turkse baden en een minaret. Gans de stad kan beschouwd worden als een museum van de barokkunst. Ze is dan ook één van de grootste toeristische centra van Hongarije. Wij leerden er ook de beroemde „Egri Bikaver” (stierenbloed) kennen, een rijke donkerrode wijn.

Donderdag, 5 juni: Hortobágy - Debrecen

De Hongaarse laagvlakte heeft een oppervlakte van 50.000 km². Ze beslaat het midden en de oostelijke helft van het land. In het westen wordt de laagvlakte begrensd door de Donau, die daar ongeveer van noord naar zuid

stroomt, in het noorden door het noordelijke centrale bergland, in het oosten en het zuiden door de grenzen met Roemenië en Joegoslavië. Het gebied wordt door de rivier de Tisza opgesplitst in twee duidelijk verschillende delen, enerzijds de streek tussen Donau en Tisza, anderzijds de streek ten oosten van de Tisza.

Op weg van Eger naar Hortobágy hielden we in de voormiddag een halte aan het stuwmeer van de Tisza. Een dozijn Roodpootvalken zaten op de elektriciteitsleidingen. Op het water zwommen Meerkoeten, Futen en Wilde Eenden. Blauwe Reigers, Purperreigers, Kwakken en Grote Zilverreigers vlogen over de plas. In de rietkraag zong een Grote Karekiet.

In het Nationaal Park van Hortobágy brachten we in de plassende regen een bezoek aan twee van de vele visvijvers.

Deze visvijvers hebben samen een oppervlakte van 6.000 ha. Honderdduizenden trekvogels vinden hier een rustplaats. Er is een broedkolonie van 150 paren Lepelaars. In de ontoegankelijke rietpartij broeden ook Grauwe Gans, Grote Zilverreiger, Purperreiger, Blauwe Reiger, Roerdomp en Woudaapje. De Bruine Kiekendief is er de enige broedende roofvogel. Als zangvogels broeden er Grote en Kleine Karekiet, Rietzanger en Zwartkoprietzanger, Snor, Rietgors, Blauwborst, Baardmanjetje en Buidelmees.

Op de drijvende waterplanten broeden Visdief, Witwangstern, Zwarte Stern en in mindere mate Witvleugelstern. Hier vindt men ook de nesten van Dodaars, Geoorde Fuut, Roodhalsfuut en Fuut. Naast Waterhoen, Porseleinhoen en Meerkooit broeden hier ook Wilde Eend, Tafeleend en Witooieend. Op drooggelegde visvijvers verschijnt al vlug de Kluut. Uit de kolonies in de bossen komen Kwak, Ralreiger en Kleine Zilverreiger hier voedsel zoeken.

Kluut

Foto: J. Botond Kiss

Interessante bewoners van de andere fauna zijn de Europese Moerasschildpad, Muskusrat en Otter. Ook Vos, Everzwijn, Wilde Kat en Ree vinden schuilplaatsen in het Riet.

Op de Witvleugelstern na werden alle hogervermelde broedvogels waargenomen. Bovendien noteerden we nog Ooievaar, Koekoek en Nachtegaal. Na het middagmaal in het Csardasrestaurant van Hortobagy, bezochten we het herdersmuseum, ondergebracht in een oude schuur, en het museum van de natuur. De brug met 9 bogen over de rivier Hortobagy is de langste stenen brug van Hongarije. Ze is gebouwd in de neo-klassieke boerenstijl. Op weg naar het hotel stopten we nog aan een

robiniabos, waar in een grote roekenkolonie een 35 paren Roodpootvalken nestelden. De twee volgende dagen logeerden we in het hotel Aranybika te Debrecen.

Vrijdag, 6 juni: Hortobagy

Gans deze dag werd doorgebracht in de poesta met haar steppen, moerassen, bossen, weiden en vijvers. De poesta van Hortobagy is beslist één van de merkwaardigste gebieden van Hongarije. De oppervlakte bedraagt 2.300 km², waarvan in 1973 52.000 ha tot nationaal park werden uitgeroepen met als doel het behoud van de specifieke fauna en flora, evenals van de schoonheid van het landschap. Niettegenstaande het park van Hortobagy de laatste uitgestrekte poesta van Centraal-Europa is, moeten ook hier de natuurbeschermers een bittere strijd voeren tegen de landbouwbedrijven, die steeds meer grond in cultuur willen brengen om weiden, bossen en visvijvers aan te leggen.

De poesta vormt een enorme vlakte met slechts hier en daar een grafheuvel.

Twee kanalen zorgen voor de bevoeiing, zowel van de akkers als van de visvijvers. Hortobagy is bekend voor de „Nonious“-raspaarden, de grijze stieren en koeien, en de zwarte en witte „Ratzka“-schapen met hun lange, gekrulde horens.

De avifauna en de flora van de poesta zijn uniek. Op de droge weilanden nestelen Vorkstaartplevier, Griel en Kievit. In de vochtiger gebieden broeden Grutto, Tureluur en Wulp. Ooievaars zijn er talrijk en de Grote Trap komt er in kleine groepjes voor. De Visarend, Keizerarend, Buizerd en Bruine Kiekendief worden er regelmatig waargenomen. De Kortteenleeuwrik heeft hier een eigen endemische ondersoort: *Calandrella brachydactyla hungaria*. In de winter zoeken honderdduizenden ganzen en vele soorten eenden hun toevlucht in het reservaat.

Bezoekers hebben slechts hier en daar toegang. De toelating kan verkregen worden in het toeristenbureau van de gemeente Hortobagy. In de voormiddag maakten wij onder de leiding van een plaatselijke gids een wandeling door de eindeloos lijkende, kale vlakte met hier en daar een moeras of een waterplas. Wij noteerden: Roodpootvalk, Bruine Kiekendief, Grauwe Gans, Lepelaar, Kwak, Grote en Kleine Zilverreiger, Zwarte Stern en Witwangstern, Grote Karekiet, Snor, Rietzanger, Rietgors en Grauwe Gors, Scharrelaar.

Op weg naar het restaurant voor het middagmaal staptten we even af in een dorp met vele ooievaarsnesten in de bomen.

Rietzanger

Foto: A. Lagrou

Vermoedelijk verkiezen de vogels er de hoge bomen omdat de huizen er te laag zijn. 's Namiddags bezochten we het noordelijk deel van het nationaal park. We zagen er de buffels en schapen en vulden de lijst van de waarnemingen aan met Bosrietzanger, Hop, Nachtegaal, Tuinfluiter, Braamsluiper, Grauwe Klauwier en Wielewaal.

Zaterdag, 7 juni: Debrecen - Szeged

We verlieten Debrecen voor het meer zuidelijk gelegen Kescskemet, de belangrijkste stad van het gebied tussen Donau en Tisza, waar zich tevens de zetel bevindt van het Nationaal Park van Kiskunsag. Hier werd ons een film vertoond over de rijke Kiskunvallei.

De Tisza overstroomde in het verleden geregeld de poesta. Hierdoor werd de vruchtbare grond weggespoeld en ontstonden ontelbare grillige meanders. De rivier wordt nu door honderden kilometers lange dijken in zijn bedding gehouden.

Het Nationaal Park van Kiskunsag werd opgericht in 1975 en strekt zich uit over 31.000 ha tussen de Donau en de Tisza. Het bestaat uit 6 verschillende delen, elk met een eigen karakter. Eén helft van het park kan bezocht worden met een speciale toelating, de rest is

Oude Tisra-arm

Foto: J. Van Looveren

vrij toegankelijk. De toelating is te bekomen in Keschemet in het plaatselijk reisagentschap Express.

We bezochten twee van de alkalische soda-meren van het Kiskunsagreservaat en noteerden er Grutto, Tureluur, Kluut, Steltkluut, Kleine Plevier, Strandplevier, Kleine Strandloper, Kievit, Gele Kwik, Kleine Klapekster, Veldleeuwerik en Grauwe Kiekendief. Op het eerste meer was er een grote Kokmeeuwenkolonie en in de omgeving kwamen ook Siesels voor.

De twee volgende dagen logeerden we in het hotel Hungaria te Szeged, een stad gebouwd op de oevers van de Tisza, tevens de voornaamste stad van de zuidelijke vlakte. In 1879 werd ze door een overstroming van de Tisza volledig verwoest. Achteraf werd ze echter volledig heropgebouwd volgens het oorspronkelijke plan.

Steltkluut met jongen

Foto: Y. Eshbol

Zondag, 8 juni: Fehertomeer en Saser-reservaat

Het Fehertomeer (witte meer) is het zuidelijkste van de zoutmeren tussen Donau en Tisza, en één van de belangrijkste watervogelreservaten. Om het te mogen bezoeken moet men over een toegangsbewijs beschikken.

Tot de broedvogels behoren Kluut, Steltkluut, Strandplevier, Vorkstaartplevier (niet elk jaar), enkele duizenden paren Kokmeeuwen en vele Visdiefjes. Purperreigers broeden in de rietvelden, waar ook vele Geoorde Futen, Roodhalsfuten en Futen nestelen.

Al deze soorten kunnen gemakkelijk waargenomen worden vanaf de uitkijktoren. Van op de dijk zagen wij bovendien nog Wilde Eend, Tafeleend, Zwartkopmeeuw, Rietgors en Rietzanger. Duizenden padden en kikkers leven in de kleinere plassen rond het meer.

Wat ook opvalt in deze streek is de reeks landduinen.

In de voormiddag bezochten we nog een tweede, kleinere zoutmeer in de buurt. Bij de waarnemingen kwamen nog deze van de Zwarte Stern, Witwangstern, Kleine en Grote Zilverreiger, Kievit, Grauwe Vliegenvanger en Bruine Kiekendief.

In de hoge gras- en koolzaadteelten van dit gebied leven een vijfhonderd Grote Trappen. In gans Hongarije telt men er nog 3.000. De Grote Trap wordt er dan ook zorgvuldig beschermd. De nesten worden er opgespoord, de eieren verzameld en in kisten uitgebroed. De jonge trappen worden groot gebracht in een kwekerij en later in het wild uitgezet. Wij hebben echter geen enkele Grote Trap gezien.

Krekelzanger

Foto: L. Dillen

Vloedbos à Tiszarivier

Foto: J. Van Looveren

Maandag, 9 juni: Saser- en Martelyreservaten

Op het einde van de 19e eeuw werd de Tiszarivier volledig bedijkt. De 1.214 km lange stroom werd door middel van 140 bochtafsnijdingen tot 960 km ingekort. Om overstromingen te voorkomen, werden op beide oevers dijken met een gezamenlijke lengte van 3.500 km gebouwd. Al deze werken werden met de hand uitgevoerd.

In het buitendijkse gebied hebben zich typische biotopen met een eigen planten- en dierenwereld ontwikkeld. Wilgen- en populierbossen, afgewisseld met graslanden en waterlopen, verlenen het een eigen karakter. In de vloedbossen broeden jaarlijks 60 tot 100 paren Kleine Zilverreigers, 10 tot 15 paren Ralreigers, 20 tot 40 paren Blauwe Reigers, evenals 100 tot 150 paren Kwakken. Verder enkele paren Aalscholvers en uitzonderlijk ook een Zwarte Ibis. De Zeearend is er een onregelmatige broedvogel, maar de Zwarte Wouw, de Scharrelaar en de Syrische Bonte Specht behoren tot de vaste bewoners van het reservaat. De vloedbossen van de Tisza hebben tevens een internationaal belang als overwinteringsgebied voor eenden.

Het Saserreservaat is 50 ha groot en ligt 7 km ten noordoosten van het Fehertomeer, in de buurt van Hódmezővasarhely. Het mag alleen met een gids bezocht worden. Meer stroomopwaarts ligt het nationaal park Martely. Het is 2.000 ha groot, wordt gevormd door dode armen van de Tisza en is vrij toegankelijk. Men kan er baden en kanovaren. De vorige

namiddag bezochten we reeds de gemengde reigerkolonie, gelegen op de rechteroever van de Tisza. De bomen zijn er witgekalkt, het stinkt er naar rotte vis en het krioelt er van de muggen. Als we dichterbij kwamen, kropen de jonge vogels langs de takken omhoog. De af- en aanvliegende oudervogels zijn ook van op de dijk goed te zien.

Vandaag waadden wij door de uitgestrekte moerassen en vloeiveiden van het Saserreservaat. Zes Zwarte Ooievaars zeilden boven ons. Buiten de hoger reeds vernoemde reigerachtigen noteerden we ook Bosrietzanger, Rietzanger, Snor, Zwartkop, Vink en Kleine Bonte Specht. Ontelbare kikkers en padden bevolkten de vele kleine plassen.

's Namiddags bezochten we het Martelyreservaat. Na een vogelarme tocht door het bos, gingen we kanovaren op de oude arm van de Tisza. Tegen de oevers was het water bedekt met waternote. Onze beide dokters, Harry Cleeren en Clem Agten, maakten elke morgen en avond een privéwandeling. Gisteren hadden ze in het struikgewas op de linkeroever van de Tisza twee zangposten van de Krekelzanger ontdekt. Vanavond trokken we er met de geïnteresseerden per bus naartoe. Beide vogels waren volop aan 't zingen. Om 21.30 u. stopten ze echter hun serenade.

Dinsdag, 10 juni: Szeged - Szeksard

De lange rit van Szeged naar Szeksard werd onderbroken voor een wandeling in een

bosrijke streek, met hier en daar enkele landbouwgronden. Tot het midden van de 19e eeuw leefden hier de Koemanen. Deze Turkse volksstam, verwant aan de Magyaren, vestigde zich in de 12e eeuw in de Kiskunvallei (Klein-Koemanië). Oorspronkelijk waren deze nomaden dierenfokkers, die nauwelijks landbouw kenden. De wind, die geen enkele hindernis ondervond, had de grond uitgedroogd en de vruchtbare humuslaag meegevoerd. De Koemanen hebben de wind echter getemd: ze plantten robinia's langs de wegen en hielden de grond vast met wijnstokken. Thans is de streek een vruchtbaar land, waar tomaten, komkommers, paprika's, abrikozen, krieken en pruimen weelderig groeien. We reden westwaarts over de Donau en kwamen zo in Transdanubië. De twee volgende dagen logeerden we in het Gemeenschapshotel in de oude stad Szekesvar.

Woensdag, 11 juni: het Gemeenschapshotel

De stad Szekesvar ligt op de oevers van de Donau in het westen van Hongarije. Op 12 km van de stad ligt het Gemeenschapshotel. Dit moerasgebied, bedekt met wouden, is begrepen tussen het laagste en hoogste peil van het Donauwater. Het strekt zich uit over 30 km lengte en met een breedte van 5 tot 7 km op de linker- en de rechteroever van de stroom. De totale oppervlakte bedraagt 20.000 ha. In het reservaat liggen vele dode armen van de Donau. Eén hiervan, de Gemeenschap, heeft zijn naam gegeven aan het gebied. In de wouden komen Everzwijnen, Edelherten en Reeën voor. Visarend, Dwergarend, Schreeuwarend, Sakervalk en Zwarte Ooievaar broeden er, evenals Zwarte Wouw, Kwak, Purperreiger en Zwarte Specht. In de bebouwde stroken er omheen komen Syrische Bonte Specht, Bijeneter en Scharrelaar, en nu en dan de Kleine Klapnetster voor. De Zeearend is er een zeldzame en onregelmatige gast.

Wij begonnen de dag met een bezoek aan het jachtpaviljoen van aartshertog Frederik. Het werd gerestaureerd in 1971 en bevat de jachttrofeeën van de hertog. Daarna reden we met een mini-treintje door de mooiste delen van het jachtgebied. Door het oorverdovend lawaai van dit tuig hebben we echter niets gehoord of gezien. Voor toekomstige bezoekers beslist af te raden. Vaar liever met de boot de hier 600 m brede Donau enkele kilometers op en af.

's Namiddags maakten we een wandeling langs en door het woud. Buizerd, Grauwe Klauwier, Boomklever, Roodborsttapuit, Geelgors, Putter en Bonte Kraai werden dan gezien.

Donderdag, 12 juni: Balatonmeer en Kisbalaton

Het Balatonmeer is het grootste meer van Midden-Europa. Zijn oppervlakte bedraagt 598 km², zijn lengte is 77 km., de grootste breedte 15 km, de kleinste 1,5 km. De diepte is slechts 3 tot 4 m.

Het Balatonmeer met zijn naaste omgeving is het drukst bezochte gebied van Hongarije. Niet alleen Hongaren komen aan de oevers hun vakantie doorbrengen. Ook Tsjechen, Bulgaren, Polen en Oost-Duitsers. De meerderheid wordt echter gevormd door Oostenrijkers en West-Duitsers, die er ook het meeste kapitaal geïnvesteerd hebben. De voertaal in de hotels is dan ook praktisch overal het Duits. Russen zijn hier zo goed als afwezig.

Gedurende de broedperiode is het Balatonmeer ornithologisch weinig interessant. Dan kwam er nog bij dat er de dag van ons bezoek enorm veel wind was. De waarnemingen bleven dan ook beperkt tot Aalscholver, Kokmeeuw, Visdief, Zwartkoprietzanger, Braamsluiper en Zwartkop.

's Namiddags bezochten we met een gids het reservaat van Kisbalaton (Klein Balaton). Dit vermaarde en afgesloten natuurreservaat ligt aan de westelijke punt van het Balatonmeer en is slechts toegankelijk mits speciale toelating. Het heeft een oppervlakte van 2.650 ha en bestaat uit een waterplas te midden van onmetelijke rietkragen. Het reservaat wordt in twee verdeeld door de Zalarivier, die tussen dijken uitmondt in het Balatonmeer. Het daar voorkomende Rood Cypergras is enig in Europa. In hoge wilgen vestigde zich een kolonie Aalscholvers. Over een lengte van 1 km telt men meer dan 500 nesten. Roodpootvalken maken er jacht op de ontelbare libellen. Andere broedvogels zijn: Ralreiger, Kwak,

Grote Zilverreiger

Foto: A. Lagrou

Grote en Kleine Zilverreiger, Lepelaar, Ooievaar, Zwarte Ibis, Grauwe Gans, Sperwer, Bruine en Grauwe Kiekendief, Pijlstaart, Zomertaling, Slobbeend, Krakeend, Witoogeend, Meerkoet, Waterhoen, Klein en Kleinst Waterhoen, Porseleinhoen, Ransuil, Kleine Klapekster, Snor, Zwartkoprietzanger, Nachtzwaluw, Syrische Bonte Specht, Bijeneter, Scharrelaar, Spotvogel, Blauwborst, Baard-en Buidelmees. Tureluur en Grutto nestelen er regelmatig, evenals Wulpen, die hier op de graslanden broeden.

Wij noteerden er nog Roodhalsfuut, Dodaars, Kokmeeuw, Visdief, Zwarte Stern en Witwangstern, Wilde Eend, Kuifeend, Buizerd en Boomvalk.

De twee volgende dagen logeerden we in het luxueuze Helikonhotel van Keszthely.

Vrijdag, 13 juni: Keszthely

Keszthely is een mooie badstad met een praktisch mediterraan klimaat. Dank zij de vele warmwaterbronnen is het een bekend kuuroord.

Vermits het regende, bezochten we in de voormiddag het barokke kasteel van de Festetics. De 101 kamers bevatten een buitengewone verzameling meubelen en kunstvoorwerpen. De gangen zijn versierd met beeldhouwwerk en schilderijen. De bibliotheek bevat 52.000 boeken. Het prachtige park van het kasteel is ingericht als arboretum.

's Namiddags was het opnieuw prachtig weer. We maakten een wandeling rond en op de heuvel van Sankt György, in de buurt van Szigliget. Deze oude krater heeft een hoogte van 425 m. Al de basalthoeven in het bekken van Tapolca, ten noorden van het Balatonmeer, zijn van vulkanische oorsprong.

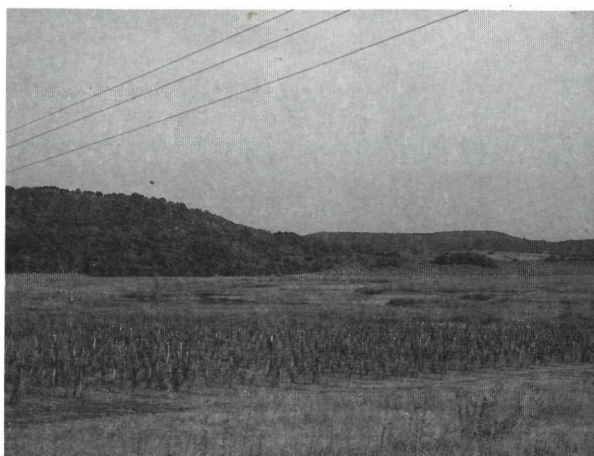
Sperwer, Syrische Bonte Specht, Roodborsttapuit, Zwarte Roodstaart, Cirlgors, Zwartkop, Nachtegaal en Bijeneter werden er waargenomen.

De Rode Rotslijster komt er voor, maar werd door ons gemist.

Zaterdag, 14 juni: Tihany

Tihany is een schiereiland in het noorden van het Balatonmeer. Het heeft een oppervlakte van 1.000 ha, is 5,5 km lang en 2 tot 3 km breed. Het ganse gebied is beschermd: de kraters, de eeuwenoude bomen, de lavendelvelden en het natuurlijke binnenmeer maken het tot één van de mooiste streken rond het Balatonmeer.

Op een hoge rots bevindt zich een abdij, van daaruit heeft men een prachtig vergezicht. De romaanse crypte van de abdijkerk is één van de oudste bouwwerken van Hongarije (11e eeuw).

Gödrösmeer

Foto: J. Van Looveren

Tijdens de voormiddagwandeling rond het schiereiland zagen we de gewone zangvogels. 's Namiddags maakten we een mooie wandeling rond een meer met brede rietkraag tegenover Gödrös in de buurt van Tihany. Dit is het broedgebied van Bruine Kiekendief, Boomvalk, Dodaars, Meerkoet, Witoogeend, Woudaapje, Grote Karekiet en Hop.

De laatste twee nachten logeerden we in het Alba Regiahotel te Szekesfeharvar.

Zondag, 15 juni: Velencemeer

Halfweg het Balaton-meer en Boedapest bevindt zich het meer van Velence, met een uiterst rijke fauna en flora. Het meer heeft een oppervlakte van 26 km². De zuidkant is aangelegd voor het toerisme, de noordelijke oever vormt een kilometerbreed rietwoud met een oppervlakte van 230 ha. Voor een bezoek aan de rietvelden is een toegangsbewijs noodzakelijk. Regelmatige broedvogels van dit gebied zijn de Grote Zilverreiger, Blauwe Reiger, Purperreiger en Lepelaar. Andere belangrijke broedvogels zijn de Grauwe Gans, Roodhalsfuut, Witoogeend, Klein Waterhoen, Zwarte Stern, Grauwe Kiekendief, Woudaapje, Zwartkoprietzanger, Blauwborst en Baardmannetje. Zo nu en dan nestelen er ook Buidelmees en Snor. De toegang tot de uitkijktoren was gesloten en de bewaker was niet thuis, dus maakten we maar een wandeling over de dijken langs de kanaaltjes, die het rietveld doorsnijden.

We zagen er Bruine Kiekendief, Purperreiger, Woudaapje, Snor, Kleine Karekiet, Rietzanger, Blauwborst en Putter. Gaby Verstreken ontdekte er een oud en een bewoond nest van de Buidelmees en dra had iedereen de twee vogels in de kijker.

Tegen de middag reden we naar het Velence-

gebergte (351 m), ten noorden van het meer met dezelfde naam. Hier herinnert een monument aan de veldslag van 1848, door de Hongaren gewonnen tegen de Oostenrijkers. De Bijeneter is hier een algemene en regelmatige broedvogel terwijl de Rode Rotslijster er zo nu en dan nestelt. Op de helling noteerden wij Veldleeuwerik en Paapje en aan de oever van het meer Kokmeeuw en Kleine Plevier.

Zo kwamen wij tot een totaal van 127 waargenomen vogelsoorten. De Dinyesmoe-rassen stonden wel op het programma, maar konden niet bezocht worden wegens de abnormaal hoge waterstand. Dit gebied heeft een oppervlakte van 680 ha, Blauwborst, Zwarte Stern, Kempphaan, Grutto, Grote Karekiet en Kleine Klapekster behoren er tot de voornaamste broedvogels.

In de late namiddag brachten we onder de leiding van onze gids Carmen een bezoek aan Szekesfehervar. Deze „Stad van het witte kasteel” bezit vele rijke, historische monumenten. Vijf eeuwen lang werden de Hongaarse koningen hier gekroond en begraven in de basiliek.

Velencemeer

Foto: J. Van Looveren

Maandag, 16 juni: Boedapest-Brussel

De transfer door Boedapest naar de luchthaven, het inschepen en de vlucht verliepen alle even vlot. De tijd van het afscheid was gekomen. Het was een fijne reis.

Praktische informatie

Inlichtingen, reisprogramma's, reservaties en toelatingsvergunningen kunnen bekomen worden bij het Hongaars Bureau voor Toerisme, Luxemburgstraat 6, 1040 Brussel, Tel. 02/511.64.84.

Vliegtuigtickets zijn te bekomen bij de Hongaarse Luchtvaartmaatschappij MALEV, Ravenstein 32, 1000 Brussel, Tel. 02/511.18.77. Er zijn elke maandag en vrijdag vluchten naar Boedapest.

Voor Hongarije zijn een internationale reispas en een visum noodzakelijk. Dit laatste kan bekomen worden op de Hongaarse Ambassade, Edmond Picardstraat 41, 1180 Brussel. Deze is open op maandag, woensdag en vrijdag in de voormiddag. Tel. 02/343.80.87.

Welke herinneringen blijven er na twee weken Hongarije?

— De vindingrijkheid en soepelheid van de Hongaren waarmee ze van hun land de „plezantste barak van Oost-Europa” maakten.

— De relatieve welstand van dit Oostblokland. Voor gewoon Hongaars geld kan iedereen er produkten kopen uit de ganse wereld: Franse cosmetica, Amerikaanse fonoplaten en Japanse stereoapparatuur, maar ook plaatse-lijke produkten die de vergelijking met wat uit het Westen komt goed kunnen doorstaan.

— Het feit dat elke Hongaar naast zijn dagelijks werk nog een bijjob heeft, zodat Hongarije de hoogste levensstandaard van alle landen uit het Oostblok heeft.

— De vriendelijkheid en de gastvrijheid van de bevolking, vooral de voorkomendheid van de automobilisten t.o.v. de voetgangers.

— De praktisch totale afwezigheid van straat-honden en katten. Maken deze troeteldieren soms deel uit van de consumptiemaatschap-pij?

— De liefde van de Hongaren voor de muziek: overal komt men de namen van Haydn en Liszt tegen. Als men rondreist, komt men van festival in festival. Praktisch elk restaurant is een csardas, waar een zigeunerorkest zorgt voor de animatie.

— De invloed van de Esterhazy's: overal overheerst de barokke bouwstijl en het okergeel. Spijtig genoeg heeft dit land niet de middelen om al die oude gebouwen het nodige onderhoud te geven.

— De toenaderingspogingen van Hongarije tot Oostenrijk, waarmee het sinds 1867 een dubbelmonarchie vormde en waarvan het zich na de eerste wereldoorlog losmaakte. Mochten er nu de gevolgen niet zijn van het Jaltapact, dan zou er waarschijnlijk een economische unie groeien tussen Oostenrijk en Hongarije.

— De zorg van de Hongaren voor hun land en voor de natuur. Men krijgt weer moed als men ziet welke resultaten hier bereikt zijn. Wat bij

ons gebeurt, schijnt vergeleken hierbij toch zo klein en zo amateuristisch. Maar ja, Vlaanderen is Hongarije niet!

Besluit

De reis was een succes. Praktisch alle natuurreservaten werden bezocht. De hotels

waren zeer goed, sommige zelfs luxueus. Onze gids, Carmen, was zeer ervaren en onderlegd. De deelnemers tenslotte vormden een harmonische en aangename groep.

Het is een reis die over enkele jaren gerust nog eens mag overgedaan worden.

H. Franckx, Vredelaan 29, 2500 Lier.

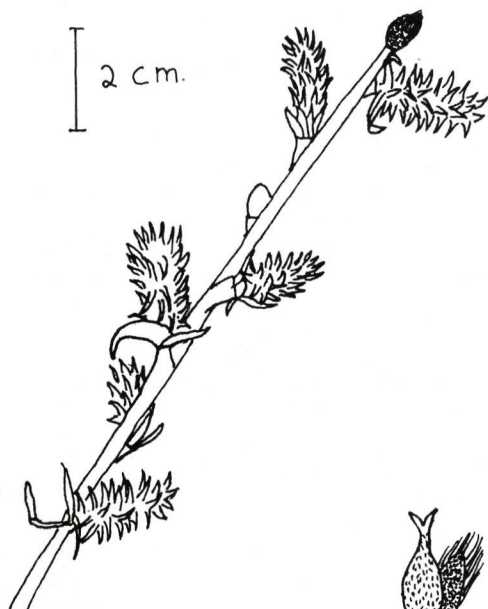
Wilgenstruiken: opvallend in ons Vlaamse landschap

F. Fleurbaey

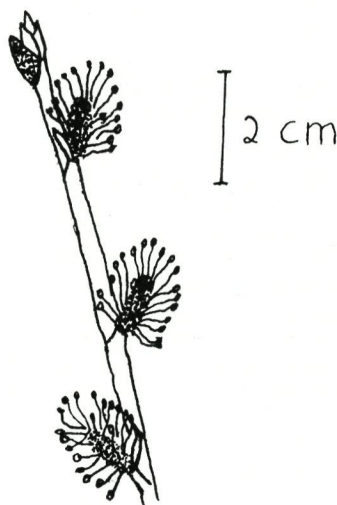
Wilgenbloei: zelfs mezen stellen het op prijs

Een wilg in bloei is ongetwijfeld een opvallende verschijning. Vlak na de winter, als de zon haar eerste stralen uitzendt en het landschap er nog dor bijligt vormen de groengele katjes de eerste tekenen van een nakende heropbloei van de natuur. Geen wonder dat menig takje in een boeket verdwijnt! Naast de kleurenpracht biedt wilgenbloei iets veel belangrijkers in de ontluikende natuur. Insekten allerhande worden aangelokt op zoek naar voedsel... en voedsel is er in de katjes in overvloed

aanwezig. De nectar ligt er bloot, aan de basis van ieder bloempje, afgescheiden door 1 of 2 kliertjes. In de lente vormt dit zeker één van de belangrijkste voedselbronnen voor heel wat dieren. Vooral korttongige insecten zoals vliegen, wespen, kevers, bijen,... profiteren ervan. Zelfs Pimpelmezen schijnen de nectar te lusten: ook voor hen zou dit een belangrijke voedselbron tijdens de lente zijn (Kay, 1985). In ruil voor dit voedsel gebeurt de bevruchting bij wilgen. Vliegend van boom tot boom kunnen de insecten pollenkorrels transporteren en afzetten op de stempels van een

Vrouwelijke tak met katjes en bloem.

Mannelijke tak met katjes en bloem.

Beide zijn van de Boswilg, waarbij de katjes voor het verschijnen van de bladeren tot bloei komen.

Tekening: F. Fleurbaey

Bebladerde tak van de Boswilg. De steunblaadjes vallen hier, in tegenstelling met andere soorten (Geoorde Wilg bijv.), makkelijk af. Tekening: F. Fleurbaey

vrouwelijke bloem. Zelf- of buurbestuiving is bij wilgen, enkele monstrositeiten buiten beschouwing gelaten, uitgesloten. Een wilg is immers tweekuizig: op één boom komen ofwel vrouwelijke (groenachtige), ofwel mannelijke (geler gekleurde) katjes voor. Naast insectenbestuiving komt er bij wilgen hoogstwaarschijnlijk ook randbestuiving voor. Grote massa's stuifmeelkorrels worden immers verspreid door de wind en dus is windbestuiving zo goed als onvermijdelijk (Faegri en van der Pijl, 1979).

Ecologie: duidelijke voorkeur voor pioniers-situaties

Enkele weken na de bloei hebben de wilgen veel van hun aantrekkelijkheid verloren. De mannelijke katjes zijn verdord en de vrouwelijke hebben plaats gemaakt voor een wollig vruchtpluis. De verbreiding daarvan gebeurt door de wind. In de maanden mei en juni kan dit, samen met vruchtpluis van populieren, erg vervelend zijn. De vruchtjes is, in tegenstelling met de meeste andere boom- en struikgewassen, slechts een kort leven beschoren, maximaal 10 dagen (Lawalrée, 1952). Ze sterven snel af door uitdroging: het embryo is bijna niet beschermd. Enkel indien het zaad op een vochtige bodem valt waar veel licht is, kan het kiemen en uitgroeien tot een volwassen struik. Het is dan ook niet verwonderlijk dat verbreiding in vele gevallen vegetatief gebeurt. Afvallende takken kunnen meegesleurd wor-

den met het water, een heel eind verderop aanspoelen en uitgroeien tot een volwassen struik.

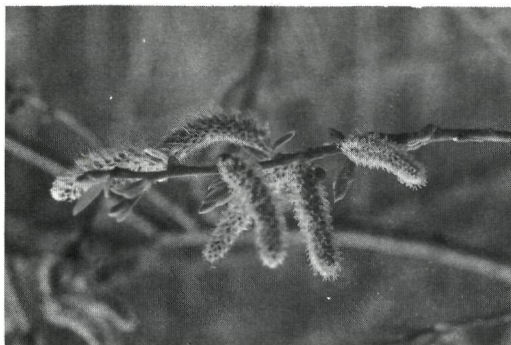
De Kraakwilg maakt van deze vorm van verbreiding zelfs een gewoonte: zoals de naam zelf zegt, breken de takken van deze struik erg makkelijk af. Een ideale strategie om snel gunstige milieus te kunnen koloniseren. Bekende pionierssituaties waar wilgen domineren zijn bv. open bosranden, ideaal milieu voor de Boswilg, ondiepe grachten met Grauwe en Geoorde Wilg, oevers van grote rivieren waar getijdenbeweging voor dynamiek zorgt en dikwijls struwelen met Katwilg, Amandelwilg en Kraakwilg te vinden zijn, ook opgespoten terreinen (vooral Schietwilg, Kraakwilg + hybride) en tenslotte ook vochtige zandgronden waar de Kruipwilg zal domineren. Door overstuiving van dergelijke vochtige bodems kan de volwassen Kruipwilg voorkomen op drogere bodems. Zo kan soms kruipwilgstruweel op de hoogste duintoppen nog voorkomen, alhoewel het in vochtig milieu is ontkiemd.

Gebruik: van klompen tot aspirine

Wilgen werden vroeger veel gekweekt op vochtige grond. Naast bodemverrijking (afgevallen bladeren) kon de kweek nog aardig wat opbrengen zonder dat al te zware arbeid nodig was. Damseaux (1907) stelde dat rond de eeuwwisseling in België 3348 ha beplant was met wilgen. Eén derde daarvan was te vinden in Oost-Vlaanderen, terwijl ook Antwerpen, Brabant en Limburg veel beplantingen hadden. Het was vooral de Katwilg die gekweekt werd langs de grote rivieren van het Scheldeen Maasbekken. Dat kweken was op zichzelf niet moeilijk: het volstond jonge takken tijdens de herfst en de lente in de grond te plaatsen, hieruit ontstonden dan nieuwe struiken. Verschillende onderdelen van de struik werden (en worden soms nog) gebruikt: in Vlaanderen gebruikte men vooral de buigzame twijgen voor het maken van stoelen, manden, rijsmatten,... In Nederland gebruikte men wilgenhout om er klompen uit te maken, terwijl plaatselijk ook de chemische eigenschappen van de bast werden gebruikt: zo vindt men in de Bittere Wilg salicine, het bestanddeel dat o.a. in aspirines wordt gebezigd.

Naamgeving: niet zo'n eenvoudige zaak

Wilgen zijn bij amateur-botanici vooral bekend omwille van hun talrijk voorkomende kruisingen tussen verschillende soorten, iets wat de determinatie zeker niet vereenvoudigt. Experimenteel heeft men zelfs kruisingen

Bloei van de *Salix x calodendron*. Kenmerkend zijn de grote, steeds vrouwelijke katjes en de sterk behaarde, donkergekleurde takken. Foto: D. Danhieux

tussen 12 verschillende soorten kunnen bereiken! In de natuur zal het wel zelden zo'n vaart lopen: vrij snel ontstaan immers steriele bastaarden. Kruisingen tussen 2 soorten treffen we echter frequent aan. Een mengeling van ouderkenmerken maakt determinatie niet zo moeilijk, vooral als de oudersoorten aanwezig zijn in de populatie rondom de te onderzoeken struik. Drievoudige kruisingen zijn heel wat moeilijker te achterhalen, en determinatie ervan is zelfs voor specialisten meestal gokwerk, zoals Meikle (1984) ruitelijk toegeeft. Een voorbeeld dat bij ons af en toe wordt aangetroffen is *Salix X calodendron* Wimm. Het betreft hier een vermoedelijke kruising tussen *Salix caprea*, *S. cinerea* en *S. viminalis*, in veel flora's weergegeven als een aparte soort *Salix dasyclados* Wimm. (Flora van Heukels bv.) Het is een steriele struik die sterk lijkt op de Katwilg, afgezien van de bredere bladeren en donkergrijs behaarde twijgen. Enkel vrouwelijke bloemen worden gevonden, hetgeen het vermoeden doet rijzen dat al deze struiken afkomstig zijn van één moederplant en dus één kloon vormen. Ze zouden dan aangeplant zijn, vooral op zeer

vochtige, regelmatig overstroomde bodems waar ze zeer goed groeien.

Eigenlijk is de situatie nog ingewikkelder dan velen vermoeden. Eén voorbeeld slechts: door chromosoomtellingen werd vastgesteld dat bij de Boswilg 2 morfologisch identieke vormen voorkomen met verschillend chromosoomaantal. Eén vorm heeft 38 chromosomen (2n), de andere heeft er 76 (4n), het dubbele aantal. De kruising tussen beide is steriel en heeft 57 (3n) chromosomen. Reeds binnen één soort kunnen dus verschillende, morfologisch identieke struiken voorkomen die na kruising toch een steriele bastaard vormen. Ook de Geoorde Wilg bevindt zich in een identieke situatie. Met dit alles wordt het wel duidelijk dat wilgenstudie een echte specialistenzaak geworden is.

De wilgen, doodgewone struiken in Vlaanderen, of niet soms?

Literatuur:

- Damseaux, Ad., 1907. *Culture et utilisation de l'osier*. Namur, Lambert.
 Faegri, K, van der Pijl, L., 1979. *The principles of pollination ecology*. Third revised edition. Oxford, Pergamon Press.
 Hoakansson, A., 1955. *Chromosome number and meiosis in certain Salices*. Hereditas, 41: 454-483
 Kay, Q.O.N., 1985. *Nectar from willow catkins as a food source for the blue tits (Parus caeruleus)*. Bird Study, 32 (1): 40-44
 Lawalrée, A., 1952. *Flore générale de Belgique. Spermatophytes, vol. 1, fasc. 1*. Bruxelles.
 Meikle, R.D., 1984. *Willows and poplars of Great Britain and Ireland*. London, Bot. Soc. of the British Isles.

Met dank aan E.H. J. Van Den Haute, voorzitter plantenwerkgroep Gent, en aan P. Van den Bremt voor het doornemen van deze tekst.

ZOEKERTJES

Te koop: zwart-wit vergroter voor het ontwikkelen van negatieven. Merk: OPEMUS 5 - uitgerust met filterschijf en Nikon-lens 50 mm - lamp 150 W
 De vraagprijs bedraagt 5.000 fr. doch er kan eveneens geruild worden tegen ander bruikbaar materiaal (o.a. microscoop, binoculaire loupe, fotomateriaal,...)

Contactadres: René Vertommen, Leopoldlei 67, 3101 Hallaar, tel. 015/24 41 59

Te koop: *Grasduinen*: jrg. 1980 t.e.m. 1986, alle in verzamelband, in één bod. *De Wielewaal*: jrg. 1983, 1984 en 1985. Artis:

- *De Nestbouwende Vogels uit Europa*, delen I, II, III en IV.

- *De Wereld onder Zee*.

Prijs overeen te komen.

L. Meesters, Tel. 014/58 43 72 (buiten werkuren).

Te koop: *Flight Identification of European Raptors* - R.F. Porter. 450 fr. H. Van Bosstraeten
 015/75 71 05

Drinkpoelen en amfibieën

Dirk Bauwens en Stefan Masure

Inleiding

Onze landschappen ondergingen tijdens de afgelopen decennia drastische veranderingen. In de eerste plaats is er een duidelijke afname van de totale oppervlakte aan natuurgebieden en een sterke fragmentatie en onderlinge isolatie van de resterende terreinen. Hiernaast zien we een snel verdwijnen en/of verloederen van verscheidene lijn- en puntvormige landschapselementen zoals heggen, houtwallen, bomenrijen, beken, wegranden, vijvers en poelen. In dit artikel willen we aandacht besteden aan veedrinkpoelen en in het bijzonder aan hun belang als voortplantings-terreinen voor amfibieën.

Drinkpoelen zijn kleine wateroppervlakten (diameter meestal < 10 m) die in het landbouwbedrijf een belangrijke functie had-

den als drinkplaats voor het vee. Dergelijke poelen ontstonden op verschillende manieren, waarvan we er een aantal opsommen. Een eerste groep putten werd actief door de mens uitgegraven, vaak op de hoogst gelegen en droogste plaatsen waar van nature geen water voorkwam. Andere poelen ontstonden in de nabijheid van beken of rivieren, wanneer bij een overstroming kleine putten werden uitgeschuurd door het water (kolken). Van recentere datum zijn de talrijke bomkraters die we vaak kunnen aantreffen langs spoorwegen of andere strategische punten, en die tijdens beide wereldoorlogen ontstonden bij het neervallen van "verdwaalde" bommen. Het gebruik van deze putten als drinkplaats voor het vee had en heeft een belangrijke invloed op hun structuur en de samenstelling

In de deze weidepoel, beheerd door afd. Mechelen, komen 6 amfibiesoorten voor

Foto: R. Willockx

van het water. De randen van de put worden meestal sterk vertrappeld door het vee, waardoor een zachtglooiende oever ontstond langs één of meer zijden van de poel. Daarnaast kwamen, door rechtstreekse bemesting of door inspoeling met regenwater, allerhande natuurlijke meststoffen in het water terecht, dat hierdoor een matig tot zeer voedselrijk karakter kreeg. Dit maakte mogelijk dat zich een dichte en rijke begroeiing van water- en oeverplanten en een rijke invertebratenfauna kan ontwikkelen in deze poelen. Andere belangrijke aspecten zijn de onderlinge isolatie van de putten, waardoor kleine verschillen in bodemgesteldheid en omliggende vegetaties kunnen resulteren in belangrijke verschillen in watersamenstelling, structuur van de plas, e.d. Ook de variatie in hun gebruik, dat mede afhankelijk was van de gebruiken en noden van de locale landbouwer, was een factor die de onderlinge verscheidenheid van deze wateren in de hand werkte. Dit alles creëerde een grote variatie tussen poelen die, ook wanneer ze in eenzelfde weide gelegen zijn, aanzienlijke verschillen kunnen vertonen in vegetatie- en faunasamenstelling.

Amfibieën in drinkpoelen

Welke soorten amfibieën gebruiken drinkpoelen als voortplantingsbiotoop? Het antwoord op deze vraag is gemakkelijk te geven: alle inheemse soorten, met uitzondering van de Vuursalamander, kunnen in drinkputten worden aangetroffen (Sparreboom, 1981).

Kleine Watersalamander

Foto: R. Willockx

Enkele zeldzame soorten zoals Boomkikker, Vroedmeesterpad en Geelbuikvuurpad lijken, althans in onze streken, een bijzondere voorkeur te hebben voor kleine poelen. Ook voor de meer algemene soorten vormen veedrinkpoelen een belangrijke broedbiotoop.

Tabel 1. Aantal voortplantingsplaatsen, in % van het totaal (n), van enkele amfibieën in verschillende watertypen in Oost- en West-Vlaanderen (naar De Fonseca 1980)

	drinkput bomput	sloot	vijver	andere
Kleine Watersalamander (n = 839)	60	20	11	8
Vinpootsalamander (n = 78)	35	17	40	9
Alpenwatersalamander (n = 494)	58	19	15	9
Kamsalamander (n = 116)	81	7	11	1
Gewone Pad (n = 316)	38	21	29	13
Groene Kikker (n = 515)	50	19	18	13
Bruine Kikker (n = 324)	41	27	15	17

Tabel 2. Verdeling, in % van het totaal aantal (n), volgens de maximale waterdiepte van voortplantingsplaatsen waarin de aangegeven salamandersoort wel (+) of niet (-) werd aangetroffen (naar De Fonseca 1980).

waterdiepte		< 40	40-80	> 80 cm
Kleine Watersalamander	+	14	23	63
	-	32	17	51
Vinpootsalamander	+	14	26	60
	-	21	20	59
Alpenwatersalamander	+	16	18	66
	-	24	22	54
Kamsalamander	+	11	16	72
	-	22	21	57

We kunnen deze stelling ondersteunen aan de hand van de gegevens die wijlen Philippe De Fonseca tijdens de periode 1976-1978 verzamelde in de provincies Oost- en West-Vlaanderen (De Fonseca, 1980). Deze auteur bezocht een groot aantal voortplantingsplaatsen van amfibieën in beide provincies en noteerde telkens, naast de aanwezige soorten, de aard van het wateroppervlak. Deze gegevens kunnen we aanwenden om het belang van veedrinkpoelen voor amfibieën te evalueren.

De verschillende watertypes die hij onderzocht kunnen we in vier grote categorieën indelen: drinkpoelen en bomputten, sloten en grachten, vijvers en een resterende groep "andere" waarin we de zeldzamere waters (duinpannen, wielen, kreken, oude meanders) onderbrachten. De gegevens samengevat in tabel 1 tonen dat een belangrijke fractie van de aangetroffen voortplantingsplaatsen zich bevondt in kleine poelen. Ongeveer 40-50 % van de vindplaatsen van Groene en Bruine Kikker, Gewone Pad en Vinpootsalamander waren drinkputten. Voor de Kleine Water-

Groene Kikker

Foto: Chr. Onkelinx

salamander en de Alpenwatersalamander bedraagt dit aandeel ca. 60 %, terwijl ca. 80 % van de voortplantingsplaatsen van de Kamsalamander in drinkpoelen gesitueerd waren. Uit deze gegevens mogen we besluiten dat deze kleine waterpartijen in onze streken van zeer groot belang zijn voor het in stand houden van amfibieënpopulaties, en in het bijzonder van de populaties van de watersalamanders.

Tabel 3. Verdeling, in % van het totaal aantal (n), volgens de al dan niet permanente aanwezigheid van water in waterpartijen waarin de aangegeven salamandersoort wel (+) of niet (-) werd aangetroffen (naar De Fonseca 1980).

waterpermanentie		wel	niet
Kleine Watersalamander	+	87	13
	-	67	33
Vinpootsalamander	+	95	5
	-	84	16
Alpenwatersalamander	+	89	11
	-	82	18
Kamsalamander	+	96	4
	-	84	16

Enkele kenmerken van een geschikte amfibieënpoel

We zullen hier enkele factoren bespreken waarvan kan aangetoond worden dat ze de geschiktheid van een poel voor amfibieën beïnvloeden. We baseren ons hiervoor weer op de gegevens verzameld door De Fonseca (1980), en zullen de bespreking beperken tot het voorkomen van de watersalamandersoorten. Om te kunnen nagaan in hoeverre salamanders poelen met bv. een bepaalde diepte verkiezen, moeten we niet alleen de diepte meten in de drinkputten waarin men salamanders aantreft, maar ook op die plaatsen waar ze niet voorkomen. Indien we salamanders vooral zouden aantreffen in waterpartijen met een diepte van bv. 80-100 cm, dan kan men immers pas van een voorkeur spreken wanneer de soorten ontbreken, of minder frequent voorkomen, in poelen met een andere waterdiepte. We moeten dus een idee hebben van de verdeling van de waarden van het te onderzoeken kenmerk in alle beschikbare plaatsen, waarmee we dan het voorkomen van de salamanders kunnen vergelijken. Als vergelijkingsbasis nemen we hier alle poelen waarin minstens één soort amfibie werd waargenomen en we zullen het voorkomen van een salamandersoort beschouwen relatief tot dat van de andere soorten amfibieën. We spreken dan van een bepaalde voorkeur indien een soort vaker dan de andere werd aangetroffen in een bepaald watertype.

Een eerste factor die het voorkomen van salamanders blijkt te beïnvloeden is de waterdiepte op het diepste punt in de plas. Tabel 2 toont dat de salamanders frequenter dan de andere soorten werden aangetroffen in waterpartijen met een diepte 80 cm. Deze voorkeur voor diepere waters is het meest uitgesproken bij de Kamsalamander en het

Wijf Kamsalamander

Foto: Chr. Onkelinx

minst duidelijk bij de Vinpootsalamander.

Ook het al dan niet permanente karakter van de waterplas lijkt van belang te zijn. Alle vier de salamandersoorten werden frequenter dan kikkers en padden aangetroffen in poelen die het ganse jaar door water bevatten (tabel 3). De dichtheid van water- en oevervegetatie lijkt eveneens een aantoonbaar effect te hebben op het voorkomen van salamanders, doch hier lijken de vier soorten er uiteenlopende voorkeuren op na te houden. De Kleine Watersalamander en de Kamsalamander werden meer dan verwacht aangetroffen in poelen waarin waterplanten meer dan 90 % van het wateroppervlak bedekken. Deze twee soorten lijken ook plassen te verkiezen waarin ondergedoken vegetatie aanwezig is, met een dicht begroeide oever die op regelmatige tijdstippen onder water komt te staan. De Vinpootsalamander is daarentegen vaker dan andere soorten aanwezig in poelen met weinig of geen ondergedoken vegetatie en met een onbegroeide oever. Ook de Alpenwatersa-

Tabel. 4. Verdeling, in % van het totaal aantal (n), van de vindplaatsen van individuele watersalamanders op de voortplantingsplaatsen (naar De Fonseca 1980).

	vlakke oever	holle oever	tussen planten	open water	kale bodem
Kleine Watersalamander (n = 546)	11	1	73	3	12
Vinpootsalamander (n = 83)	8	11	42	1	37
Alpenwatersalamander (n = 342)	4	0	23	4	70
Kamsalamander (n = 93)	11	1	30	2	56

lamander vertoeft meer dan verwacht in plassen met relatief weinig waterplanten (De Fonseca 1980).

Deze bevindingen komen vrij goed overeen met gegevens van de microhabitaten waarin de salamanders in de voortplantingspoelen werden aangetroffen (tabel 4). Het overgrote deel van de Kleine Watersalamanders werd waargenomen tussen waterplanten, wat in verband kan worden gebracht met de voorkeur van deze soort voor poelen met dichte waterplantenvegetaties. De Vinpootsalamander vertoeft ook vaak tussen planten, maar werd tevens vrij frequent aangetroffen op kale bodems en langs steile, holle oevers. Kam-salamanders en vooral Alpenwatersalamanders werden zeer vaak gevangen in gedeelten met een onbegroeide bodem. Voor deze drie laatste soorten lijkt het dus belangrijk te zijn dat onbegroeide plekken aanwezig zijn op de broedplaatsen.

Uit deze gegevens blijkt dat een poel die geschikt is als voortplantingsgebied voor salamanders voldoende diep moet zijn en best het ganse jaar door water bevat. Water- of oevervegetatie moet steeds aanwezig zijn, mede omdat de salamanderwijfjes hun eitjes bevestigen aan de bladeren van waterplanten of ondergedoken grassen. Wel verschillen de soorten onderling in de voorkeur die ze hebben voor de dichtheid van de vegetatie.

De omgeving van de poel

Een belangrijk aspect dat we nog niet behandelden is de aard van de omgeving van de drinkput. De meeste soorten amfibieën vertoeven slechts tijdens de voortplantingsperiode in het water. Tijdens de zomer- en wintermaanden verblijven ze op het land. De aanwezigheid van een geschikt landbiotoop in de buurt van de voortplantingsplaats is dus noodzakelijk voor het in stand houden van een populatie. Tijdens de afgelopen jaren is men gaan beseffen dat de aan- of afwezigheid van een bepaalde soort in een poel niet uitsluitend afhankelijk is van de kenmerken van de poel zelf, maar in belangrijke mate wordt bepaald door de aard van het omliggende landschap. Een duidelijk voorbeeld hiervan is het recente onderzoek van Beebe (1985) naar het voorkomen van vijf soorten amfibieën in allerlei wateren in Zuid-Oost-Engeland. Naast kenmerken van de voortplantingspoel (diepte, oppervlakte, pH, vegetatiedichtheid) noteerde deze onderzoeker ook karakteristieken van het omliggende gebied (aan- of afwezigheid van landschapselementen, bodemtype, hoogteligging). De resultaten tonen dat het voorkomen van de onderzochte soorten

vooral met de landschapskenmerken in verband kan gebracht worden, en in veel mindere mate met de onderzochte karakteristieken van de voortplantingsplaatsen. Deze gegevens suggereren dat deze amfibieën hun habitatkeuze in eerste instantie baseren op de aard van het landbiotoop. Hun voorkomen in een gegeven poel zal dus vooral afhankelijk zijn van de aanwezigheid van een geschikt biotoop in de omgeving, en pas op de tweede plaats van de kenmerken van de poel zelf.

Dit alles maakt duidelijk dat we de beide biotopen waarin amfibieën verblijven niet als afzonderlijke eenheden mogen beschouwen. Hiermee moeten we rekening houden bij het inschatten van de "waarde" van een gegeven poel. Een drinkput waarin zich slechts één soort amfibie voortplant is niet noodzakelijk minder geschikt dan een andere poel waarin we zeven soorten aantreffen. Het verschil kan immers vooral te wijten zijn aan de aard van de omgeving en niet zozeer aan die van de poel zelf.

Gewone Pad

Foto: Chr. Onkelinx

De toekomst van drinkpoelen

De aanwezigheid van geschikte land- en voortplantingsbiotopen bepalen samen het al dan niet voorkomen van amfibieën in een bepaald terrein. Zoals we hierboven aantoonen zijn veedrinkpoelen in onze streken van zeer groot belang als voortplantingsplaatsen voor amfibieën. Het behoud van deze poelen, in een toestand die beantwoordt aan de belangrijkste vereisten van de verschillende soorten, is dus essentieel voor het behoud van onze amfibieën. Een belangrijk probleem is dat in het hedendaagse landbouwbedrijf vele drinkpoelen hun oorspronkelijke functie verliezen. Het onderhoud van de poel, dat vooral bestond uit het periodisch uitdiepen door

verwijdering van bagger en plantaardige afvalprodukten, blijft momenteel steeds vaker achterwege, zodat de poelen verlanden en dichtgroeien. Niet zelden worden de poelen gedempt en vervangen door betonnen drinkbakken. Vooral bij het uitvoeren van ruilverkavelingen worden vele poelen gedicht en verdwijnen er tevens talrijke heggen en houtwallen waarin de amfibieën zich buiten het voortplantingsseizoen ophouden. De impact van de ruilverkaveling op het aantal drinkputten kan geïllustreerd worden aan de hand van de kaarten in Stortelder & Reyrinck (1985) van een gebied in de Nederlandse provincie Twente: van de ca. 150 poelen aanwezig in 1968, kon men er nog 21 terugvinden in 1973, terwijl slechts één poel overbleef in 1984.

Om de drastische afname van het aantal drinkputten tegen te gaan en het behoud van de erin voorkomende plante- en diersoorten te garanderen zijn dringend maatregelen en acties nodig. Een eerste stap bestaat in het wegwerken van het achterstallige onderhoud van nog bestaande poelen. Bij het uitdiepen van een drinkput dient men met volgende aspecten rekening te houden (zie ook

Willockx 1985):

- Tenzij de poel volledig verland is gebeurt het uitdiepen best in verschillende fasen, waarbij men jaarlijks een gedeelte uitgraaft. De beste periode is augustus-september, wanneer de meeste amfibieën en hun larven het water verlaten hebben.
- Een maximale diepte van één meter is meestal voldoende. Zorg er wel voor dat tijdens de zomermaanden de waterdiepte nog zowat een halve meter bedraagt.
- De naar het zuiden gerichte oever wordt best zacht glooiend gemaakt. Hierdoor zal het ondiepe water langs de oevers snel opwarmen, wat de ontwikkeling van eieren en larven versnelt.
- De aanwezigheid van onregelmatigheden in het profiel van de plas zal bijdragen tot de ontwikkeling van een gevarieerde plantengroei.
- Om het ontstaan van een natuurlijke randbegroeiing toe te laten kan (een gedeelte van) de put afgesloten worden voor het vee door het aanbrengen van een prikkeldraad.

Hiernaast kan men overgaan tot de aanleg van nieuwe poelen. Een dergelijk werk vereist wel een ernstige voorbereiding. Men dient voor- eerst goed te overwegen op welke plaats men de poel gaat aanleggen. De aanwezigheid van geschikte zomerbiotopen zal immers in belangrijke mate bepalen welke soorten de

Bruine Kikker

Foto: Chr. Onkelinx

nieuwe poel eventueel zullen gebruiken. Het is daarom aan te bevelen om, indien mogelijk, nieuwe putten aan te leggen op plaatsen waar de zomerbiotopen weinig geschonden zijn. Plaatsen waar men oude, gedempte poelen opnieuw kan uitdiepen komen hier vaak voor in aanmerking. Wanneer geopteerd wordt voor het graven op een niet traditionele plaats zal men rekening moeten houden met allerlei factoren zoals beschaduwing, expositie, aard en gebruik van de omgeving rond de nieuwe put, enz. Praktische richtlijnen zijn moeilijk te geven, mede omdat relevante gegevens over de ecologie van de betrokken amfibieën zeer schaars zijn. Een belangrijke regel is wel dat men bij voorkeur gaat graven op een vochtige plaats, zodat er ook tijdens de zomermaanden voldoende water in de poel blijft. Indien de aanleg zou gebeuren op een plaats met een waterdoorlatende ondergrond, dan kan men de bodem van de put bedekken met een laag leem. Een alternatieve mogelijkheid is het aanbrengen van een laag plasticfolie, doch deze procedure lijkt ons om allerlei redenen weinig aantrekkelijk te zijn. Bij het uitgraven dient men er wel voor te zorgen dat men minstens langs één kant van de poel zachtglooiende oevers krijgt. Het lijkt aan te bevelen om in plaats van één grote, meerdere kleine poelen te graven die onderling verschillen in vorm, diepte, afmetingen, enz. Ook het aanbrengen van kunstmatige schuilplaatsen kan overwogen worden (Willockx 1985). Uit de schaarse gegevens die beschikbaar zijn over ervaringen met nieuwe poelen blijkt dat het herstel van de amfibieënpopulaties meestal traag gebeurt. Dit is niet onverwacht, aangezien de meeste soorten sterk gebonden zijn aan de traditionele broedplaatsen en slechts een geringe fractie van de populatie de

neiging vertoont om zich te verspreiden. Bovendien hebben alle soorten een lange levensduur en worden de meeste individuen pas geslachtsrijp tijdens of na hun 3e levensjaar. Bij het beoordelen van het succes van de poelenaanleg is dus enig geduld vereist en snelle, spectaculaire resultaten mogen niet verwacht worden.

Tot slot dient gesteld te worden dat de aanleg van een drinkput een arbeidsintensief werk is. Voor een deel van het ruwe werk kan men eventueel gebruik maken van een kleine kraan. Een nadeel is dan wel dat de kosten snel oplopen. Dit is mogelijk een reden waarom in ons land de aanleg van poelen beperkt blijft tot enkele zeldzame initiatieven van particulieren en (locale) verenigingen, in tegenstelling tot de situatie in Nederland, waar overheidsinstanties aanzienlijke financiële steun geven aan plannen voor poelenaanleg. Een voorbeeld: in 1982 en 1983 werd een bedrag van 180.000 Bfr ter beschikking gesteld, alleen al voor de aanleg van poelen in het zuidelijk deel van de provincie Zuid-Limburg (Bossenbroek, 1983). Het lijkt ons weinig waarschijnlijk dat we in de nabije toekomst een vergelijkbare tegemoetkoming van de Belgische overheid mogen verwachten. Hopelijk zal dit de verenigingen die zich inzetten voor het natuurbehoud niet weerhouden de nodige aandacht te besteden aan deze biotopen, die

niet alleen van groot belang zijn voor onze amfibieënfauna maar ook een grote verscheidenheid aan water- en oeverplanten en meerdere groepen zoetwaterinvertebraten herbergen.

Bibliografie

- Beebe, T.J.C., 1985. Discriminant analysis of amphibian habitat determinants in south-east England. *Amphibia-Reptilia* 6: 35-43.
- Bossenbroek, Ph., 1983. Mogelijkheden voor poelenaanleg in Nationale landschappen. Samenvatting van voordracht gehouden op de Poelendag, 8 oktober 1983, Nijmegen.
- Fonseca, Ph. de, 1980. *De herpetofauna in Oost- en West-Vlaanderen. Verspreiding in functie van enkele milieufactoren*. Doctoraatsthesis, R.U. Gent.
- Sparreboom, M. (red.), 1981. *De amfibieën en reptielen van Nederland, België en Luxemburg*. Rotterdam, Balkema.
- Stortelder, A.H.F. & L.A.F. Reynders, 1985. Bedreiging van de boomkikker in de Achterhoek. *De Levende Natuur* 86: 130-135.
- Willoekx, R., 1985. Ons doel... behoud die poel! *Wielewaal* 51: 365-368.
- D. Bauwens, Instituut voor Natuurbehoud, Kiewitdreef 3, B-3500 Hasselt.
- S. Masure, Universiteit Antwerpen (U.I.A.), Veldbiologisch station Kalmthout, Verbindingsweg, B-2180 Kalmthout.

Geen auteursrecht voor de Blauwborst

Robert De Lust

Met de Blauwborst bezitten wij dan toch een soort, die onze vogellijst een eigen tintje geeft, ten opzichte van sommige andere Westeuropese landen. In Frankrijk namelijk, beperkt het broedgebied zich tot de Landes en in Spanje tot de Sierra de Gredos en de Sierra de Guadarrama, twee eerder droge gebieden. Hij is een boeiend waarnemingsobject, met een sprankelende veelzijdigheid aan balts- en imponeergedragingen, met een grillig tot geheimzinnig dagpatroon en hij is bovenal een uiterst fijne zangvogel. Een blauwborstmannetje dat een aprilochtend met zijn onmiskenbare metaalklanken inluidt, inspireert iedere vogelfotograaf tot fraaie opname-illusies. De blauwborstzang is zelfs een aparte beschouwing waard. Maar wat typeert die moerasvogel zo nadrukkelijk tot een begeerd

observatieobject? Misschien is het zijn sober verspreidingspatroon binnen onze eigen landsgrenzen. De aanwezigheid van de Blauwborst als broedvogel, verheft een landschap tot een waardevol gebied.

Onze 'cyanecula' behoort tot de 9 ondersoorten van *Luscinia svecica svecica* (vgl. Vaurie), echter tot 15 ondersoorten (vgl. Steinbacher), als we de doorgedreven opsplitsing zouden aanhouden, die door Suschkin (1925) of Tugarinov (1929) doorgevoerd werden. Dergelijke geografische varianten als *Luscinia svecica saturatior* (ten noorden van het Altaï-gebergte) en *Luscinia svecica tianschanica*, worden echter door Dementiev en Gladkov (1954) teruggevoerd naar duidelijker uitgesproken stamvormen. Laten wij het dus op 9

Witgesterde Blauwborst

Foto: J. Henderickx

varianten houden, die een zgn. palearctische verspreiding kennen, op een klein tipje van Alaska na. K.H. Voous (1960) zegt het ons aldus voor: „... in toendra- boreale, gematigde en steppe-klimaatgebieden en gebergtezones.” De Blauwborst is zoniet één der merkwaardigste moerasvogels, dan toch een uitzonderlijke fraaie „lijsterachtige” die tot de ornithologische delicatessen van die klamme biotoop behoort. Al te dikwijls beperken de waarnemingen van die soort zich tot te kortstondige kijkbeurten. Zijn gedrag, balts en zang, niet het minst zijn uiterlijk, wettigen een meer uitgesponnen observatie. Wegens het feit dat hij zich in verlandingszones en terreinen met een overgangs-, dus vaak tijdelijk karakter, soms optimaal weet te vestigen, geeft hij daarenboven signalen over de inhoudelijke evolutie van die biotopen.

Het boeiendste aspect van het 'Blauwborst-wezen' is zijn imponeergedrag. Imponeren is onvermijdelijk op potentiële rivalen gericht en tegelijk op de wijfjes. Het is evident dat de helle keelvlek daarbij een bijzondere functie vervult. Door het feit dat beide geslachten sterk verschillen in hun prachtkleed, spitst alle eigenlijke agressie zich op de mannetjes toe en zijn alleen zij daarbij actief. De rivalen zetten hun borstveren op en wenden de felle kleuren van de kobaltblauwe borst en keel, met de typische witte 'ster' aan, om indruk te maken. Daarenboven maken zij ook gebruik van een waaierende staart die warmrood kan opgloeien, temeer nog als het zonlicht alle tinten aanscherpt. Specifiek aan heel dat indruk maken is de balts- of imponeervlucht. Blauwborsten hebben die vliegbeweging gemeen met heel wat andere 'vliegenvangers', met de Tapuit namelijk en met de Roodborst-tapuit, de Rosse Waaierstaart, de Rode

Rotslijster e.a. Vermoedelijk is die imponeervlucht een noodzakelijke aanvulling op de zang, vooral omdat de Blauwborst zich toch meestendeels in de dekking van dichte vegetatie bevindt. Een schouwspel is dat parachutedrijven alleszins. Soms rijst het mannetje murmelend op uit de rietkraag, enkele meters hoog klimmend in één ruk, dan om zijn as in kringen draaiend en wegzakkend op halfgeopende vleugels. Die daalvlucht lijkt wel op de schitterende Boompieper-demonstraties. Soms ook zwijgt het mannetje tijdens die plots uitgevoerde 'raid' en hij begint dan pas te zingen als hij tussen de begroeiing geland is. Om imponeerhoudingen-in-zit te zien, moet de waarnemer geluk hebben of beter nog, zich verscholen ophouden, temidden een blauwborstterrein. Wie ooit het bakkeleien van Roodborsten gadesloeg, heeft alvast een uitstekende maatstaf om de intensiteit van het territorium-verdedigen en wijfjes-claimen in te schatten.

Blauwborsten observeren is een ruime en vaak te hernieuwen opdracht voor de veldwaarnemer die méér wil, dan soorten en aantallen tellen. Het is een werk van lange adem, omdat die vogels zich veelal binnen de vegetatie bewegen, op de grond lopend, klauterend op rietspijlen en flitsend weggijlend over het ommeland. In een warme jas gedoken, het oor heffend in een licht aanwaaiende bries en het oog peilend tussen de wemeling van overjarige riethalmen, wachten de veldloper fijne momenten, mits hij geduld oefent en went aan de eigenaardigheden van die fraaie zanger.

In mei vooral, passeren de noordelijke verwanten, de 'roodgesterden'.

Louter visuele waarnemingen van die geografische variant komen héél wat minder voor, dan occasionele ringvangsten. Persoonlijk ving ik ooit één adult mannelijk exemplaar in mei 1967 en tweemaal kon ik een doortrekker observeren. Maar oneindig sprekender waren mijn ontmoetingen met die roodgesterde Blauwborsten in Scandinavië. Het zijn daar heel wat makkelijkere individuen, juwelen, maar men moet ze in hun 'vatting' zien, in de taiga, waar de bomen dwergen zijn en de zon het jaar in twee seizoenen deelt.

De blauwborstzang vertoont onmiskenbare karakteristieken, al is zijn vocabularium ontleend aan alle denkbare, muzikale 'Umwelt-invloeden'. Geoefende oren herkennen elk vogelgeluid al aan de eerste noten en al is de zang van 'cyanecula' even typisch, toch zijn het méér de eigen ingrediënten als rasp- en hijggeluiden, hoge fluittonen, staccato-zwetsen en timide borrelingen in die blauwborstkeel, die deze stem markeren. Hij zingt in feite nauwelijks een eigen melodie, maar bespeelt

meesterlijk de zangfragmenten die hem aangeboden worden door de Rietzanger, de Kleine Karekiet, de Grasmus, de Veldleeuwerik, de Zanglijster, de Nachtegaal, de Kievit, tal van andere zangvogels en zelfs de Bruine Kiekendief. Het lijstje van inspirerende burens is niet limitatief. Het blijft dus een genieten van eerste orde, om alle ontleende strofen, soms slechts enkele 'slagen' te herkennen.

De zangmomenten zijn overigens niet altijd zo voorspelbaar als men zou vermoeden, of zoals de literatuur soms duidt. Als de avond, de nacht en vooral de prille morgen iets milder zijn en de wind dat fragiele timbre niet wegdrukt in allerlei nevengeluiden, kan een geduldig wachten op het blauwborstterrein bijzonder bevallen.

De roodgesterde Blauwborst in zijn Scandinafs broedgebied. Foto: R. Willockx

De Blauwborst heeft iets met de Nachtegaal gemeen, als hij de eerste noten aarzelend aanblaast, meestal enkele hoge, gelijkkluidende, maar scherpe fluittonen die iets gelijken op het snerpen van tocht door nauwe kieren. De waarnemer behoeft een dosis geluk, als hij alle stemwendingen, de volle kleur en de speelse variaties van die bedreven imitator wil onderkennen. Soms geeft een loertentje uitkomst, als men er tenminste in slaagt vlakbij een typezangpost te kunnen luisteren. De koptelefoon van een bandrecorder, geïntensifieerd door het enorme opvangvermogen van een parabool, biedt natuurlijk het summum aan luisterend genieten. Want de Blauwborst frazelt ook half binnensmonds, zijn omfloerste stem bedwongen door een mysterieuze spanning.

Soms zingt hij, lopend over de bodem, tussen de hoge vegetaties. Hij krast korte ratelgelui-

den, tuit dan warme sonore klanken die hij opvoert tot schelle uitroepen, gelijk de Grote Lijster doet. Overmand door bezitsdrang of geprikkeld door scherpe replieken van een soortgenoot, klampt hij zich zijdelings aan een riethalm vast, glijdt met rukken omhoog en barst los in een sidderend geklok. Die fluit- en schettertonen borrelen uit de wijdopen snavel. Hij ratelt beurtelings warme en beenharde toonladders. Die blauwborstkeel klokt en trilt.

De witte vlek built uit het blauw dat glimt in het licht. De staart rukt en snijdt kolerieke gebaren, een spel van opperste beleving. Hij zingt geen symfonisch gedicht dat af is, maar scherzo's en spontane rondo's. De druk van concurrenten, een plots welbehagen bij een warme zonnemorgen, de weldaad van een zweele regenvlaag in het latere seizoen, inspireren hem tot uitbundig zingen. En toch zijn evengoed sommige Blauwborsten zwijgzaam, nurks en grillig. Ze zingen zelden voor de tribune, maar houden zich gedeisd binnen de rietcoulisten.

Het nestelterrein is bij uitstek verlandend laagveen, waar uitdroging voor een wisselend bodemkarakter zorgt, met plaatselijk een opstapeling van overjaarse bladmolm, elders de tredgangen langswaar fazanten het voederlokaas van de jachtopziener opsporen. Er zijn de natte modderstroken tussen geschoren riethalmen of wat men wel eens 'snippebedden' noemt. Het is heel die entourage van oubollig oeverland, van dichtgegroeide sloten en greppels, van opgeplooide weideranden met kaphout, knotwilgen, zeggeruigten en ook gagelstruweel, dat de Blauwborst lokt tot blijven. Ieder jaar vind ik zulk 'leger' in de berm van poldergrachten. In het winterhalfjaar lijnen die watergoten gelijk blonde linten over het kleiland. Het kuiltje zit weggemoffeld onder een voorhang van gras of het is uitgespaard tussen een bult rietmolm van de laatste zomer. De eitjes zijn vaal-groen met nauwelijks te definiëren stippen en vooral weinig variabiliteit. In onooglijke rietvelden en natte wilgestruwelen kan plaatselijk een hoge densiteit bereikt worden. Maar niet alle legsels geven het verhoopte resultaat. Het weer geselt vermoedelijk de jonge pulli en méér nog de pas uitgevlogen jongen. Leefwijze, uiterlijk en heel het sfeerbeeld van vogel en moerasbiotoop zijn aangrijpend genoeg om veel seizoenen waarnemings- en studiegenot te waarborgen. Als de Blauwborst zingt lokt het rietland.

R. De Lust, Leegstraat 29, 9960 Assenede.

Een natuurreservaat in de kijker

Het hooilandreservaat Orchis te Bornem

Ronny Segers

Algemene gegevens:

Ligging: Gemeente Bornem, 2e afdeling, sectie E 145.

Oppervlakte 44 a (ongeveer 56 x 80 m),
1 perceel.

Eigendom: De Wielewaal v.z.w.

Beheer: J.N.M. en Wielewaal afdeling Klein-
Brabant.

Conservator: Grolus Koen,
Puursesteenweg 10, 2680 Bornem
Statuut gewestplan: bosgebied.

FYSISCH EN HISTORISCH SCHETS

In het Klein-Brabantse landschap bevinden zich enkele grotere depressies van natuurlijke oorsprong. Eertijds vond men er hakhout- en hooilandpercelen, rietvelden en, ook nu nog op beperkte schaal te zien in de streek, de wijmenvelden voor de mandenvlechterij. Aan de rand van een dergelijke laagte (de Miegemebeemden), vinden we het reservaat Orchis: het enige perceel ervan dat niet beplant is geworden met populieren, of gedegenereerd door vergraving en beweiding/bemesting.

De vorige eigenaar hield het terrein gedurende een 30-tal jaar als hooiland in stand, en bekam door een regelmatig maaischema een voor de streek ongekende bloemenweelde, die ook door hemzelf naar waarde werd geschat. Toen het perceel tenslotte verpacht werd en, ongelukkig, eenmalig van chemische meststoffen werd voorzien, en door paarden beweid, kon De Wielewaal in 1980 een huurcontract bekomen. Sedertdien werd het ieder jaar door de jongeren van WJ-JNM beheerd, met financiële steun van Stichting Leefmilieu. Bij het overlijden van de eigenaar kon onze vereniging begin 1986 definitief dit reservaat aankopen, dank zij de geldelijke steun van leden en sympathisanten (ook vele leden van andere afdelingen storten hiervoor een bijdrage, waarvoor extra dank).

De Orchis

Foto: K. Grolus

Het ten NO aangrenzende perceel was tot voor 10 jaar eveneens een waardevol hooilandje, maar werd met brede sloten doorgraven, opgehoogd, en met allerlei boomsoorten beplant. Ten ZO bevindt zich een, 4 jaar geleden gekapt en nu weer opgaand, populierenbos, met veel bramen en tal van grote ruigtekruiden. In het W-NW vinden we een populierenbos met weinig of geen struiklaag en een vrij monotone kruidlaag. Het reservaat en de beide genoemde belendende percelen worden ten Z-ZW door een vrij abrupte helling (tot 45° over 1 m) gescheiden van een hoger gelegen cultuurgrasland (hooiweide) (fig. 1). Door zijn geïsoleerde ligging is uitbreiding van het hooiland in de nabije toekomst dus onmogelijk.

De bodem bestaat uit een venige oppervlaktelaag, gevolgd door wisselende laagjes zand, leem, klei en glauconiethoudend zand die vanaf 0,5 tot 1 m rusten op een basis van glauconiethoudend zand. Gedurende minstens 8 maanden van het jaar is de grond er erg

Adoxaceae

Muskuskruid *

Apiaceae

Bereklaauw

Engelwortel

Fluitekruid

Zevenblad

Asteraceae

Biggekruid

Duizendblad

Gewoon knooppkruid

Heelblaadjes

Kale jonker

Klein hoefblad

Kruldistel

Madeliefje

Margriet

Moesdistel

Paardebloem sp.

Schermhavikskruid

Speedistel

Wilde bertram

Alismataceae

Grote waterweegbree

Betulaceae

Ruwe berk

Zwarte els

Boraginaceae

Moerasvergeet-mij-nietje

Smeerwortel

Brassicaceae

Pinksterbloem

Cannabaceae

Hop *

Caprifoliaceae

Gelderse roos *

Wilde kamperfoelie *

Caryophyllaceae

Gewone hoornbloem

Grasmuur

Koekoeksbloem

Moerasmuur

Vogelmuur

Zeegroene muur

Convolvulaceae

Haagwinde

Cyperaceae

Blauwe zegge

Bosbies

Gewone zegge

Moeraszegge

Ruige zegge

Scherpe zegge

Tweerijige zegge

Valse ciperzegge

Waterbies

Wijdarige zegge *

De flora van Orchis

1980 - 1986

(* : enkel in bosje)

Dryopteridaceae

Smalle stekelvaren *

Equisetaceae

Heermoes

Holpijp

Lidrus

Fabaceae

Heggewikke

Moerasrolklaver

Ringelwikke

Rode klaver

Veldlathyrus

Vogelwikke

Fagaceae

Zomereik *

Geraniaceae

Robertskruid *

Hypericaceae

Kantig hertshooi

Moerashertshooi

Iridaceae

Gele lis

Juncaceae

Biezeknoppen

Gewone veldbies

Pitrus

Zeegroene rus

Zomprus

Lamiaceae

Bosandoorn

Gewone brunel

Hondsdrif

Kruipend zenegroen

Watermunt

Wolfspoot

Lemnaceae

Veelwortelig kroos

Lythraceae

Gewone kattestaart

Malaceae

Amerikaans krenteboompje *

Eenstijlige meidoorn *

Onagraceae

Bergbasterdwederik

Harig wilgeroosje

Orchidaceae

Breedbladige orchis

Gevlekte orchis

Keverorchis

Plantaginaceae

Smalle weegbree

Poaceae

Beemdgras

Beemdlangbloem

Frans raaigras

Geknikte vossestaart

Hennegras

Kamgras

Kropaar

Liesgras

Mannagrass

Moerasbeemdgras

Pijpestrootje

Reukgras

Rietgras

Rood zwenkgras

Ruw beemdgras

Timoteegrass

Trosdravik

Vossestaart

Witbol

Polygonaceae

Ridderzuring

Veenwortel

Veldzuring

Waterzuring

Primulaceae

Penningkruid

Slanke sleutelbloem

Waterviolier

Ranunculaceae

Blaartrekkende boterbloem

Dotterbloem

Egelboterbloem

Kruipende boterbloem

Scherpe boterbloem

Speenkruid

Rhamnaceae

Sporkehout *

Rosaceae

Braam sp.

Moerasspirea

Rubiaceae

Glad walstro

Kleefkruid

Moeraswalstro

Salicaceae

Kanadapopulier

Schietwilg

Solanaceae

Bitterzoet

Scrophulariaceae

Beekpunge

Grote ratelaar

Urticaceae

Grote brandnetel

Valerianaceae

Valeriaan

drassig en zijn laarzen noodzakelijk. Grondwaterschommelingen worden vanaf de voorbije zomer opgemeten met behulp van peilbuizen. Pas na een volledig jaar zal een analyse hiervan, in combinatie met bodem-niveaumetingen, een beeld kunnen geven van eventuele stromingen en afvloeien.

Door zijn ligging in een overgangsgebied van verschillende bodemsoorten en hoogte- en vochtigheidsverschillen, vinden we op dit kleine perceel genoeg gradiënten die, samen met een consequent beheer, de floristische rijkdom in de hand werken.

VEGETATIE EN BEHEER

Inleiding : enkele algemene regels

Wie een reservaat beheert, laat zich leiden door een aantal basisprincipes van het natuurbeheer en past deze toe op een concrete situatie. Dit is afhankelijk van de beschikbare kennis over en vertrouwdheid met de betreffende biotoop, en wordt mede geleid door algemene (en vaak intuïtieve) toekomstverwachtingen.

De waarde van een natuurgebied kan getoetst worden aan de volgende criteria :

— De soortenrijkdom : dit kan men overzichtelijk voorstellen in inventarisatielijsten van flora en fauna. Sedert 1980 werden 126 plantesoorten opgetekend (tabel 1) en een onderzoek naar de bodembewonende ongewervelden leverden 51 soorten kortschildkevers (één nieuw voor de Belgische fauna), 30 loopkevers, 60 spinnen en 7 hooiwagens op (Segers & Hublé, 1985).

Een grote soortenrijkdom primeert meestal, alhoewel soms een tijdelijk vals beeld kan ontstaan wanneer men een instabiel gebied inventariseert: een toename van soorten betekent niet altijd een verbetering in termen van natuurwaardering (sommige soorten houden het nog lang uit in een ongunstig milieu, terwijl andere zeer snel kunnen koloniseren). In ons hooiland betekent dit dat we bv. (elders algemene) nitrofiële soorten willen vermijden, ook al daalt daardoor op termijn het soorten-aantal. De diversiteit houdt daarenboven ook rekening met de spreiding van de soorten over het terrein, wat een invloed heeft op de algemene kwetsbaarheid. In dit opzicht kunnen we een 6-tal zones onderscheiden (zie verder).

— Aanwezigheid van zeldzame soorten of vegetatietypes : dit kan men op verscheidene schalen interpreteren (regionaal, landelijk,...). Voor de streek Klein-Brabant kunnen we een aantal van de in de lijst genoemde soorten als zeldzaam beschouwen; als hooilandtype is

Orchis hier uniek. Indicatoren zijn van groot belang, maar kunnen toch los staan van het begrip zeldzaamheid.

— De vervangbaarheid van een terrein hangt vooral af van de fysische factoren als bodemgesteldheid, grondwaterafval en ook van het beschikbare zaadkapitaal en is een functie van de tijd. Weinig-vervangbare biotopen zijn meestal ook zeldzaam. Orchis is op korte of middellange termijn in Klein-Brabant zeker onvervangbaar, tenzij het landgebruik drastisch zou herzien worden.

— De houdbaarheid wordt bepaald door externe invloeden (toegankelijkheid en mate van verstoring, vervuiling of eutrofiërende bronnen, grondwaterstandswijzigingen,...) en het gevoerde intern beheer (regelmaat, intensiteit, aard). Wil men een stabiel biotoop dan zal men streven naar gelijkvormigheid in de tijd: steeds op hetzelfde ogenblik maaien bv. Bepaalde stadia in de successie zijn vlotter te onderhouden (of te creëren) dan andere.

— De grootte van een terrein speelt hierbij duidelijk een rol: kleine gebieden als het onze zijn gevoeliger voor fysische verstoring, bieden minder kans tot variatie en zijn moeilijker te isoleren. Nochtans is dit juist hier erg nodig; op een klein terrein zal bovendien de natuurwetenschappelijke waarde primeren boven bv. recreatieve educatie, ondanks de noodzaak van dit laatste.

Diversiteit en stabiliteit kunnen verder door enkele ingrepen bevorderd of in stand gehouden worden. Over het algemeen ontstaan waardevolle biotopen door verschillen in de ruimte en gelijkvormigheid in de tijd (in tegenstelling met de landbouw waar men bijna overal hetzelfde teelt, en steeds op een ander ogenblik, wat verregaande nivellatie van ons landschap tot gevolg heeft). In het volgende rijtje zijn gradiënten, vage grenzen, voedselarmoede, een hoge ligging, vochtigheid en rust uit ecologisch oogpunt in ons land belangrijker dan monoculturen, scherpe grenzen, voedselrijkdom, een lage ligging, droogte en onrust. Behalve voor de ligging die moeilijk te beïnvloeden is, is het namelijk veel gemakkelijker een toestand met elementen uit de tweede rij te bekomen dan een proces in omgekeerde zin. Gebieden met eerstgenoemde factoren (alle geldend voor Orchis, behalve de isolatie t.o.v. hoogteligging) worden dan ook steeds zeldzamer.

Het is duidelijk dat er op alle hierboven genoemde niveaus toch nog vragen, beslissingen, afwegingen blijven: kiest men voor esthetische of zeldzame soorten?; in welk stadium tracht men de vegetatie te bewaren?; kiest men ook voor insecten (die vaak af-

hangen van ruigtekruiden...)?; hoeveel bezoek is toelaatbaar?...

De vegetatiezones en hun beheer

1. Het eigenlijke hooiland

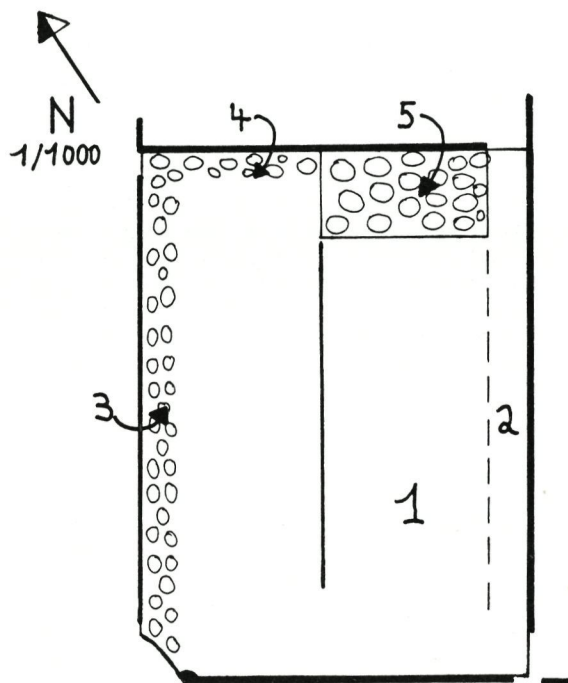
De drie aanwezige soorten orchideeën vallen ongetwijfeld het meest op in de soortenlijst,

en bij een eerste aanblik voor de bezoeker. Toch mogen we niet vergeten dat deze soorten slechts een indicator zijn voor een, ook landelijk, zeldzaam vegetatietype als geheel, waarbij de, vaak minder gekende, overige hooilandsoorten evenzeer bijdragen tot het globale aspect, en evenzeer zullen beïnvloed worden door een beheerskeuze. Dat deze keuze, ook in het verleden, toch gericht is op

Dwergmuis

Tekening: H. Van Doorslaer

het in stand houden of bevorderen van deze drie soorten is wel duidelijk. In principe streven we echter ook naar een maximale diversiteit van vooral schrale hooilandsoorten. Alhoewel er 19 grassoorten voorkomen, wordt het aspect toch in belangrijke mate door de 7 zeggesoorten, en vooral door de kruidenrijkdom bepaald.

De optiek van blijvende verschraling door 1 jaarlijkse maaibeurt begin juli met afvoeren van het hooi blijkt zeer gunstige resultaten te geven. De periode valt juist na het rijpen van de orchideeënzaden en van vele andere soorten, die dan eventueel nog een tweede bloei kunnen doormaken. Het manueel afvoeren van het hooi houdt de voedselrijkdom op een laag peil. Bemesting gebeurt hier langs natuurlijke weg, nl. via de neerslag en aerosolen en door fixatie door sommige planten zelf, en anderzijds ook via het sloot- en grondwater. Langs de perifere slootjes zijn duidelijk voedselaanrijdingsgradiënten te zien. Het aandeel van Liesgras is hierbij geleidelijk verkleind ten voordele van bv. Dotterbloem, en typische vochtige-ruigte-kruiden. Opslag van wilgen en els wordt uitgetrokken of kort gemaaid.

De toegankelijkheid dient, gezien de zeer kwetsbare bodem, beperkt te zijn in ruimte en tijd. Dit kan door een aangeduide strook als waarnemingsplaats te reserveren tijdens de bloeiperiode van de orchideeën (en dus geen volledige rondgang meer toe te laten, zie

Hooilandbeheer

Foto: K. Grolus

verder). De drassige toegangsweg vormt al een natuurlijke belemmering op zich. Orchis dient immers een reservaat te zijn en geen plukweide. Aan de ingang komt er een informatief bord dienaangaande.

Vroeger vormde het hooiland als open plek tussen de ruigten en bossen voor jagers een ideale drijfplaats; dit is nu uiteraard verleden tijd.

2. De oostelijke dienstweg

Deze zone, alhoewel wat lager gelegen en dus vochtig, komt in aanmerking als permanente waarnemings- en wandelstrook, om de rest van het terrein te sparen. Er moet hier immers toch een 'weg' vrij gehouden worden voor het achterliggend perceel. De vegetatie getuigt er van meer voedselrijkdom (vaker overspoeld met slootwater) en er staan dan ook weinig of geen orchideeën.

Een vroegere, nu verlande, greppel tussen deze zone en het hooiland, zal weer open gemaakt worden over de hele lengte (een spade breed en diep), behalve ter hoogte van de ingang (om ontwatering te vermijden). Er wordt hier dan een gelijkaardige interessante vegetatie verwacht als langs de centrale greppel (zie verder).

Deze greppel zal de toegang tot het eigenlijke terrein beperken, wat kan versterkt worden door een weliswaar vriendelijke, maar toch dwingende koord die parallel ermee gespannen kan worden tijdens de 'drukke' maanden.

3. De hakhoutzoom

Hij bestaat uit een dubbele rij els, wilg en populier (breedte ongeveer 5 m) en werd tijdens de voorbije winter deels gekapt (door een verwant van de vroegere eigenaar), maar het kleinhout kon slechts gedeeltelijk verwijderd worden (door ons). De ondergroei be-

staat vooral uit nitrofiële soorten; door maaien kon de uitzwerming van deze ruigtekruiden en bramen over het aangrenzende hooiland al erg ingedijkt worden.

Het behoud van deze afhellende, drassige zoom is interessant, mits vijf- of meerjaarlijkse kapping (in 2 of 3 keer) en bij voorkeur bij vorst, om de bodem niet in te trappen. Het gedeeltelijk maaien van de ondergroei biedt kansen aan o.a. Dotterbloem, Muskuskruid en Sleutelbloem. Vooral van de Dotterbloem werden hier het voorbijseizoen erg veel kiemplanten aangetroffen.

De verruigde zone erlangs dient nog eens in september (om de 2 à 3 jaar) gemaaid te worden (strook van ongeveer 4 m breed). In bepaalde zones kan het kleine hout verzameld worden op hoopjes, als refugia voor kleine diersoorten en insecten, maar ze mogen geen hinder vormen bij het maaien.

4. De noordelijke hakhoutzoom

Dit is een strook van enkele meters breed, met enkele boomsoorten, en ondergroei van bramen en ruigtekruiden. Hij blijft voorlopig ongewijzigd bestaan mits uitbreiding van de bramen over het hooiland door kort maaien te voorkomen.

5. Het bosje

Dit bosje bevat 8 boomsoorten; de ondergroei bestaat uit ruigtekruiden en grassen, maar wordt lokaal verdrongen door bramen. Op lange termijn kan uitdunning of maaien misschien nodig zijn.

6. De greppels en sloten

Langs en in deze zones vinden we soorten die op het hooiland zelf niet of minder voorkomen. Naast de jaarlijkse maaibeurt zijn er dan ook enkele specifieke beheersmaatregelen te voorzien. Uit wateranalyses (in 1983 door de auteur, 1986 door U.I.A.) blijkt een neutrale pH en een vrij hoge conductiviteit voor te komen.

De centrale greppel (in 1983 en 1984 weer vrijgemaakt) dient slechts plaatselijk en discontinu wat verbreed of uitgediept te worden, afhankelijk van de verlandingsnelheid en bij voorkeur vlak na het maaien (geen kwetsing van de vegetatie en aanwezigheid van zaden

in het hooi).

De verbinding met de noordelijke scheidings-sloot wordt niet opnieuw geopend: het peil staat er immers bijna steeds lager en ontwatering kunnen we missen.

De zuidelijke sloot werd in 1983 en 1984 geheel uitgediept (een spade diep) en verbreed tot de oorspronkelijke toestand. Dit zware werk resulteerde in open water en een terugdringing van de liesgras-rietgrasvegetatie ten voordele van interessante water- en oeverplanten. Het uitdiepen draagt wellicht tevens bij het tot het afleiden van voedselrijker water, afkomstig door afspoeling en insijpeling van het hogergelegen aanpalende cultuurgrasland. De wateranalyse wijst hier vooral op een relatief hoog fosfor- en ijzergehalte (kwelwater). Er is echter geen directe verbinding met de overige sloten; ze is ook niet wenselijk. Gedurende de voorbijseizoen werd de hele lengte opnieuw uitgediept, want reeds op korte tijd had zich een nieuwe modderlaag gevormd, die verlanding zou bevoordelen.

De grote sloot in het oosten staat in verbinding met de trekgrachten verderop in het komgebied en bevat voedselrijk water (met hoge nitriet- en nitraatwaarde). De oever wordt mee gemaaid en verlanding wordt tegengegaan door plaatselijk met een trekhaak organisch materiaal (vooral wortels van Bitterzoet, dat vanaf de andere oever overgroeit) te verwijderen.

De bossloot in het westen is bijna geheel verland (= gevuld met bladeren) en bevat naast ruigtekruiden nog enkele Dotterbloemen.

De verbinding met de sloot in het noorden is min of meer verstopt geraakt.

Dankwoord

Bij het opstellen van de floralijst maakten we gebruik van een inventarisatie uit 1980, opgesteld door Herwig Mees, tevens mede-beheerder. De dwergmuistekening werd ons bezorgd door Hugo Van Doorslaer.

Bibliografie

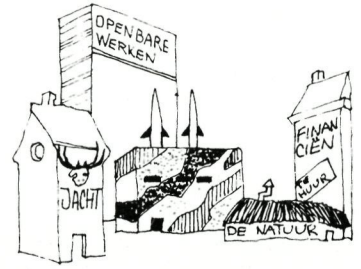
Segers R. & J. Hublé, 1985. Kortschild- en loopkevers, spinnen en hooiwagens van het reservaat Orchis te Bornem. *Phegea* 13 (3): 93-100

Segers R., *Rijweg* 134, 2658 Ruisbroek

Verslag Turkijereis

Wie geïnteresseerd is in het verslag van de Wielewaalreis (29.3-12.4.1986) naar Turkije kan dit bestellen op de Centrale door overschrijving van 40 fr. op rekeningnr. 000-0319785-73 met vermelding „verslag Turkijereis”.

Uit het wetstraatje

Vogels van de Beneluxlanden - reglementaire bepalingen geldig in het Vlaamse Gewest (toestand per 1 januari 1987. Aanvulling)

Op grond van artikel 6, § 6, van het recente openingsbesluit van de jacht voor het seizoen 1986-1987 moet punt 1.1.a. van het artikeltje verschenen in het Wielewaalnummer van januari 1987 als volgt worden aangevuld:

a. Kleinwild en waterwild

- (ongewijzigd)
- (ongewijzigd)
 - Handel (levend of dood, maar niet opgezet: vrij gedurende de openingsperiode + 10 dagen, behalve voor Meer-

koet, Smient, Wintertaling, Grauwe Gans en Houtsnip die tijdens het jachtseizoen 1986-1987 **niet** in de handel mogen worden gebracht.

- Vervoer (levend of dood, maar niet opgezet): vrij gedurende de openingsperiode + 10 dagen. Buiten die periode is het vervoer slechts toegestaan zo men een bijzondere vergunning bezit of op grond van een bijzonder besluit of, maar dan alleen voor Fazant en Patrijs, zo de vogels diepgevroren uit het buitenland werden ingevoerd.

Voor u gesprokkeld

— Het Akrotiri-zoutmeer in Cyprus is van internationaal belang voor het behoud van watervogels, vooral voor Flamingo's, Kraanvogels, Witte Pelikanen, Pijlstaarten, Smienten en Bergeenden.

De rust van de vogels wordt echter bedreigd door de plannen om hier een zuiveringsstation te bouwen. Nochtans is het meer beschermd volgens de Conventie van Bern. Bovendien hebben nationale en internationale organismen zich steeds verzet tegen dit plan. De regering van Cyprus was dan ook bereid het zuiveringsstation op een andere plaats te bouwen. Nu wil de regering het zuiverings-

station toch aan het meer laten optrekken.

— Het reservaat van de Coto Donana in Spanje is het grootste Europese natuurreservaat (70.000 ha).

Het heeft internationaal belang als broedgebied maar ook als overwinteringsplaats voor eenden, ganzen en Flamingo's. Rond het reservaat liggen rijstvelden, waar de vogels uit het nationaal park voedsel komen zoeken.

In dezelfde rijstvelden komen echter ook vissen voor, die 15 jaar geleden in de moerassen werden uitgezet. Zoals meer gebeurt hebben deze vissen zich abnormaal sterk vermenigvuldigd, waardoor aan de

rijstoogst schade wordt berokkend. Om de vispopulatie binnen de perken te houden, gieten de landbouwers methyldparathion in het water. Nu stelt men vast dat door dit pesticide in 1986 meer dan 30.000 watervogels werden gedood.

— Er is echter ook goed nieuws. Zo werden in Turkije twee waterrijke gebieden gered dank zij de actie van de plaatselijke vereniging voor natuurbescherming. Het betreft de Çamalti Tuzlasmoerassen in de buurt van Izmir, belangrijk broed- en overwinteringsgebied voor meer dan 50 vogelsoorten en het Bandirma Kus Cennetmeer, het enige waterrijke vogelreservaat in Turkije.

— De regering van Marokko heeft een akkoord ondertekend met de I.C.B.P. om het Sidi Bou Rhameer het statuut van natuurreservaat toe te kennen. Het is één van de laatste duinenmeren in het noorden van Marokko en daarom van enorm belang voor duizenden palearctische trekvogels.

— In Griekenland werd in 1986 voor de eerste maal de lentejacht verboden. De Griekse Ornithologische Vereniging zet er alles op om te controleren of de wet wel nageleefd wordt.

— Dat dit nodig is werd helaas weerom bewezen in Cyprus. Daar werden reeds vanaf 1974 de vogels theoretisch beschermd. Niet-

temin worden iedere herfst — vooral in 1984 en 1986 — duizenden vogels gevangen en gedood met lijfstokken, netten en geweren.

— In oktober 1986 ging in Hongarije een symposium door over de Europese Trappen. In de winter '87-'88 wil men in gans Europa de Grote en Kleine Trappen tellen. Hierna wil men de nodige maatregelen nemen om deze beide soorten te beschermen.

— Sint Franciscus van Assisi is al lang de patroon van de vogels. Nu werd de heilige vogelvriend ook het symbool voor de viering van het 25-jarig jubileum van het W.W.F., gehouden in Assisi tijdens de laatste week van september.

— Op 4 oktober, de feestdag van Sint Franciscus, zond de Ornithologische Vereniging van Malta, een memorandum naar de kerkelijke overheid van Malta met het verzoek dat de kerk door sermoenen, vergaderingen en publikaties zou trachten de openbare opinie te winnen voor de vogelbescherming. Ondanks het wettelijk verbod werden vorig jaar in Malta weerom meer dan 3 miljoen zangvogels met netten gevangen, vooral Kneus en Sijsjes.

(Uit World Birdwatch, winter 1986).

H. Franckx

Vijf voor twaalf

ZOO-nieuws

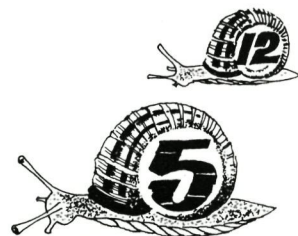
In deze rubriek willen we af en toe ook onze Nationale Zoo van Antwerpen en het Domein Planckendael onder de aandacht brengen en meer bepaald dan de bijzondere inspanningen die men er zich getroost voor de instandhouding van bedreigde diersoorten.

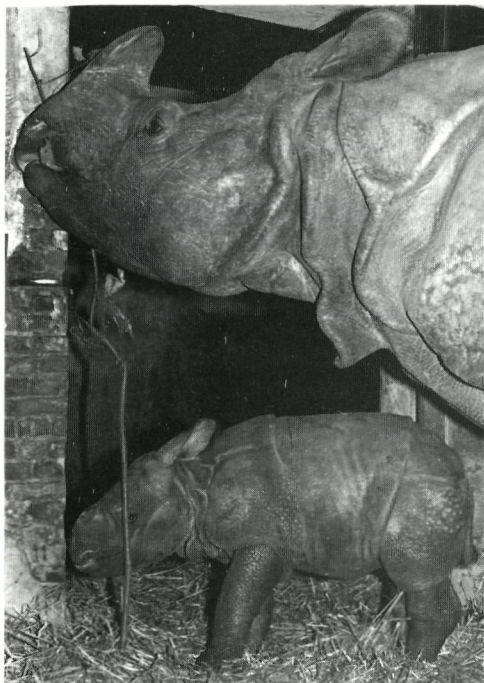
Nieuw leven ...

Op 24 oktober werd in het Dierenpark Planckendael voor de derde maal een Indische Neushoorn geboren. Het diertje is van het mannelijk geslacht en kreeg de naam Nico. Het geboortegewicht wordt geschat op 60 kg. Nico is de derde nakomeling van het paar Indische Neushoorns in Planckendael. Het vorige jong, een vrouwtje, werd op 9 augustus 1982 geboren. Ze werd Johanna genoemd, en vormt op dit ogenblik een jong

paar met Bheema, een mannetje van 3,5 jaar oud, dat in „breeding-loan” verkregen werd van de dierentuin van Whipsnade (Engeland). Volgens gegevens van de stamboekhouder van de Indische neushoorns is Nico, op wereldschaal bekeken, het derde jong dat in 1986 geboren werd.

Hieruit blijkt eens te meer de belangrijke rol die het Dierenpark Planckendael speelt bij het kweken van bedreigde diersoorten.

Moeder en zoon

Foto: K. Struyf

... en dood

De stemmige Kerstperiode werd in het reptielengebouw van de Zoo verstoord door het plots sterven van het wijfje Komodowaraan dat sedert 1973 in de grote kooi bij de uitgang van de wintertuin leefde.

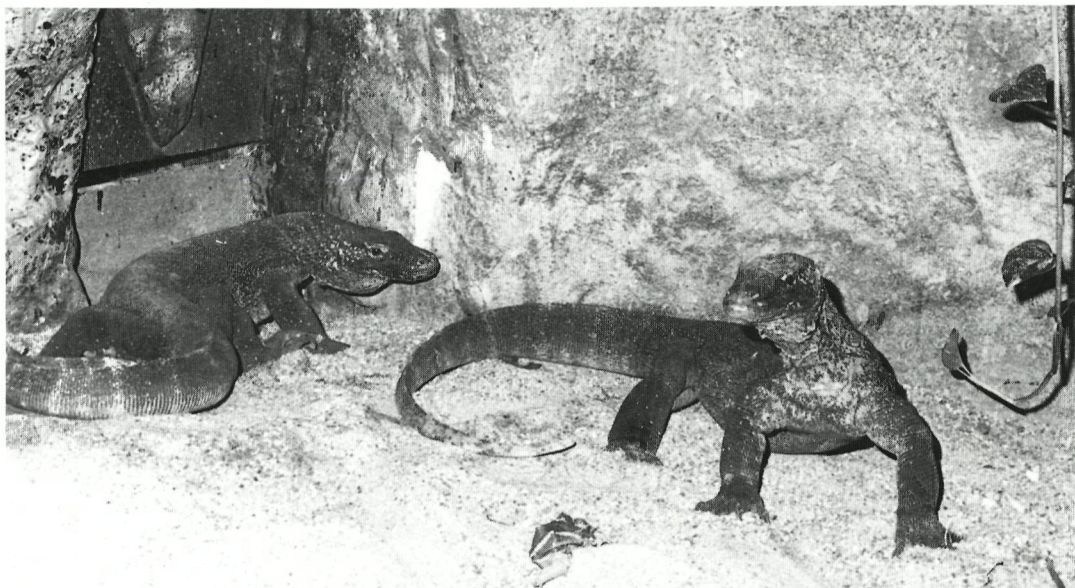
uitgang van de wintertuin leefde.

Zij kwam tesamen met een mannetje toe op 19/9/1973 als persoonlijk geschenk van de toenmalige president van Indonesië.

Het mannetje stierf op 29/11/1974 tengevolge van een elektrisch defect. Ondanks het feit dat men af en toe paring noteerde en het wijfje eieren aflegde, kwam het nooit tot geslaagde kweek. De eieren bleken telkenmale onbevruucht te zijn. Tot voor kort was dit wijfje het enige exemplaar van deze waranensoort in West-Europa. Eind 1985 kwam een jong paar toe in de West-Berlijnse Zoo als staatsgeschenk.

Dit verlies is des te tragischer daar er gezocht werd naar één of andere samenwerking aan een kweekprogramma met de San Diego Zoo, waar men over ingevroren sperma beschikt. Ook in deze tuin heeft men momenteel geen mannelijk dier meer en vermits ze op lijst I van de Conventie van Washington staan en ze in hun natuurlijk verspreidingsgebied — dat slechts 3 kleine eilandjes voor de Indonesische kust omvat — volledig beschermd zijn, zal het niet zo eenvoudig zijn, nieuwe exemplaren te bekomen.

Gelukkig heeft men in de Zoo van Surabaya vrij goede kweekresultaten, wat toelaat te hopen dat deze soort ten gepaste tijde weer in de verzamelingen van onze Antwerpse Zoo kan terugkeren. De dood kwam volledig onverwacht. Bij autopsie vond men in het dier een kankergezwel (ovaria) ter grootte van een voetbal. Dergelijke gezwellen zijn zeker bij reptielen niet eenvoudig op te sporen en zijn fataal.

Het vroegere paar Komodowaranen

Foto: V. Six

En de ruilverkavelaar, hij ploegde voort

In het begin van de jaren '70 kwamen voor het eerst, vanwege natuurbeschermers, hevige protesten los tegen de ruilverkaveling zoals ze toen uitgevoerd werd, namelijk volgens het tabularasamodel. Sindsdien is er wel één en ander gewijzigd in positieve zin. Er kwam een vernieuwde wetgeving terzake waarbij o.a. voorafgaandelijk landschapsonderzoek verplicht is.

Reeds vroeger ondervonden natuurreservaten ernstig nadeel vanwege ruilverkavelingswerkzaamheden in hun omgeving. Denken we maar aan onze eigen Tikkebroeken en aan de Zegge. Ondanks de vernieuwde aanpak blijven deze ingrepen nog steeds een ernstige bedreiging vormen voor aangrenzende of inliggende natuurgebieden. Ofwel beschouwt men die natuurgebieden nog steeds als op zich zelf staande entiteiten, zonder relatie met hun omgeving die ruilverkaveld wordt, ofwel is men zich daar wel degelijk van bewust, maar negeert men het met opzet.

Onderstaande twee gevallen, die recent in de pers kwamen, bewijzen dit eens te meer.

Ons natuurreservaat Saleghemkreek

Half januari trokken onze afdelingen uit het Waasland aan de alarmbel. Herziet het ruilverkavelingscomité zijn plannen niet om langs het Sint-Jakobsgat en het Rietland in Sint-Gillis drainagesloten te graven, dan komt het tot een harde confrontatie tussen het hele Vlaamse natuurbeschermingsfront en de ruilverkavelaars. Onze Wase afdelingen beheren een groot gedeelte van het Saleghemkrekengebied in Sint-Gillis-Waas en weten uiteraard waarover ze spreken. Het voorstel om een scheidingssloot te graven tussen het akkerland en de kreekoevers komt oorspronkelijk van de natuurbeschermers. De oeverlanden hebben reeds jaren te lijden van het inspoelen en inwaaien van mest- en sproei-stoffen. Er wordt geploegd tot in de rietzomen. De enige oplossing was op de meest bedreigde plaatsen een sloot graven parallel aan de kreek.

Na inzage van de plannen van het ruilverkavelingscomité stelt Wielewaal-Waasland dat het comité de idee van parallelsloten gedeeltelijk heeft overgenomen. Het zijn echter drainagesloten geworden met een veel te laag waterpeil. De bodem van de sloot zou op amper 5 m van de kreekplassen 40 tot 50 cm onder het laagste zomerpeil komen te liggen. Ondanks bijkomende stuwen op de kreek is het gevaar reëel dat het hele plassengebied vanaf de Grote Geule aan de Groenendijk tot aan de Waterstraat drooggetrokken wordt door de honderden meters lange scheidingssloot. De wateraanvoer van hoger gelegen gronden naar de kreek toe is tijdens de zomer te gering om het verlies te compenseren.

De plannen van het ruilverkavelingscomité werden door de natuurbeschermers vergeleken met het gewestplan. De drainagesloten lopen gedeeltelijk door het reservaatgebied en het valleigebied (de bufferzone rond de kreek). Een overtreding dus van de letter en de geest van het gewestplan.

Op basis daarvan willen verschillende natuur- en milieuverenigingen de rechtsgeldigheid van de vergunning voor de werken betwisten bij de Raad van State.

Laat het ruilverkavelingscomité de werken toch aanvangen dan zullen De Wielewaal en BNVR overwegen om ze te laten stilleggen. Enkele maanden geleden nam ABLLO (Aktiecomitee ter Bescherming van het Leefmilieu op de Linkerscheldeoever) eenzelfde beslissing: „Het risico is te groot om de werken zomaar te laten uitvoeren.”

E. Rombaut

De Maatjes te Kalmthout

Op het grondgebied van de gemeenten Kalmthout (B) en Zundert (NL) ligt het grensoverschrijdend natuurreservaat De Maatjes. Dit rietgebied strekt zich voor 45 ha uit in Nederland (waar het beheerd wordt door de overheid) en voor een 10-tal ha in België. Het Belgisch deel werd in 1976 als landschap geklasseerd, maar een beheersvorm bestaat nog niet. Dit Maatjesreservaat is internationaal bekend voor zijn zeldzame broedvogels, waaronder Bruine Kiekendief, Waterral, Porseleinhoen en Blauwborst. Grote weilandcomplexen omringen dit riet, zowel in België als in Nederland.

Een eerste aanslag op het voortbestaan van dit natuurreservaat werd reeds gepleegd in 1979, door ruilverkavelingswerken in de aangrenzende gemeente Wuustwezel. Massaal protest, zowel uit binnen- als buitenland, heeft toen niet kunnen verhinderen dat de vochtige weilanden op Wuustwezels grondgebied werden gedraineerd. Dat hierbij zelfs de wet werd overtreden, gaf ook de toenmalige minister Akkermans toe.

Het is juist deze weilandengordel die van groot belang is voor het voortbestaan van het eigenlijke reservaat: door zijn komvorm zorgt hij voor een permanente watertoevoer, maar tevens is hij een voedselterrein voor de broedvogels én een bufferzone.

De Maatjes in vogelvucht

Die weilanden herbergen zelf ook een unieke flora en fauna. Vleugeltjesbloem, Borstkartelblad en Gagel vinden er een laatste bloeiplaats en in de weiden broeden jaarlijks tientallen eenden, Veldleeuweriken, Graspiepers en Grutto's. Voor deze laatste vogelsoort is het één van de zuidelijkste broedgebieden van West-Europa.

Ruilverkaveling streeft naar verregaande ingrepen: draineren van weilanden, egaliseren, rooien van „onnuttige” bomen en struiken, dempen van plassen.

Tevens worden de laatste stukjes braakliggende grond in cultuur gebracht, waardoor wordt bijgedragen tot de toenemende melk-, boter- en vleesberg in de E.E.G.

In de 80er jaren was het dan de beurt aan de weilanden te Kalmthout om onderworpen te worden aan de ruilverkaveling. Ook hier weer hetzelfde scenario, maar toch met andere gevolgen.

Het Gewestplan Turnhout had de weiden naast De Maatjes bestemd als Natuurgebied of als Ecologisch Waardevol Landbouwgebied; de Benelux-Economische Unie stelde in een rapport voor om het Belgisch én Nederlands gedeelte in één groot landschapsgeheel te klasseren; de Universitaire Instelling Antwerpen en de auteurs van de Biologische Waarderingskaart van België bestempelden deze Kalmthoutse bufferzone als zéér waardevol.

De klassering als landschap zou tevens het behoud en de bescherming garanderen van de waardevolle historische relictten waaraan de streek rond de Maatjes nog zeer rijk is bv. in verband met de vroegere veenexploitatie.

De Werkgroep Behoud Rietland De Maatjes, gesteund door plaatselijke, regionale en nationale milieuverenigingen, werkte destijds een plan uit om deze bufferzone te vrijwaren

van ruilverkaveling en te klasseren als landschap. Ook de Kalmthoutse gemeenteraad stelde in haar unanieme motie van 17 mei 1979 voor om dit gebied te sparen. De Schepen van Milieu verklaarde zich akkoord met de idee om het hele gebied rond het rietreservaat op te vullen met gemeentelijke gronden om zo later een beheersplan mogelijk te maken.

Maar na enige jaren ging het College van Burgemeester en Schepenen de „onduidelijke” toer op.

Omtrent de officiële aanvraag tot klassering bracht de Koninklijke Commissie voor Monumenten en Landschappen positief advies uit bij de bevoegde minister. Zowel minister P. Dewael als zijn voorganger K. Poma vertolken dezelfde mening: pas na beëindiging van de hele ruilverkaveling Nieuwmoer, kan het landschap nabij de Maatjes beschermd worden, op voorwaarde dat er o.a. geen waterhuishoudkundige werken gebeuren aan de Broekloop en de Marijneloop.

Naar aanleiding van een parlementaire vraag moest minister Pede recent wel toegeven dat er reeds jaren door ruilverkavelingscomités ingrepen worden uitgevoerd, zonder de noodzakelijke stedenbouwkundige vergunning! Op een vergadering in het gemeentehuis van Kalmthout op 19 dec. jl. werd door de Nationale Landmaatschappij een plan voorgesteld dat regelrecht indruist tegen alle rapporten, adviezen en wetteksten.

In het geklasseerde reservaat zullen „aanpassingswerken” gebeuren aan de Marijneloop. De Broekloop zal, vanaf zijn kruising met de Wuustwezelsesteenweg, ontdekt worden en een deel wordt dan afgeleid richting grens Wuustwezel-Nederland, juist naast (of door?) het waardevolle broekbos Hanneke Wiewouw. Al die werken worden uitgevoerd in een natuurreservaat, een natuurgebied en een ecologisch waardevol gebied. Zij zullen gepaard gaan met een overmatige drainage van de weilanden en de halvering van de watertoevoer voor het rietmoeras.

De laatste waardevolle waterrijke delen van Kalmthout zullen alzo moeten wijken voor landbouwbelangen. Dat de Belgische Boerenbond in haar jaaroverzicht 1984 pleit voor een goede verstandhouding tussen landbouw en milieubehoud is blijkbaar niet van toepassing voor Kalmthout. Hieruit blijkt weer eens het mentaliteitsverschil aan beide zijden van de landsgrens: de Nederlandse autoriteiten, die al lang de waarde van hun Maatjes kennen en waarderen, gaan er in de nabije toekomst 35 ha vochtig weiland aan toevoegen, en dit DANK ZIJ hun ruilverkavelingsplan!

Aan Belgische zijde is men nog steeds de mening toegedaan dat een natuurreservaat — wat het ook moge kosten — ondergeschikt is aan de landbouwproductie.

De belastingbetaler mag opdraaien voor de financiering van de ruilverkaveling én voor de uit de hand lopende landbouwoverschotten!

Verenigingsberichten

ACTIVITEITENKALENDER MAART-APRIL 1987

MAART

- 1 **Brussel.** Namiddagtocht bij Brussegem. Aandacht voor het landschap, zijn geologie en zijn begroeiing. Vertrek: om 14 u. Kerk Brussegem. Leiding: R. Devriese. Mee te brengen: Laarzen voorzien.
- 1 **Antwerpen-Zuid.** Wandeling zandwinningsput te Walem. Vertrek: Station Oude God 9 u. of Watertoren Walem 9.30 u. of Watertoren Walem 13.30 u. namiddagwandeling. Leiding: H. De Ceulaer. Mee te brengen: lunchpakket.
- 1 **Bree.** Beheerswerken Stamprooiersbroek. Vertrek: gemeentehuis Bree, 8 u. Leiding: J. Rutten. Mee te brengen: werkkledij en laarzen. Einde: 12 u. gemeentehuis Bree.
- 1 **Fruitstreek.** Alken landschapswandeling. Vertrek: 14 u. kerk Alken centrum; i.s.m. Natuur en Landschap Alken.
- 1 **Schelde en Leie.** Natuurwandeling op de Koppenberg. Vertrek: Kerk Melden om 14 u. Leiding: R. De Clercq. Mee te brengen: verrekijker, laarzen. Einde om 17 u.
- 1 **Waregem.** Dagtocht naar het Zwin. Tijdens de voormiddag bezoeken we het vogelpark; in de namiddag wandelen we in het schorren- & slikkengebied. Vertrek: parking café Ter Doest, F. Verhaeghenstraat Waregem om 8.30 u. of parking Zwin om 10 u. Leiding: conservator G. Burggraave. Mee te brengen: laarzen, verrekijker, veldgids & picknick voor 's middags. Einde omstreeks 18 u.
- 6 **Nete en Aa (Herentals).** Diareeks van J. Mols. Thema: wilde planten en gallen. Aanvang: 20 u. Oude pastorie van Grobbendonk (naast kerk).
- 6 **Netevallei.** Neteling: dia- en praatavond in het lokaal, Leopoldlei 81 Hallaar. Diavoorstelling over natuurgebied „Den Donker” te Langdorp door Fr. Brysse. Algemene ledenvergadering. Aanvang 20 u.
- 6 **Brugge.** Dia-avond. Louis Beyens „Aanpassing plant en dier aan de Noordpool” BVNF „Spitsbergen”. Aanvang: BBL Markt Brugge 20 u. Kosten 80 fr.
- 7 **Westland.** Wielewaalsouper te Ploegsteert. Hutsepot à la José. Verwittigen bij J. Tahon 056/55.50.41. Kostprijs 400 F. JNM en kinderen 300 F.
- 7 **Antwerpen-Zuid.** Jaarlijkse feestavond (koud buffet) gevolgd door gezellig samenzijn met D.J. Vertrek: 18 u. Zaal Luit, M. Cuyperstraat te Berchem. Leiding: N. Van Mogh-Verlinden (tel. 231.93.58). Mee te brengen: goed humeur.
- 7 en 8 **Ninove-Geraardsbergen.** Eerste Groot Eetfeestijn in zaal 'Sportkring', Roe 43 te Pollare.
- 7 **Turnhout.** Algemene ledenavond (+ diareksen van eigen leden). Aanvang: 20 u.
- 7 tot en met 15 **Waregem.** Tentoonstelling over vleermuizen (in samenwerking met de nat. vleermuizenwerkgroep van de BNVR). Plaats: park baron Casier te Waregem (nabij de Markt). Hoofddoelgroep zijn de lagere scholen (5e en 6e leerjaar). Meer inlichtingen: G. Bonsecours, tel. 091/86.45.20.
- 8 **Bree.** Uitstap naar de Maas en de grindgaten. Vertrek: 8 u. gemeentehuis Bree, 8.20 u. Kessenich Kerk. Leiding:

Bovendien is deze hele politiek volledig in strijd met de objectieven van de Europese Gemeenschap, die precies 1987 heeft uitgeroepen als Jaar van het Leefmilieu.

R. Vergaelen

- Rutten-Nouwen. Mee te brengen: onopvallende kleding en laarzen. Einde: 12 u. Bree.
- 8 **Mol.** Excursie naar het Prinsenspark en omgeving. Halve dagtocht in het ontluikende bos en de weilanden rondom. Vroeg voorjaarsstemming! Vertrek: Parking Prinsenspark Retie om 9 u. Mee te brengen: Kijkers en laarzen.
- 8 **Brussel.** Voormiddagwandeling bij Vlezenbeek. Vertrek: om 9 u. Parking hoofdingang Akad. Ziekenhuis Erasmus Anderlecht. Trameindhalte lijn 103. Leiding: L. Mertens 524/28.52. Mee te brengen: laarzen. Einde: rond 12 u.
- 8 **Noorderkempen.** Voormiddaguistap naar de Kreekraksluizen (Ned.) Leiding: F. Broos, tel. 667.43.52-667.33.83. Vertrek: Essen kerk om 8 u. (eigen wagens). Einde: Essen 12 u.
- 8 **Schelde en Leie.** Dagtocht naar Het Zwin, Zwinbosjes, strand en duinen. Vertrek: Markt Oudenaarde 7.30 u. kerk Kruishoutem 7.45 u., Kerk Petegem-Deinze 8 u. Mee te brengen: Picknick, laarzen, veldgidsen, ingangsgeld Het Zwin. Einde omstreeks 17 u.
- 12 **Meetjesland.** Tweede les over Orchideeën. Aanvang: Herbakkershuis in de Garenstraat te Eeklo om 20 u. Leiding: M. Boone. Einde: ± 22 u.
- 13 **Wulp.** Uilentocht. Vertrek: Samenkomst aan de brug over het kanaal te Ravels (baan Turnhout-Ravels) 19 u. Leiding: W. Dings. Mee te brengen: Laarzen of wandelschoenen volgens weersomstandigheden.
- 13 **Groot-Beveren.** Diavoorstelling in overvloeiing met klankband „De Fauna en Flora van Spitsbergen”. Aanvang: 20 u. 't Schuurken (Van Craenenbroeckstraat Beveren). Einde: 22 u.
- 13 **Midden-Limburg.** Zwerftocht door Noorwegen met dia's met commentaar door A. Geuens. Aanvang: C.C. Termolen te Zonhoven om 20 u.
- 14 **Lier.** Kwisspel o.l.v. C. Peeters. Allerhande vragen i.v.m. natuur en milieu worden op de Wielewalers afgevuurd. Aanvang: Clublokaal, Rolwagenstraat 10, 2500 Lier, 20 u.
- 14 **Wulp.** Dia-voordracht over „Amfibieën en Reptielen” door R. Willockx. Aanvang: Zaal „De Burcht”, Nederstraat 1 te Retie. Aanvang: 20 u.
- 14 **Antwerpen-Zuid.** Autocartocht Flevoland. Inschrijving door storting van 450, 410 of 370 fr. op PCR 000-0178083-88. Vertrek: station Oude God 6.30 u. Leiding: J. Moonen (tel. 457.42.23). Mee te brengen: regenkledij, laarzen, eten.
- 14 **Gent.** Diawedstrijd door en voor eigen leden. Alleen of in groep een diareeks van max. 15 min. brengen met eigen commentaar. Mooie prijzen voor iedereen. Melden bij de voorzitter vóór 10/3. Aanvang: In het zaaltje van het St. Lievenscollege, Kalvermarkt Gent om 20 u. stipt.
- 14 **Klein-Brabant.** Ledenfeest. Parochiezaal Lippelo.
- 14 **Kortrijk.** Bosuilen te Bon-Secours. Vertrek: 16 u. op de veemarkt te Kortrijk en om 17 u. aan de Basiliek te Bon Secours. Leiding: F. Deckers. N.B. Bij regen gaat de tocht niet door.

- 14 Mol.** Excursie in Reservaat De Maat. Halve dagtocht. Eerste voorjaarswaarnemingen: de lente zit al in de lucht. Vertrek: Brug Sas 3 (baan Mol-Postel) om 9.30 u. Leiding: conservator J. Hendrickx. Mee te brengen: kijkers en laarzen.
- 14 Mol.** Watervogelteldag. Medewerkers-tellers nemen contact op met J. Loos (014/31.87.03). Vertrek: Parking Prinsenspark Retie om 8 u.
- 14 Schelde en Leie.** Feestelijke ledenavond in zaal Ter Leie te Astene/Deinze. Diamontage over de zomerreis naar Zuid-Tirol door P. Van Ceunebroeck. Aanvang van broodmaaltijd met verschillende vleessoorten om 19 u. Dia's om 20.30 u. Inschrijven op rek. 891-2540092-60 van Wielewaal-afd. Schelde. Prijs volwassenen: 175 fr. - kinderen tot 14 j.: 100 fr.
- 15 Brugge.** VWG Watervogeltelling. Vertrek: 9 u. Put van Distrigas. Leiding: F. De Scheemaeker.
- 15 Maasland.** Dagtocht naar Blokkersdijk met auto's. Vertrek: Markt Maasmechelen 8 u. Leiding: plaatselijke gids. Mee te brengen: Picknick, laarzen, kijker, vogelgids.
- 15 Denderland.** Omgeving Donkmeer. Vertrek: Kapel Bareldonk te Berlare om 09.30 u. Leiding: W. Roggeman. Mee te brengen: Kijker of telescoop, laarzen. Einde: 12 u.
- 15 Denderland.** Internationale waterwildtelling. Voor info: F. Schoeters. (tel. 052/21.16.13).
- 15 Klein-Brabant.** Snoeicursus: praktijk. Vertrek: Abdij-domein Bornem 9.30 u. Einde: 12 u.
- 15 Krekenland.** Daguitstap naar de pier van Zeebrugge. Vertrek: markt te Assenede om 8 u. Leiding: T. De Schuyter. Mee te brengen: verrekijker - picknick. Terug rond 16 u.
- 15 Mechelen.** Bezoek aan de Scheldepolders rond Vlassenbroek. Vertrek: 7.30 u. station NMBS Mechelen. Leiding: P. Polfliet. Einde: 12.30 u. station NMBS.
- 15 Midden-Limburg.** Inventarisatiewandeling in de Schansbeemden. Vertrek: C.C. Zolder om 8 u. Leiding: T. Houben. Mee te brengen: laarzen, kijker en gids. Einde: ± 12 u.
- 15 Netevallei.** Maandelijkse boswandeling in de Averegten te Hallaar. Thema: lentewandeling. Vertrek: grote parking. Boonmarkt te Hallaar om 10 u. Leiding: D. Van Tricht. Mee te brengen: laarzen, verrekijker. Einde: parking 11.45 u.
- 15 Ninove-Geraardsbergen.** Vogelzangcursus (les 1) in zaal 'Berg en Dal' te Ninove van 10 u. tot 12 u. Leiding: H. De Kegel en L. Van Der Trappen.
- 15 Turnhout.** Tocht naar Tikkebroeken (fiets of auto). Vertrek: 14 u. Wielewaalhuis. Leiding: M. Smets.
- 15 Westkust.** Broeken rond Lo. Vertrek: Markt Lo om 14 u. Leiding: A. Demarey.
- 18 Denderland.** Diamontage: „Wilde orchideeën uit Portugal”. Presentatie: A. Kampen (plantenwerkgroep). Aanvang: Zaal 't Apostelken, Albrechtlaan te Aalst (tegenover kerk Mijlbeek) om 20 u. Toegang gratis.
- 19 Mechelen.** Op zoek naar de Bosuil. Vertrek: 20 u. station NMBS Mechelen. Leiding: W. Beullens. Einde: 22 u. station NMBS.
- 20 Brechtse Heide i.s.m. Voorkampen.** Ledenavond met werk van eigen leden (dia's) o.a. „Sterren kijken” door Dhr. Claes + tombola. Aanvang: 20 u. in „De Lusthof” achter „De Toverfluit” te Halle.
- 20 Kortrijk.** Spreekbeurt met dia's. Aanvang: 20 u. in Hoeve Vandewalle, Boomgaardstraat te Kuurne. Leiding: Ir. L. De Cooman.
- 20 Ninove-Geraardsbergen.** Eerste jaarlijkse ledenfeest in zaal 'Pallietier' te Outer vanaf 20 u.
- 21 Antwerpen-Zuid.** Dia-avond over vleermuizen door J. Waterschoot. Aanvang: kasteel Sleytelinck, Sint Bavostraat te Wilrijk om 20 u. Leiding: A. Deceuninck (tel. 449.46.56).
- 21 Bree.** Jaarlijkse Bomenmarkt. Aanvang: Vrije verkoop van 9 u. tot 12 u. op het Vrijthof te Bree.
- 21 Hageland-Zuiderkampen.** Daguitstap naar de Antwerpse Zoo. Voormiddag: bezoek achter de schermen van de Zoo onder leiding van een plaatselijke gids. Namiddag: vrij bezoek aan de diertuin. Vertrek: Abdij Averbode 8.15 u. stipt met eigen wagens. Wie de trein wil nemen kan dat vermelden bij de inschrijving. Afspraak aan ingang van de Zoo om 9.25 u. stipt. Mee te brengen: picknick, fotoapparaat (flitsen niet toegelaten achter de schermen). Inlichtingen en organisatie: F. Mangelschots, tel. 013/66.46.18
- 21 Rupelstreek.** Arboretum van Heverlee. Thema: naaldbomen en mossen. Vertrek: 9 u. tribune Boom F.C. Leiding: J. Moens. Mee te brengen: naaldbomengids, mossengids, loupe, verrekijker, eten en drinken. Einde: ± 17 u.
- 21 Schelde en Leie.** Plaatsen van de paddenafsluiting te Lozer. Ingaven der emmers paddenoverzetactie. Vertrek: Ingang kasteel om 9 u. of om 13.30 u. Leiding: H. De Jonghe. Mee te brengen: schop, spade, hamer. Einde omstreeks 16.30 u.
- 21 Wulp.** De heer M. Genotte vertelt ons meer over microfotografie en illustreert met een diareeks de praktische toepassing ervan. Aanvang: 20 u. in de Heischuur te Oosthoven (Oud-Turnhout).
- 22 Brechtse Heide i.s.m. Voorkampen.** Namiddagwandeling op de Brechtse Heide. Vertrek: 13.15 u. gemeentehuis Schilde. 13.30 u., firma Luyckx, Abdijlaan Brecht. Leiding: M. Wens.
- 22 Gent.** Namiddagtocht naar het Bulskampveld. Eerste lenteverschijnselen. Vertrek: St. Pietersplein te Gent om 13.30 u. of aan de parking van het domein om 14 u., 200 m van de afrit Bornem richting Wingene. Leiding: W. Sierens.
- 22 Groot-Beveren.** Gezamenlijke tocht naar Oosterschelde. Vertrek: kerk Beveren 7.30 u. Leiding: J. Dhollander. Mee te brengen: eten, drank, kijker. Einde: 18 u. kerk Beveren.
- 22 Land van Waas-Noord.** Dagtocht naar de Oosterschelde (NL). Vertrek: 7.30 u. markt Sint-Niklaas. Leiding: J. Dhollander. Mee te brengen: verrekijker, middageten. Einde: 18 u. markt Sint-Niklaas.
- 22 Land van Waas-Zuid.** Dagtocht naar Oosterschelde in samenwerking met Land van Waas-Noord.
- 22 Meetjesland.** Strand- en duinentocht in de Westhoek. Vertrek: Markt van Eeklo om 8 u. Leiding: G. Van Bastelaere. Einde Eeklo om 18 u.
- 22 Mol.** Lentewandeling naar de Wurft en omgeving. Havik en Boomleeuwrik zijn zeker op post. Vertrek: Taverne „De Witte Haas” (volg wegwijzers vanaf Brug Witgoor) om 9 u.
- 22 Brugge.** Strandwandeling van Zwinbosjes tot Zwingel - Cadzand. Vertrek: 13.45 u. station Brugge, 14.30 u. parking Zwin - einde Ooievaarslaan. Leiding: R. Vermeersch.
- 22 Brussel.** Voormiddag Lentetocht Wemmel. Vertrek: om 8.30 u. afrit nr. 8 Noorderring te Wemmel. Leiding: R. Gielen (02/460.42.78). Mee te brengen: Laarzen voorzien. Einde: 12 u.
- 22 Lier.** VWG-Uitstap naar Blokkersdijk + exploratie van linkeroever. Vertrek: voor nadere inlichtingen tel. leider: 03/455.70.16. Leiding: T. Depauw. Mee te brengen: laarzen, telescoop, verrekijker.
- 22 Stern.** Wandeling door de Leiemeersen te St. Martens Latem. Vertrek: 14.30 u. Kerk Sint-Martens-Latem. Leiding: R. Van Rompaey. Einde: 17 u.
- 22 Westland.** Namiddagwandeling omgeving Rode Berg. Vertrek: 14 u. parking Molenhof Rode Berg. Leiding: P. Hubeau.
- 22 Ninove-Geraardsbergen.** Vogelzangcursus (les 2) in zaal 'Berg en Dal' te Ninove van 10 u. tot 12 u. Leiding: H. De Kegel en L. Van Der Trappen.
- 22 Schelde en Leie.** Eerste vroege morgenzangtocht te Lozer. Beluisteren lentezang der gewone soorten. Vertrek: Kerk Huise-Lozer om 6 u. Leiding: M. Nachtergaele en G. Delsoir. Mee te brengen: verrekijker, laarzen. Einde omstreeks 9.30 u.

- 22 Schelde en Leie.** Lentewandeling te Beerlegem. Vertrek: Kerk Beerlegem om 14 u. Leiding: F. De Waele. Mee te brengen: laarzen, verrekijker, veldgidsen. Einde omstreeks 17 u.
- 22 Waregem.** Lentetocht op de Koppenberg te Melden. Familiewandeling & speciale wandeling voor de kinderen met eigen gidsen & aangepaste uitleg. Vertrek: Markt Oudenaarde om 14 u. Leiding: L. Kinds & J. M. Van Den Meerschaut. Mee te brengen: laarzen, verrekijker, veldgidsen. Einde: omstreeks 17 u.
- 25 Denderland.** Diavoorstelling: 'Wilde orchideeën uit Portugal' door A. Kampen. Aanvang: Zaal 't Apostelken, Albrechtlaan te Aalst (tegenover de kerk van Mijlbeek).
- 26 Brugge.** Dia's Groen Brugge. FTWG Werkaard. Aanvang: Retorica 20 u.
- 27 Krekeland.** Dia-avond „Turkije” door I. Lammens. Aanvang: Landbouwershuis Markt te Assenede om 20 u.
- 27 Schelde en Leie.** Lesavond over uilen door N. De Smet. Dia's van G. Mornie. Toelichting over de uilen uit onze streek: Steenuil, Ransuil, Bosuil, Velduil en Kerkuil. Aanvang: Zaal De Kring, Hoogstraat te Kruishoutem. Begin om 20 u. stipt.
- 28 Gent + Merelbeke.** Werkdag in het spoorwegberm-reservaat. Het hakhout mag meegenomen worden. Vertrek om 9.30 u. aan de kerk van Merelbeke Flora. Leiding: E. Van Renterghem. Mee te brengen: Werkhandschoenen. Einde 13 u.
- 28 Nete en Aa (Herentals).** Dagtocht met eigen wagens naar Jülich en het Eifelgebied. Vertrek: De Lindekens te Bouwel om 7 u. Parking Klein Sas te Herentals om 7.10 u. Leiding: N. Van de Put. Mee te brengen: Knapzak en drank; laarzen aanbevolen.
- 28 Schelde en Leie.** Uilentocht in het Kluisbos te Kluisbergen. Samenkomst aan de parking van het recreatiedomein Kluisbos (Zwembad) om 15.30 u. Leiding: N. De Smet. Mee te brengen: laarzen, verrekijker, warme kledij! Einde ± 45 minuten na zonsondergang.
- 29 Brussel.** Bustocht naar de Krijtstreek onder leiding van J. Longin als gids in de geologie. Informatie bij L. Mertens 02/524.28.52 en in het afdelingsblad.
- 29 Lier.** Uitstap naar de Buysse Heide (Nl.). Vertrek: 9 u. station Lier. Leiding: W. Van Spaendonk. Mee te brengen: knapzak, laarzen, verrekijker.
- 29 Demer en Dijle.** Op tocht naar lentebloeiërs. Vertrek: 14 u. Kerk van Boortmeerbeek.
- 29 Denderland.** Kalkense Meersen + Broek te Uitbergen. Vertrek: kerk Uitbergen om 9.30 u. Leiding: W. Roggeman. Mee te brengen: laarzen, kijker. Einde: 12 u.
- 29 Groot-Beveren.** Vogelobservatie op Blokkersdijk. Vertrek: kerk Beveren 9 u. Leiding: L. Kearsly. Mee te brengen: laarzen, kijker. Einde: 12 u.
- 29 Kortrijk.** Zeebrugge dagtocht. Vertrek om 8 u. op de veemarkt te Kortrijk. Leiding: Y. Feryn + plaatselijke gids.
- 29 Lier.** Daguitstap naar Buysse Heide (Zundert Nl.) Vertrek: 9 u. station Lier. Leiding: W. Van Spaendonk. Mee te brengen: Kijker, stevig wandelschoeisel. Einde: 17 u. Lier.
- 29 Mandelstreek.** Bezoek aan ons eigen reservaat „De Mandelhoek”. Vertrek: Aan het Polenplein om 13 u. of aan de ingang van de Mandelhoek om 13.30 u. Leiding: conservator L. De Cooman en P. Ingelaere.
- 29 Mechelen.** Wandeling langs de Nete boven Lier. Vertrek: station NMBS Mechelen 8 u. Leiding: R. Franckx. Mee te brengen: laarzen. Einde: station NMBS 13
- 29 Netevallei.** Namiddagwandeling in en rond het domein „Hof ter Lacken” te Booischoot. Vertrek: kerk Booischoot om 13.30 u. Leiding: D. Mariën. Mee te brengen: laarzen, verrekijker. Einde: kerk om 17 u.
- 29 Ninove-Geraardsbergen.** Namiddagwandeling in de Kwabroeken te Pollare. Vertrek: ex-zagerij Hokipal te Pollare om 14.30 u. Leiding: H. De Kegel. Mee te brengen: laarzen, verrekijker. Einde: 17 u.

APRIL

- 3 Netevallei.** Neteling. Diavoorstelling over onze inheemse roofdieren door D. Criel van de Nat. Campagne Bescherming Roofdieren. Aanvang: lokaal, Leopoldlei 81 te Hallaar om 20 u.
- 3 Stern.** Plantenwerkgroep. Vertrek: 18.30 u. Kerk van Zevegem. Leiding: W. De Meester.
- 4 Lier.** VWG-Uitstap naar de Noord-Eifel. Vertrek: voor verdere inlichtingen, contacteer D. Colin 03/455.88.05. Leiding: D. Colin.
- 4 Turnhout.** Fietstocht naar het noorden van Turnhout (weidevogels). Vertrek: 14 u., Theobalduskapel. Leiding: W. Machielsens. Mee te brengen: verrekijker, vogelgids. Einde: 19.30 u., Theobalduskapel.
- 5 Brugge.** Dagexcursie naar Stuvekenskerke, de Blankaart en het IJzerbekken. Vertrek: Brugge station 9 u. Leiding: G. Orbie. Mee te brengen: stevige picknick, excursiekledij, laarzen, kijker en telescoop.
- 5 Brussel.** Namiddag te Sint-Ulrikskapelle. Vertrek: om 14 u. aan Kerk Walfergem op de baan naar Asse. Leiding: J. Van Der Biest. Mee te brengen: laarzen.
- 5 Wulp.** Voorjaarsexcursie aan de Laks. Vertrek: kerk van Oosthoven (Oud-Turnhout) om 8 u. Leiding: L. Cuylaerts. Mee te brengen: laarzen, veldgidsen en kijker. Einde: omstreeks 12 u.
- 5 Antwerpen-Zuid.** Kalmthoutse Heide. Vertrek: eigen wagens station Oude God 8.30 u. Leiding: A. Wuyts (449.99.11) & R. Vansevenant (828.22.36). Mee te brengen: eten, drinken, ganse dag + regenkledij.
- 5 Fruitstreek.** Voorjaarswandeling: lentebloeiërs in het Provinciaal Domein Nieuwenhoven te Sint-Truiden. Vertrek: 14 u. parking domein. Leiding: Pater W. Wintermolders.
- 5 Gent.** Spechtentocht naar het H. Geestgoed te Merelbeke-Munte. Vertrek: Om 7 u. aan de kerk van Merelbeke Centrum of om 7.15 u. aan de ingang van het bos. Leiding: E. Van Renterghem.
- 5 Groot-Beveren.** Dagtocht „Kalmthoutse Heide”. Vertrek: kerk Beveren 8 u. Leiding: Van den Eeckhout. Mee te brengen: Picknick, stevige schoenen. Einde: 17 u.
- 5 Hageland-Zuiderkempen.** Voormiddaguitstap naar het natuurreservaat „De Maten” te Genk. Vertrek: Abdij Averbode 8 u. Diest Euroshoe 8.15 u. Parking reservaat 9 u. Leiding: conservator W. Peumans. Mee te brengen: laarzen en kijker.
- 5 Mol.** Voormiddagexcursie in De Graef (Retie) en naar de Wateringen (Postel). Met alle aandacht voor onze weidevogels. Vertrek: Brug 2 (weg Retie-Postel) om 8.30 u.
- 5 Ninove-Geraardsbergen.** Ochtendwandeling in Boelarebos. Vertrek: café „Hacienda” om 8 u. Leiding: G. de Merlevede en L. Van Der Trappen. Mee te brengen: laarzen en verrekijker. Einde: 12 u.
- 5 Schelde en Leie.** Paaslelietocht naar de bossen van Howardries. Vertrek: Markt Oudenaarde om 13.30 u. De verplaatsing ± 50 km ver gebeurt met private wagens en dit kostendelend. Leiding: L. Kinds. Mee te brengen: laarzen, verrekijker, fototoestel. Einde omstreeks 18 u.
- 5 Waregem.** Paaslelietocht naar de bossen van Howardries. Vertrek: Markt Oudenaarde om 13.30 u. stipt. De verplaatsing gebeurt met private wagens en dit kostendelend. Leiding: L. Kinds. Mee te brengen: laarzen, verrekijker, fototoestel.
- 10 Denderland.** „Bharatpur en Ranthambhor in India.” Diamontage door F. Schoeters. Aanvang Zaal 't Apostelken, Albrechtlaan te Aalst (= tegenover kerk Mijlbeek) om 20 u.
- 11 Gent.** PWG streptocht in hok C3 31 33 „Lembeekse Bossen.” Om 14 u. aan kerk van Waarschoot.
- 11 Nete en Aa (Herentals).** Dagtocht naar het militair domein te Leopoldsburg. Vertrek: De Lindekens te Bouwel om 8 u. Parking Klein Sas te Herentals om 8.10 u. Werkhuizen K.M.W. te Hechtel-Eksel om 9 u. Leiding: A. Geuens. Mee te brengen: knapzak, drank, laarzen aanbevolen.

- 11 **Rupelstreek.** Vallei van den Borcq: Voorjaarsbloeiërs. Vertrek: 7.30 u. tribune Boom FC. Leiding: J. Poeck. Mee te brengen: plantengids, loupe, stevig schoeisel of laarzen, verrekijker en eten + drinken voor 2 x. Einde: ± 19 u.
- 11 **Schelde en Leie.** Gidsenopleidingstocht in het Bouvelobos te Wortegem. Tocht voor bijscholing der gidsen Schelde-Leie als voorbereiding op congresuitstappen 1987. Vertrek: kerk Wortegem om 14 u. Leiding: K. De Waele e.a. Mee te brengen: laarzen, veldgidsen allerhande. Einde om 17.30 u.
- 11 **Voorkepen i.s.m. Brechtse Heide.** Gourmet-avond. Aanvang: 19.30 u. Zaal Sint-Maarten, Lindendreef Halle. Deelname door storting van 350,- op PR. 000-0098691-42 De Wielewaal p/a F. Pues, Bergenstraat 12, 2110 Wijnegem.
- 12 **Brussel.** Daguitstap naar het Mechels Broek. Vertrek: Om 9 u. en 13.30 u. aan Muizenbrug te Muizen-Mechelen. Leiding: J. Dewyspelaere (02/252 35 88). Mee te brengen: Laarzen en picknick.
- 12 **Antwerpen-Centrum.** Zwerven langs natte weiden in de omgeving van Turnhout. Bijeenkomst om 9 u. aan Mikofabriek aan de ring rond Turnhout. Gids: K. Labens.
- 12 **Bree.** Bezoek aan de reigerkolonie te Torn in Nederland. Vertrek: 8 u. Bree Gemeentehuis, Torn Kerk om 8.30 u. Leiding: J. Nouwen. Mee te brengen: laarzen en verrekijker. Einde: 12 u. Bree.
- 12 **Denderland.** Voorjaarsbloeiërs te Erembodegem-Hekelgem. Vertrek: café „Napoleon“, Boeckhoutberg (Steenweg Aalst-Brussel tussen Erembodegem en Hekelgem) om 14.30 u. Leiding: M. De Wolf (bioloog). Mee te brengen: laarzen, loupe, kijker. Einde: 17 u.
- 12 **Denderland.** Werkgroep Botanica. Inventarisatie kilometerhok E3 1824 Wellemseers - Kavee. Vertrek: Square J. Geerincx (St.-Annalaan) te Aalst om 8.30 u. Leiding: P. Van den Bremt, L. Annaert en C. Breckpot. Mee te brengen: Loupe, flora's, kijker en laarzen. Einde: 12.30 u.
- 12 **Gent.** Bezoek aan de Plantentuin van de Rijksuniversiteit. Vertrek om 10 u. aan de ingang van de tuin op de hoek van de K.L. Ledeganckstr., Mandelhoek. Leiding: H. Evrard.
- 12 **Klein-Brabant.** Namiddagtocht naar het Molsbroek te Lokeren met eigen wagens. Vertrek: Romeo-Rijksweg Bornem 13.30 u. Leiding: K. Daelmans.
- 12 **Kortrijk.** Lentewandeling in De Gavers te Harelbeke, 1/2 dag. Vertrek: 9 u. op de nieuwe parking langs de Stasegemsesteenweg te Harelbeke. Leiding: F. Deckers.
- 12 **Krekenland.** Naar Braakmanbos. Vertrek: Markt te Assenede om 8 u. Leiding: I. Lammens. Mee te brengen: verrekijker, loupe. Einde rond de middag.
- 12 **Land van Waas-Noord.** Tocht naar Groot-Eiland (Nl.) naar reigerkolonie. Vertrek: 13.30 u. domein „De Wal“ Kemzeke. Leiding: J. Dhollander. Mee te brengen: verrekijker. Einde: 17.30 u. domein „De Wal“ Kemzeke.
- 12 **Land van Waas-Zuid.** Tocht naar Berendrecht en omgeving (reigerkolonie). Vertrek: 13.30 u. stadhuis van Sint-Niklaas. 14.15 u. ingang van de reigerkolonie (Berendrecht). Leiding: K. Van der Goten (secretaris van de Graaf).
- 12 **Mechelen.** Wandeling in de streek van Rotselaar. Vertrek: 8 u. station NMBS Mechelen. Leiding: J. Kiebooms. Mee te brengen: lunchpakket, stevig schoeisel. Einde: station NMBS - 18 u.
- 12 **Meetjesland.** Halve dagtocht langs de Assenedse kreken. Vertrek: markt te Eeklo om 13 u. Leiding: R. De Lust.
- 12 **Mol.** Bezoek aan het BNVR-Reservaat De Maat o.l.v. conservator J. Henderickx. Vertrek: Brug Sas 3 (weg Mol-Postel) om 9.30 u.
- 12 **Ninove-Geraardsbergen.** Namiddagwandeling in de Molenbeekmeersen te Denderleeuw. Vertrek: om 14.30 u. Leiding: W. Mertens. Mee te brengen: laarzen en verrekijker. Einde om 17 u.
- 12 **Noorderkempem.** Voormiddagwandeling in de Kalmt-houtse Heide. Vertrek: Parking Zuid Verbindingsweg 8 u. Leiding: R. Nelen. Einde: Parking Zuid 12 u.
- 12 **Schelde en Leie.** Lentewandeling te Sint-Martens-Latem. Vertrek aan de kerk om 14.30 u. Leiding: J. Van Hecke. Mee te brengen: verrekijker, stevig schoeisel. Einde omstreeks 17.30 u.
- 12 **Schelde en Leie.** Vroege morgenwandeling te Oudenaarde. Aandacht voor gewone stadsvogels. Vertrek: Markt te Oudenaarde (aan de fontein) om 6 u. Leiding: W. Aelvoet en G. Mornie. Mee te brengen: verrekijker. Einde rond 10 u.
- 12 **Lier.** Hooidonkse Beemden + Zoerselbos te Zoersel. Vertrek: 13.30 u. station Lier, 14 u. Boshuisje Zoersel. Leiding: Y. Peeters. Mee te brengen: laarzen, verrekijker. Einde: 17.30 u. aan Boshuisje.
- 12 **Waregem.** Vroege morgenzangtocht in het Bouvelobos te Wortegem. Aanleren, herkennen en beluisteren van vogelgeluiden. Vertrek: kerk te Wortegem om 6 u. Leiding: G. Delsoir en T. Demuytere. Mee te brengen: laarzen, verrekijker, veldgids. Einde omstreeks 9 u.
- 12 **Westkust.** Bos van Wijnendaele. Vertrek: Parking Kasteel Wijnendaele om 14 u. Leiding: N. Dezeure.
- 18 **Lier.** Uitstap naar Tallaerthof en omgeving te Koningshooikt. Vertrek: 13.45 u. station Lier, 14 u. ingang Hof Koningshooikt. Leiding: Y. Peeters. Mee te brengen: laarzen, verrekijker.
- 18 **Nationale Werkgroep Botanica.** Walembos (omgeving Aarschot). Vertrek: kerk Houwaart 9 u. Leiding: J. Monnens. Mee te brengen: laarzen, loupe, flora's. Einde: ± 17 u.
- 18, 19 en 20. **Schelde en Leie.** Tentoonstellingsstand en boekenstand op paashandelsbeurs te Kruishoutem. Open van 10 u. tot 19 u. Leiding: M. Nachtergaele.
- 19 **Netevallei.** Maandelijks boswandeling in de Averegten te Hallaar. Thema: eierwandeling. Vertrek: grote parking op de Boonmarkt te Hallaar om 10 u. Leiding: D. Van Tricht. Mee te brengen: laarzen, verrekijker. Einde: parking 11.45 u.
- 20 **Lier.** PWG - Inventarisatie kilometerhok C45821 - Hulstbos Lint. Vertrek: 13.30 u. station Lier. Leiding: A. De Jonghe. Mee te brengen: laarzen, flora, loupe.
- 20 **Gent.** Traditionele Paasmaandagtocht door het Gentbos. Vertrek: om 9 u. aan de Hollebeekvijver op het einde van de L. Volckaertdreef, links op 2 km voorbij de kerk van Merelbeke centrum. Leiding: W. Sierens.
- 20 **Schelde en Leie.** Dagtocht naar de Merkemse Broeken, de Palinckbeke. Vertrek: Markt Oudenaarde om 8 u. Leiding: W. Aelvoet. Mee te brengen: laarzen, verrekijker, picknick. Terug omstreeks 17.30 u.
- 24 /25 **Brussel.** 44e Wielewaalcongres te Ronse en de Vlaamse Ardennen. Belangstellenden verwijzen we naar L. Mertens (524.28.52) voor nadere toelichtingen en afspraken.
- 95 **Lier.** Congres Wielewaal. Vertrek: 8 u. station Lier met privé wagens. Voor verdere gegevens zie Wielewaal jan. '87.
- 25 **Denderland.** Avondwandeling voor Blauwborstjes te Grembergen. Vertrek: Verkeerslichten Noordlaan-Donckstraat te Dendermonde om 18 u. Leiding: F. Schoeters. Mee te brengen: laarzen, kijker. Einde: 21 u.
- 25 en 26. **Gent.** Deelname aan het Wielewaalcongres, Symposium + 10de Vlaamse Ardennendag. Vertrek: telkens om 8 u. op het St. Pietersplein. Details zie Parus nr. 108. Leiding: D. Danhieux.
- 25 en 26. **Kortrijk.** Wielewaalcongres bij onze bureaus afdelingen Schelde en Leie. Volledig programma in tijdschrift De Wielewaal, januari 1987 blz. 34.
- 25 **Nete en Aa (Herentals).** Namiddagtocht Cartierheide te Eersel (Nederland). Vertrek: De Lindekens te Bouwel om 13 u. Parking Klein Sas Herentals om 13.10 u. Abdijs van Postel om 14 u. Leiding: W. De Baere. Mee te brengen: verrekijker, telescoop, laarzen aanbevolen.
- 25 **Turnhout.** Busuitstap naar Zaanstreek (Nl.) (+ boottocht). Leiding: Van Gils.

- 26 Lier.** Vlaamse Ardennendag - tocht busuitstap. Vertrek: voor nadere gegevens i.v.m. vertrek: 03/481.94.79.
- 26 Maasland.** Wandeling in Rockerath. Dagtocht met auto's. Vertrek: Maasmechelen Markt 8 u. Mee te brengen: Picknick, laarzen, kijker, vogelgids.
- 26 Stern.** Wandeling door het Hospicebos te Nazareth. Vertrek: 9 u. Ingang militair domein. Leiding: J. Rogge. Einde: 12 u.
- 26 Antwerpen-Centrum.** Zwerven in de omgeving van Rupelmonde en omgeving. Bijeenkomst op de markt van Rupelmonde om 9 u.
- 26 Demer en Dijle.** Uitstap naar de vallei van de Bocq. Vertrek: 7 u. Parking - Covee Kampenhout.
- 26 Denderland.** Deelname aan Vlaamse Ardennendag. Vertrek: Aalst station om 8 u. Leiding: plaatselijke gidsen. Mee te brengen: laarzen, kijker en picknick.
- 26 Klein-Brabant.** Vroege ochtendwandeling. Vertrek: parking kliniek Bornem 6 u. Leiding: H. D'Hertefelt.
- 26 Krekensland.** Deelname aan Vlaamse Ardennendag (met eigen wagen). Vertrek: markt te Assenede om 8 u. Leiding: plaatselijke gidsen. Mee te brengen: picknick. Einde: rond 17 u.
- 26 Land van Waas-Zuid.** Vlaamse Ardennendag. Vertrek: 8 u. 's morgens aan stadhuis van Sint-Niklaas. Dagtocht.
- 26 Mandelstreek.** Daguitstap en deelname aan de Vlaamse Ardennendag. Vertrek: Polenplein om 7.45 u.
- 26 Mechelen.** Bezoek aan de Kalmthoutse Heide. Vertrek: 6 u. station NMBS Mechelen. Leiding: Van Meel. Mee te brengen: laarzen. Einde: 13 u. station NMBS.
- 26 Netevallei.** Dagtocht met eigen wagens naar het militair kamp in Grobbendonk. Vertrek: station Heist o/d Berg om 8 u. Leiding: A. Cools. Mee te brengen: laarzen, picknick, verrekijker, natuurgidsen. Einde: station 19 u.
- 26 Nationale Congresuitstap.** Boswandeling in het Brakelbos. Vertrek: kerk Opbrakel om 9 u. Leiding: J. Vanheuerswyn. Mee te brengen: laarzen, verrekijker, veldgidsen. Einde om 12 u.
- 26 Nationale Congresuitstap.** Landschapswandeling te Kwaremont. Vertrek: Kerk Kwaremont om 14 u. Leiding: K. De Waele. Mee te brengen: laarzen, verrekijker, veldgidsen. Einde om 17 u.
- 26 Meetjesland.** Vlaamse Ardennendag. Vertrek: Markt te Eeklo om 8 u. Leiding: plaatselijke gidsen. Mee te brengen: picknick (gratis bier in brouwerij Roman).
- 26 Schelde en Leie.** Congresuitstap voor de eigen afdelingsleden langsheen de Perlinck. Vertrek: Kerk St.-Kornelis-Horebeke om 14 u. Leiding: P. De Clercq. Mee te brengen: laarzen, verrekijker, flora. Einde omstreeks 17 u.
- 26 Schelde en Leie.** Congresuitstap voor de eigen afdelingsleden te Roborst. Vertrek: Kerk Roborst om 9 u. Leiding: G. De Ghesquière. Mee te brengen: laarzen, verrekijker, flora. Einde omstreeks 12 u.
- 26 Waregem.** Deelname aan de Vlaamse Ardennendag. Voormiddag: geleide wandeling in Enamebos. Namiddag: geleide wandeling in het Laurierenbos te Everbeek. Voor meer inlichtingen: zie regionaal tijdschrift „De Vlasbloem”. Mee te brengen: laarzen, verrekijker, veldgidsen.
- 30 Mol.** Rugstreeppadden- en Bosuilentocht. Bij gunstig weer horen we zeker de lokroep van de kleine heidebewoner. Ook de Bosuil verschijnt dan zeker op het appél. Vertrek: Brug Sas 3 (weg Mol-Postel) om 20 u. Einde omstreeks 23 u. Leiding: J. Henderickx. Mee te brengen: Mooi weer + stilte.

MEI

- 1 Antwerpen-Centrum.** Ochtendwandeling in de Oude Landen te Ekeren, voor waarneming van vogelgeluiden. Vertrek: Kasteel Veltwijck te Ekeren om 5 u. Einde: ± 9.30 u.
- 1 Brussel.** Voormiddag ornithologische tocht te Groe-

nendaal. Vertrek om 8.30 u. Station Groenendaal. Trein Bruss. Nd. 8.02 u. - Groenendaal 8.26 u. Leiding: R. Aerts (657.12.97 's avonds). Mee te brengen: laarzen. Einde rond 12 u.

- 1,2 en 3. Krekensland.** Driedaagse naar Nederlands Limburg „Klein Zwitserland”.
- 1 Schelde en Leie.** Fietstocht door Waals-Brabant. Fietsen vanuit 's Gravenbrakel. Vertrek: Markt Oudenaarde om 8 u. Leiding door en inschrijving bij E. Saveyn, Weg der Vlamingen 34, 9600 Ronse. Mee te brengen: fiets, kan eventueel gehuurd worden in 's Gravenbrakel indien ingeschreven.
- 1 Waregem.** Vroege morgenzangtocht te Elsegem (Scheldemeersen & park „de Ghellinck”). Wandeling met bijzondere aandacht voor de zang der vogels. Vertrek: parking van de fabriek Anex langs de weg Oudenaarde-Kerkhove te Elsegem om 5.30 u. Leiding: G. Delsoir & G. Schamelhout. Mee te brengen: laarzen, verrekijker, veldgids. Einde: omstreeks 9 u.
- 1 Westkust.** Pas de Calais (Fr.). Vertrek: Veurne markt om 7 u. private wagens. Leiding: Franse gids. Mee te brengen: picknick, identiteitskaart, wat Frans geld.
- 2 Wulp.** Nachtgalentocht. Vertrek: Samenkomst aan de brug over het kanaal te Ravels (baan Turnhout-Ravels), 20 u. Leiding: W. Dings. Mee te brengen: laarzen.
- 2 Nationale Werkgroep Botanie.** Doel- en Reutelbos. Vertrek: Kerk Beselare 9 u. Leiding: F. Coudron. Mee te brengen: laarzen, loupe, flora's. Einde: ± 17 u.
- 2 Schelde en Leie.** Studietocht voor het herkennen van salamanders. Poeltjestocht in de Zwalmstreek. Vertrek: Scheldebrug te Zingem om 14 u. Leiding: E. Saveyn en J. Vanheuerswyn. Mee te brengen: amfibieëntabel en -gids, schepnet. Einde omstreeks 17 u.
- 3 Brussel.** Voormiddag te Kortenberg. Vertrek: om 9 u. Rijkswacht Kortenberg (Leuvense stwg.) Trein Bruss. Nd. 8.33 u. - Kortenberg 8.53 u. Bus (358) Bruss.Nd. 8.20 u. - Kortenberg Rijksw. 8.55 u. Leiding: L. Goovaerts (759.73.54). Mee te brengen: Wandeling door bos en veld. Laarzen voorzien. Einde rond 12 u.
- 3 Denderland.** Honegem (vogels, planten en amfibieën). Vertrek: Kasteel Terlinden te Aalst (tegenover St.-Annakerk) om 14.30 u. Leiding: P. Van den Bremt, bioloog. Mee te brengen: laarzen, loupe, kijker. Einde: 17 u.
- 3 Fruitstreek.** Wandeling Duras: Kasteelpark en omgeving. Vertrek: 14 u. hoofdingang kasteel te Duras St. Truiden. Leiding: R. Collart.
- 3 Hageland-Zuiderkempen.** Voormiddaguitstap naar het Schulensbroek. Vertrek: Abdij Averbode 7.30 u. Kerk Linkhout 8 u. Mee te brengen: laarzen, kijker.
- 3 Mol.** Daguitstap naar het Verdrongen Land van Saeftinghe en de Antwerpse polderreservaten. Bus-tocht met max. 30 dln! Dus nu inschrijven. Vertrek: alle inlichtingen bij secr. J. Sas, Wildstraat 8, 2400 Mol (tel. 014/31.26.57) Leiding: J. De Schepper. Mee te brengen: Knapzak, kijkers + reservekledij!
- 3 Mol.** Vroegmorgenwandeling door Netevallei Gompel. De ochtendzang in deze gevarieerde biotoop staat hierbij centraal in de aandacht. Leiding: Gidsen De Gagel en Wielewaal. Mee te brengen: Kijkers + laarzen.
- 3 Netevallei.** Vroegochtendwandeling naar de vogelgeluiden langsheen de Nete door de vogelwerkgroep. Vertrek: parking Pallieterhoeve (Mac-Adam) te Booischoot om 6 u. Leiding: S. Wuyts. Mee te brengen: laarzen, verrekijker. Einde: parking 10.30 u.
- 3 Ninove-Geraardsbergen.** Ochtendwandeling in Brakelbos. Vertrek: om 8 u. aan de ingang (ten zuiden van) Brakelbos. Leiding: G. de Merlevede en L. Van Der Trappen. Mee te brengen: laarzen en verrekijker. Einde om 12 u.
- 3 Schelde en Leie.** Natuurwandeling te Nokere. Vertrek: Kerk Nokere om 14.30 u. Leiding: L. Van Doorne. Mee te brengen: verrekijker, laarzen, veldgidsen. Einde omstreeks 17.30 u.

VOOR DE DEELNEMERS AAN DE RAAD VAN DEELGENOTEN

Afdeling Turnhout wil aan de deelnemers van de Raad van Deelgenoten de gelegenheid bieden om 's namiddags een bezoek te brengen aan ons natuurreserveaat De Tikkebroeken te Kasterlee. Wie dit wenst kan 's middags zijn boterhammen opeten in het Wielewaalhuis, of kan in de stad gaan eten. Vertrek: om 2 uur aan het Wielewaalhuis, per wagen, laarzen zijn noodzakelijk.

43STE WIELEWAALCONGRES - SYMPOSIUM

Op 9 november 1986 had het symposium plaats in het St.-Jozefcollege te Turnhout. Daar het volledig gewijd was aan de ornithologie - de oorspronkelijke richting van onze vereniging - werd het een „Ornithologische Studiedag”.

De congresvoorzitter, Dr. Hubert Meeus, verwelkomde de Wielewalers, evenals de vertegenwoordigers van onze zustervereniging Aves, het Nederlandse R.I.N. en Mondiaal Alternatief. Hij stelde tevens de sprekers voor.

Prof. Dr. A. Dhondt besprak „Resultaten van 25 jaar mezenonderzoek in Vlaanderen”. Na een inleiding, waarbij gewezen werd op de onderzoeken van Prof. Dr. Kluyver (Wageningen), die van Oxford en die van Prof. Dr. Hublé (Gent), behandelde hij aantalsschommelingen en individuele verschillen. Een gesmaakt referaat, humoristisch ingekleed.

Dr. J. van Impe koos als onderwerp „Invloed van milieuverontreiniging op de structuur van populaties, in het bijzonder van vogels”. Een thema met stevige wiskundige inslag. Uiteraard een zeer moeilijke materie. Spreker trachtte enkele „eenvoudige” gedachten naar voren te brengen. Er waren ook een paar interessante vogelvoorbeelden. Alhoewel zwaar, was de spreekbeurt toch niet helemaal van humor gespeend.

Na het gezamenlijk middagmaal was het de beurt aan Dr. J. Paulussen met „Broedbiologie en groei van de Kokmeeuw”. Vanaf de kolonievorming volgden we eileg, groei en ontwikkeling van onze best gekende meeuw. Een merkwaardig exposé over deze nestvlieder.

Als laatste in de rij had Dr. M. Louette het over „Brandpunten in het ornithologisch onderzoek van Afrika”. De voordrachtgever begon met een historisch overzicht van de Afrikaanse ornithologie. Vervolgens had hij het o.a. over enige vogelsoorten, die door barrières - regenwoud, savanne - in een aantal ondersoorten uiteengevallen zijn. Spreker eindigde met een oproep tot bescherming van kwetsbare Afrikaanse gebieden.

Dr. Meeus dankte de referenten voor hun bereidwilligheid, de bestuursleden van afdeling Turnhout voor de organisatie, de Jezuïeten voor het ter beschikking stellen van de lokalen en de 100 congressisten voor hun aanwezigheid. Tot slot zei hij, dat het zijn wens was, dat de Ornithologische

Studiedag zou herhaald worden.

N.B. De hier behandelde referaten verschijnen in „Oriolus”.

Ferd. Van den Broeck

PROVINCIALE VERGADERING OOST-VLAANDEREN

Sint-Niklaas, 14 december 1986

Van de 16 afdelingen waren er 9 vertegenwoordigd: Denderland, De Stern, Gent, Groot-Beveren, Krenkenland, Land van Waas-Noord, Leie, Merelbeke, Schelde.

— Er wordt gevraagd de algemene vergadering interessanter te maken door het inkorten van het officieel gedeelte en door voorstellen van de afdelingen te bespreken.

— Op zondag, 20 december 1987 wordt een provinciale wandeling ingericht in het Molsbroek te Lokeren. Aan de Oostvlaamse afdelingen wordt gevraagd op deze dag geen andere activiteiten te plannen.

— De afdelingen vragen een nieuwe folder. Deze was einde december klaar.

— Oost-Vlaanderen wil meewerken aan de internationale vogelkijkdag van zondag, 24 mei.

— Een Wielewaaltentoonstelling is gestationeerd bij M. Van Beirs, Leeuwerikstraat 14, 9000 Gent, tel. 091/22.41.48. De drie afdelingen uit het Waasland gaan gezamenlijk een streekgebonden stand opbouwen.

— Men stelt voor maximum twee proefnummers van het plaatselijk blad toe te sturen aan sympathisanten. Worden ze daarna geen Wielewaallid dan ontvangen ze niets meer.

— Oost-Vlaanderen heeft ongeveer 25 % van de Wielewaalleden. In 1986 gingen 6 afdelingen vooruit qua ledenaantal, terwijl er 10 achteruit gingen.

— De provinciale subsidie in 1986 (voor het werkingsjaar 1985) bedraagt 89.000 fr. Ze zal onder de afdelingen verdeeld worden volgens het behaalde aantal punten. De aanvragen vòòr 1987 (voor het werkingsjaar 1986) moeten voor 30 maart 1987 ingediend worden bij H. Evrard, Brusselsesteenweg 504, 9219 Gentbrugge.

— De activiteiten bestemd voor het nationaal blad Wielewaal moeten tijdig en op de voorgedrukte formulieren naar het secretariaat te Turnhout

opgezonden worden.

— Tenslotte werd nog veel aandacht besteed aan de werking van de afdelingen.

REIS NAAR DE DONAU-DELTA

Gezien het groot aantal inschrijvingen wordt een tweede reis ingericht van 6 t.e.m. 13 juni. Hiervoor zijn nog een tiental plaatsen vrij. Voor meer inlichtingen zie Wielewaal, januari '87, p. 33.

44STE WIELEWAALCONGRES

A) Zaterdag 25 april 87: Symposium

Thema: Natuurbeleving, natuurstudie en natuurbehoud in de Vlaamse Ardennen.

9.30 u. - 10 u.: verwelcoming met koffie

10 u. - 10.20 u.: André De Kimpe: „Natuurbeheersproblemen in de Vlaamse Ardennen.”

10.20 u. - 10.40 u.: Marc De Jonghe en Karel Hubau: „Milieubescherming in de Vlaamse Ardennen”.

Koffiepauze

11 u. - 11.25 u.: Paul Van Ceunebroeck en Michel Vander Vennet. „Natuureducatie en natuurstudie in de Vlaamse Ardennen”.

11.25 u. - 12.00 u.: Ulrich Libbrecht: „Natuurbeleving in de Vlaamse Ardennen”.

Middagmaal van 12 u. tot 14 u.

14 u. - 15 u. werkgroepen (opsplitsen in 4 werkgroepen rond de thema's der spreekbeurten)

15 u. - 15.30 u.: koffiepauze

15.30 u. - 16.45 u.: werkgroepen (opsplitsen in 4 werkgroepen rond de thema's der spreekbeurten)

16.45 u. - 17 u.: slotrede.

Praktische richtlijnen voor het symposium:

Plaats: Hoger Rijksinstituut voor Paramedische Beroepen, Ninovestraat 161, 9600 Ronse.

De prijs voor deelname aan dit congres wordt democratisch gehouden op 450 fr. alles inbegrepen. (Congresmap, 3 koffies en middagmaal met als menu: roze gekookte zalm, Rossinisoepp, gebrad met ananas en noords zoet).

Wie zijn eigen boterhammen meebrengt, betaalt 150 fr. voor soep, koffie en congresmap als deelname.

Inschrijven voor dit symposium kan door storting van 450 fr. of 150 fr. per persoon op rekening 891-2540092-60 op naam van Wielewaalafdeling Schelde p.a. Burg. P. Ceuterickstraat 12, 9751 Asper. Inschrijven kan tot uiterlijk 31 maart 1987.

B) Zondag 26 april 1987: Congresuitstappen - tevens 10de Vlaamse Ardennendag.

Voor de afdelingen die inschreven: gelieve stipt de richtlijnen te volgen medegedeeld door Karel De Waele, Kerselaarslaan 52, 9800 Deinze, tel. 091/86.45.60.

Wie de congresuitstappen als individueel Wielewaallid wenst mee te maken kan als volgt aansluiten:

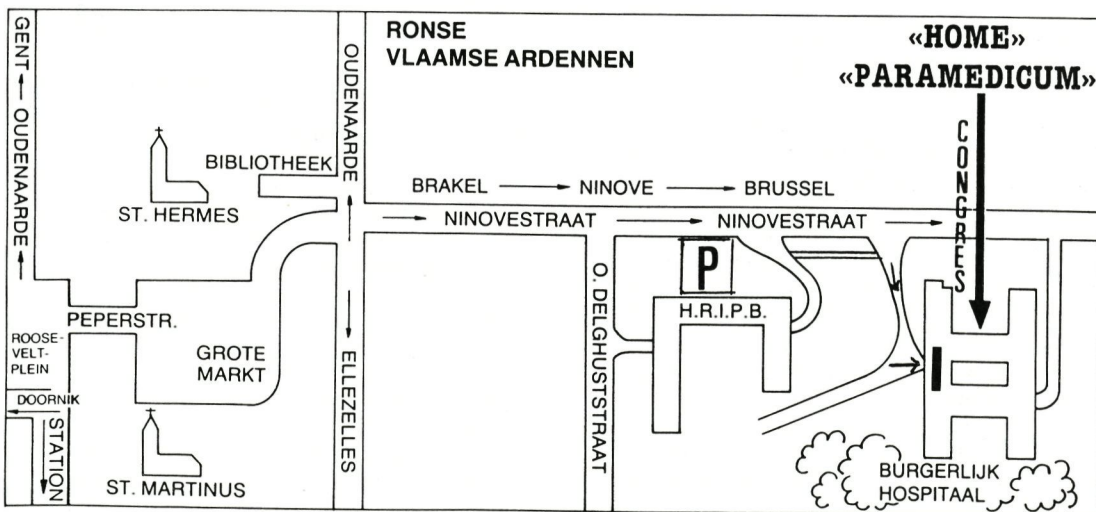
Morgenwandeling in het Brakelbos. Leiding:

Jacques Vanheeuverswyn. Samenkomst: kerk Opbrakel om 9 u.

's Middags komen wij met alle groepen samen om te picknicken in de feestzaal van de brouwerij Roman in Mater, waar bruin bier, koffie, barbecueworst en bruin brood en mattetaart de natuurbeleving proefbaar zullen maken. Studiemateriaal kan bekeken en gekocht worden aan de boekenstand. En een bijdrage voor het natuurbehoud in de Vlaamse Ardennen is steeds welkom!

De namiddagwandeling is een landschapswandeling te Kwaremont. Leiding: Karel De Waele. Vertrek kerk Kwaremont om 14 u. (er wordt vóórverzameld in de brouwerij en gezamenlijk er naartoe gereden). Einde omstreeks 17 u.

Tot weerziens op 25 en 26 april 1987 in de Vlaamse Ardennen.

Wel en wee in onze afdelingen

TER OVERWEGING AAN ONZE AFDELINGSBESTUREN!

In verband met De Strandloper houd ik eraan te wijzen op sommige scheefgegroeide situaties die in de loop der jaren tot stand gekomen zijn. Het zij voor iedereen duidelijk gezegd: ons ledenblad De Strandloper is het lokaal mededelingsblad van de afdeling Oostende aan de leden van De Wielewaal die tot de afdeling Oostende behoren. Hieruit volgt dan alleen zij die lid zijn van De Wielewaal en dus hun bijdrage als lid hebben betaald in Turnhout, De Strandloper kunnen krijgen...

In principe is het dus uitgesloten dat niet-leden zich nog kunnen abonneren op De Strandloper alleen, om te kunnen deelnemen aan de lokale activiteiten. Die personen moeten weten dat ze geen lid zijn van De Wielewaal en dus ook niet gedekt zijn door de verzekering die De Wielewaal voor haar leden afsluit. Personen die zeggen De Wielewaal echt genegen te zijn, kunnen dit best bewijzen door hun lidgeld in Turnhout te betalen. Personen die lid zijn van De Wielewaal, maar van

een andere afdeling, kunnen De Strandloper bekomen door het betalen van 150 fr.

R. Van Craeynest, voorzitter Oostende

In feite is het de logica zelf. Laten wij hopen dat de maatregel veralgemeend wordt.

JUBILEA

Eén van de kenmerken van onze vereniging is een actief afdelingsleven. Tussen uitstappen, voordrachten, beheerswerken enz. in is er ook altijd wel ruimte voor een gezellig ledenfeest, barbecue of receptie, anders zouden we geen Vlamingen zijn. En of er gefeest gaat worden dit jaar? We kennen al vast vierjarige afdelingen. Gent en Lier zijn al veertig jaar in het getouw, Mechelen en Turnhout zingen het zelfs al een halve eeuw uit. En waarschijnlijk zijn er nog wel jubilerenden. Eén en ander zal op gepaste wijze gevierd worden. Schat, staat de feestneus koud, we gaan de flora buitenzetten.

Werk op de plank

NATIONALE WERKGROEP HYLA

Uit het verslag van de vergadering van 25/11/86 -

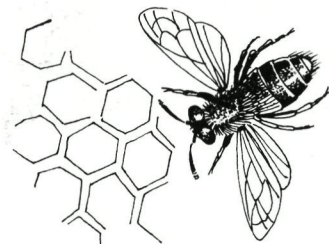
— R. Willockx zorgt voor een nieuwe sticker voor de werkgroep.

— Er komt een nieuwe vouwfolder met toelichtingen over overzetacties en voortplantingspoelen.

— Over de overzetacties komt ook een brochure.

— Men werkt tevens aan een persmap over eventuele aankondigingen in kranten, werkbladen en op de radio.

— Een basistekst over doel, werking, activiteiten, enz. van Hyla zal verstuurd worden naar allerlei verenigingen met het verzoek tot opname in hun contactblad.

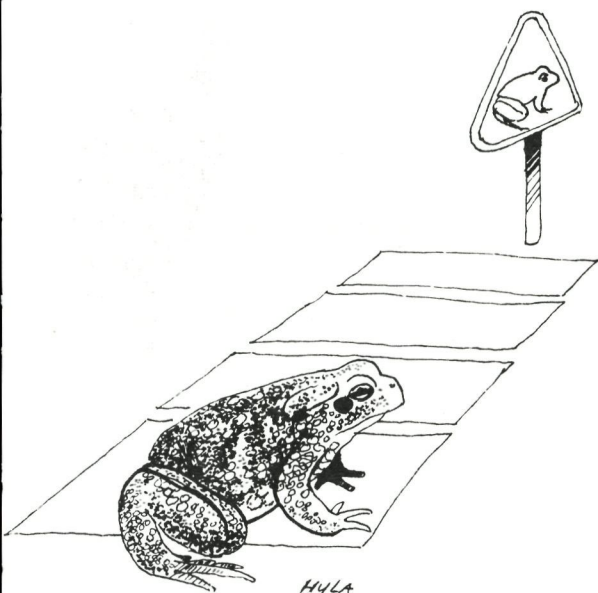
— De werkgroep zal in 1987 starten met een poeleninventarisatie.

— Op 4 april 1987 is er een infodag vanaf 10 uur in de zaal Palette te Overpelt. De organisatie gebeurt in samenwerking met de plaatselijke Wielewaal-afdeling.

— De vereniging „De IJsvogel” van Opwijk houdt van 14 tot 20 mei 1987 een natuurtentoonstelling. Hyla zal er een bemande stand hebben.

HYLA INFO-DAG 4 APRIL 1987

De Wielewaalwerkgroep **HYLA** organiseert op

De Zebrapad: een nieuwe soort voor ons land

zaterdag 4 april in Limburg in het Ontmoetingscentrum **PALETTE** (Centrum-Kerk), Jeugdlaan - 3583 Overpelt, haar 4e herpetologische info-dag. Deze werkgroep spant zich in het bijzonder in voor de studie en de bescherming van de in „de natuur

levende amfibieën en reptielen”.

Verschillende onderwerpen zullen aan bod komen door middel van een tentoonstelling met postersessies en voordrachten.

Het programma:

- 10.00 u.: opening van de tentoonstelling en mogelijkheid tot het bekijken van posters, documentatie en studiemateriaal; mogelijkheid tot het stellen van allerlei vragen betreffende amfibieën en reptielen
- 11.00 u.: postersessie: „Levendbarende hagedis” door D. BAUWENS
- 11.30 u.: voordracht: „Paddenoverzet” door B. HELLEMANS
- 12.30 u.: lunch - de tentoonstelling blijft echter permanent open tot 17 u.
- 13.30 u.: diavoordracht: „Inheemse amfibieën en reptielen”
- 15.00 u.: bezichtiging van de tentoonstelling
- 16.00 u.: postersessie: „Verdedigingstactieken bij amfibieën en reptielen” door A. VAN HECKE
- 17.00 u.: einde

Bijkomende inlichtingen zijn te bekomen op het **HYLA**-secretariaat (A. VAN HECKE), Eglantierlaan 39, 2630 Aartselaar, tel. privé 03/888 34 31 kantoor 03/449 38 90.

Van Aalscholver tot Zeis - nieuws uit onze reservaten

**4e GEMEENSCHAPPELIJKE CONSERVATORS-
EN MEDEWERKERSDAG.
VALLEI VAN DE ZWARTE BEEK -
23 MEI 1987**

Een goede traditie schijnt ontstaan door het organiseren van een conservators- en medewerkersdag die open staat voor alle Vlaamse reservaat-beherende verenigingen.

De vierde contactdag wordt voor 1987 gepland op zaterdag 23 mei in het reservaat 'De Vallei van de Zwarte Beek' te Koersel-Beringen.

Het thema van de dag zal volledig in het teken staan van het beheer van beekdalreservaten en invertebratenbeheer. Het wordt tijd dat ook aan onze insectenfauna meer aandacht wordt besteed.

Houd dus deze dag reeds vrij in uw agenda.

Een gedetailleerd programma wordt later meegegeeld.

NIEUWE UITBREIDING IN DE LANGEMEERSEN

Op 17 december 1986, na het opstellen van het jaarverslag, kocht De Wielewaal, afdeling Schelde-Leie een perceel meers aan in het hooilandreservaat De Langemeersen te Oudenaarde (Petegem).

Het perceel heeft een oppervlakte van 1 ha 90 a en is bekend op het kadaster gemeente Wortegem - Petegem, 2e afdeling Petegem, sectie C nr. 448/a. De prijs bedraagt 395.000 fr. + 94.836 fr. kosten. Afdeling Schelde-Leie kwam tussen voor 2/3 van de totale kostprijs.

Meteen komt de totale oppervlakte in eigendom op 6 ha 19 a 86 ca. Dit zeer drassig weiland is hoofdzakelijk begroeid met een pitrusvegetatie. Er was een reële bedreiging door ophoging met allerlei zwerfpuil en afbraakmateriaal, zodat het gehele natuurterrein, laatste broedplaats van de Watersnip in de meersen, zou verloren gegaan zijn. Het blokvormig perceel is omgeven door een 120-tal oude knotwilgen en een smalle rietgordel. Als beheer wordt begrazing voorzien, zonder dat het perceel bemest zal worden.

Inventarisatie naar vogels in de knotwilgen en rietgordel en een plantenlijst van dit perceel zullen in 1987 opgesteld worden.

De secretaris van de afdeling, J. Vanheeuverswyn, deed een aanvraag tot subsidie bij het W.W.F.

Hij stelde eveneens een dossier op om de Langemeersen als natuurreservaat te laten erkennen. Mochten beide pogingen succes hebben dan kan met de bekomen subsidie een aanpalend waardevol perceel gekocht worden.

Op het gewestplan ligt het terrein in een zone bestemd als natuurgebied.

Onze gelukwensen aan de afdeling.

H. Franckx

DE EERSTE PERCELEN RESERVAAT IN HET ZAMMELSBROEK

De meesten herinneren zich het artikel van L. Meesters over het Zammelsbroek te Geel, in het januarinummer 1986 van ons tijdschrift.

Op 24.12.1986 werden 2 percelen in dit mooie gebied openbaar verkocht. Afdeling Nete en Aa slaagde erin een perceel moeras van 85 a aan te kopen aan de historische prijs van 7 fr./m². De Raad van Beheer wenst de afdeling van harte proficiat met haar eerste eigendom.

Dezelfde dag kocht ook het C.C.B.V. er een perceel moeras van 1,35 ha.

Beide terreinen zullen gezamenlijk beheerd worden als 1 reservaat. Dat is dan eveneens een historisch feit. We danken dhr. Arnhem voor de goede samenwerking.

In een volgend nummer vindt u meer informatie.

DE ZWARTE HEIDE: BEHEERSWERKEN '86

Het reservaat staat sinds een drietal jaren onder beheer van de afdeling Turnhout. Daar het om iets meer dan 2 hectaren midden een zeer interessant weidevogelgebied gaat, wordt het meest noordelijke stuk als trekpleister voor Grutto, Kievit, e.d. beheerd. Hier werd in '86 ook het meeste werk verricht. Het andere perceel herbergt een zeer interessante vegetatie. Het zal in '87 grondig onder handen genomen worden.

In het noordelijke perceel werd vooreerst de gracht die midden door het reservaat liep in samenspraak

met de landbouwer-gebuur verlegd naar de rand. Het overbemeste water kan also niet langer het lagere gedeelte bevoelen. Elke waterafloop werd gedicht zodat de weide langer nat zal blijven tijdens het voorjaar. Een weidevogelgebied hadden we echter nog niet. Deze beestjes verkiezen een korte vegetatie en vrij zicht. Het aspect werd echter voor het grootste deel bepaald door immense pitruspollen met een diameter tot 0,5 m en tot 0,8 m hoogte. Win Bosmans kon ze echter met een cirkelmaaier de baas. Het in '85 gemaaid deel werd half juli '86 terug gekortwiekt. De Pitrus volgde half augustus. Half oktober werd de mat weerom zeer kort afgereden. Het terrein heeft nu een gans ander uitzicht. Het is zowat het tegenovergestelde van een intensief bewerkt, geëgaliseerd hooiland met Engels Raai-gras. Een microreliëf van bulten, dichtgegroeide ontwateringsgrachtjes, kuilen e.d. vormen de groeiplaats van enkele tientallen plantesoorten die in vele graslanden geen kans meer krijgen. Langs 2 zijden bleef een rij Pitrus en Pijpestrootje overeind. Enkele braamstruiken zorgen eveneens voor variatie. Op het hooggelegen stuk ontwikkeld zich een interessante schrale vegetatie waar o.a. de Gevlekte Orchis en veel Reukgras in voorkomen. Tegen de weg groeien op dit ogenblik nog een 150-tal sparren die echter moeten wijken voor een onkruidakkertje. Het geheel werd met puntdraad afgerasterd zodat in '87 enkele runderen voor beweiding zullen zorgen. We zien met volle verwachting uit naar de lente '87 als Grutto en Kievit tot broeden komen. Ook kritischer soorten zoals Slobeend, Zomertaling, Tureluur en Watersnip staan op het verlanglijstje.

Volgende vogelsoorten broedden er in '86: 1 Wilde Eend, 2 Graspiepers, 1 Grasmus, 1 Zanglijster, 2 Rietgorzen.

Ik wil vooral Win Bosmans, Patrick Geerts en mijn vader danken voor het vele verrichte werk.

Jef Lauwers

AFDELING ANTWERPEN-ZUID HEEFT GROOTSE PLANNEN VOOR FORT VII

Op 8 september 1986 kreeg het bestuur van afdeling Antwerpen-Zuid de toestemming van het College van Burgemeester en Schepenen van de Stad Antwerpen om het vrijstaand gebouw, aan de ingang van het Fort, in gebruik te nemen als infolokaal.

De bedoeling is om de bezoekers aan het gebied hier uitleg te verschaffen, enerzijds over het historisch-militair aspect, anderzijds over flora en fauna van het reservaat.

Vooraleer deze plannen werkelijkheid zijn, moet er nog heel wat veranderen. Er werd al flink wat werk gepresteerd, maar gezien de slechte staat van het gebouw op het ogenblik van de ingebruikname, zullen er nog heel wat aanpassingen en herstellin-

gen noodzakelijk zijn. Hulp is hierbij meer dan welkom. Mensen met ervaring terzake en/of met handen aan het lijf kunnen hun steentje letterlijk en figuurlijk bijdragen. Onnodig te zeggen dat, rekening houdend met de duurte van de bouwmaterialen, ook financiële steun zeer dankbaar aanvaard wordt. Dit kan op rekeningnr. 000-0178083-88 t.n.v. E. Miroen, Edegem met vermelding „Infolokaal”. We danken het afdelingsbestuur Antwerpen-Zuid en alle medewerkers alvast voor hun initiatief, dat zeker de educatieve waarde van het reservaat zal verhogen en wensen hen zeer veel succes met de verwezenlijking ervan. Te gelegener tijd hoort U

hierover meer.

Nog enkele andere nieuwsjes. De avifaunalijst werd uitgebreid met 2 soorten, de Wespindief en de Kleine Bonte Specht. Ook werden de rupsen van de Kuifvlinder er waargenomen op Helmkruid. Tenslotte werden ook nog volgende nieuwe planten opgenomen in de inventaris: Kleine Majer, Karmozijnbes, Postelein, Tweeknopvarkenskers, Klein Springzaad, Kluwenklokje, Kleine Kaardebol, Haagbeuk, Hemelboom, Rode en Witte Kornoelje, Europees Krenteboompje, Europese Vogelkers en Sleedoorn.

In het spaarvarkentje - onze reservatenfondsen

FISCAAL VOORDEEL VAN AFTREKBARE GIFTEN

Wie in 1985 een belastbaar inkomen had van 1.000.000 fr. en 10.000 fr. aan De Wielewaal schonk, zag zijn belastbaar inkomen met 10.000 fr. dalen. Het gevolg van die daling is dat hij ten minste 4.750 fr. aan belastingen heeft uitgespaard.

Rekening houdend met de gemeentebelasting en het gebrek aan voorafbetaling zal in vele gevallen het hoofdtarief in belangrijke mate hoger zijn. Het fiscaal voordeel zal dan meer dan 4.750 fr. bedragen.

We geven in tabelvorm het bedrag van het fiscale voordeel voor verschillende inkomens.

Belastbaar inkomen	Fiscaal voordeel op een gift van 10.000 fr.	Reële last van de gift van 10.000 fr.
400.000 fr.	4.080 fr.	5.920 fr.
750.000 fr.	4.590 fr.	5.410 fr.
1.000.000 fr.	4.750 fr.	5.250 fr.
1.500.000 fr.	5.250 fr.	4.750 fr.
3.000.000 fr.	6.300 fr.	3.700 fr.

Uit de tabel blijkt dat hoe hoger de belastbare basis is hoe hoger het fiscaal voordeel dat uit de schenking wordt gehaald. Er is echter één nadeel. Het geheel van de giften tijdens een belastbaar jaar door dezelfde schenker verricht is slechts aftrekbaar ten belope van 5 % van de gezamenlijke netto inkomsten van deze schenker.

H. Franckx

GIFTEN

Orchis, Klein-Brabant

Dhr. Van den Bussche, De Panne 1.000 fr.

Algemeen Reservatenfonds Nationaal

Dhr. Mes, Brussel 1.500 fr.
Dhr. Lesneuck, Antwerpen 1.000 fr.
Wielewaalafdeling Nete en Aa 100.000 fr.
Anoniem 2.000 fr.

Steenbeemden, Lier

Mevr. E. Nuyts, Lier 1.000 fr.

Kempisch Reservatenfonds

Dhr. J. Lauwers, Turnhout 5.000 Fr.
Dhr. J. Thijs, Turnhout 200 Fr.
Anoniem 1.000 Fr.
Verkoop oude wijnflessen 3.828 Fr.
Verkoop oud papier 2.085 Fr.
Verkoop broedpotten 620 Fr.
Tombola ledenfeest 21.113 Fr.

Netevallei

Kerstactie 1986 14.960 fr.
Dhr. J. Peeters, Nijlen 300 fr.
Derola Intern. bvba, Tremelo 5.000 fr.

Goed om te weten

MET HET PROVINCIAAL NATUURCENTRUM AAN NATUURSTUDIE DOEN IN '87.

De natuurliefhebber die in '87 ten voeten uit wil kennismaken met de Limburgse natuur, kan deelnemen aan de studieverblijven, georganiseerd door het Provinciaal Natuurcentrum Rekem. Tijdens meerdaagse verblijven worden dan bepaalde natuurgebieden, landschappen of thema's grondig uitgediept. Geen monologen door een natuurgids, wel zelf observeren en zoeken naar ecologische relaties. Het Natuurcentrum staat in voor deskundige begeleiding en de nodige veldstudiematerialen. En dat alles in een aangenaam ontspannende sfeer en een mooi verblijfskader, nl.

Alden Biesen; holle wegen in Limburg; water in Haspengouw; heide in Limburg; de Limburgse Krijtstreek.

Prijs per dag: 1.000 fr., alles inbegrepen (maaltijden, overnachting, werkingskosten). De studieverblijven beginnen telkens op vrijdagavond en dienen in hun geheel gevolgd te worden.

Inlichtingen: op aanvraag wordt een folder opgestuurd met gedetailleerde informatie over elk studieverblijf en met een inschrijvingsformulier:

Adres: Provinciaal Natuurcentrum, Populierenlaan 30, 3620 Lanaken-Rekem, tel.: 011/71 44 44

UPUPA - TIJDSCHRIFT VAN DE VOGELWERKGROEP - JNM

Upupa is het tijdschrift van de nationale vogelwerkgroep van de Jeugdbond voor Natuurstudie en Milieubescherming (JNM). Naast een aantal ornithologische bijdragen van zeer uiteenlopende aard, bevat Upupa ook een heleboel informatie i.v.m. de projecten waaraan de vogelwerkgroep haar medewerking verleent. In de loop van 1987 zal Upupa minimaal 5 keer verschijnen, maar indien het aanbod aan artikels en het aantal abonnees voldoende groot blijken te zijn, zullen hoogstwaarschijnlijk nog een aantal extra nummers worden samengesteld. Een jaarabonnement kost 100 Bf., voor JNM-leden en 150 voor niet-leden, te storten op rekeningnummer 406-4016141-60 t.n.v. Jan Loos, Meergorenbaan 19, 2400 Mol. Geïnteresseerden kunnen eventueel eerst een gratis proefnummer aanvragen op hetzelfde adres. Artikels voor Upupa kunt U kwijt bij Jan Loos of bij Chris Coeckelbergh, Van Herbruggenstraat 7, 2680 Bornem.

Al deze boeken en publicaties kunnen besteld worden in de boekhandel van De Wielewaal te Turnhout, tenzij anders vermeld.

Al onze leden wordt een korting van 10 % gegeven vanaf een som van 200 F; vrachtkosten worden aangerekend.

Nieuwe uitgaven

Lack P., 1986. *The Atlas of wintering birds in Britain and Ireland*. Staffordshire, Poyser. 447 blz., 1297 F.

De Juana E., 1980. *Atlas ornitológico de la Rioja*. Logrono, Instituto de Estudios Riojanos, 658 blz. 960 F.

Mennema J., e.a. 1985. *Atlas van de Nederlandse flora*. Deel II. Zeldzame & vrij zeldzame planten. Utrecht, Bohn, Scheltema & Holkema, 349 blz., 1920 F.

Maréchal P., S. Maarten. 1986. *De kraaien vragen onze aandacht*. Eindhoven, Stichting Mondiaal Alternatief. 32 blz., 90 F.

Nethersole D., M. Thompson. 1986. *Waders, their breeding, haunts and watchers*. Calton, T & AD Poyser. 400 blz., 1260 F.

Klaus S., H.H. Bergmann, e.a. 1986. *Die Auerhühner*. Wittenberg Lutherstadt, A. Ziemsen Verlag. 276 blz., 620 F.

Feige K.D., 1986. *Der Pirol*, Wittenberg Lutherstadt, A. Ziemsen Verlag. 216 blz., 533 F.

Oosterink H.W., 1986. Winterswijk, Geologie deel II. De trias-periode (geologie, mineralen en fossielen) Wet. Med. nr. 178. Hoogwoud, Kon. Ned. Natuurhistorische vereniging, 120 blz., 346 F.

Botanische Termen in Engels, Duits en Frans. Wet. Med. nr. 166 a. Hoogwoud, Kon. Ned. Natuurhistorische Vereniging, 22 blz., 165 F. Een aanvulling op de welbekende „Botanische termenlijst“ die reeds vroeger bij dezelfde uitgeverij verscheen.

Ruge K., 1986. *Die Saatkrähe*. Stuttgart, Franckh'sche Verlagshandlung. 79 blz., 353 F.

Müller H.J., 1986. *Bestimmung Wirbelloser Tiere im Gelände*. Stuttgart, Gustav Fischer Verlag. 280 blz., 732 fr.

Buttler K.P., 1986. *Orchideeën*, München, Mosaik Verlag. 287 blz.

Birkhead M. and C. Perrins 1986. *The Mute Swan*, 176 blz., formaat 23 x 16 cm, met pentekeningen en talrijke zwartwit foto's. Prijs: 14 Eng. Pond. Uitg. C. Helm Ltd.

Het eerste deel in een nieuwe serie van monografieën over diverse soorten. Dit boek behandelt o.a. al de aspecten van het leven van de knobbelzwaan en de toekomstperspectieven van de soort.

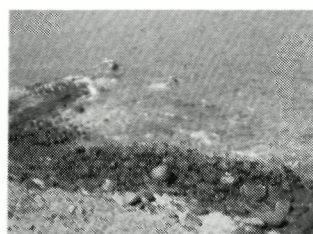
O'Connor and M. Shrubbs 1986. *Farming and Birds*, 250 blz., formaat 23 x 15 cm., met pentekeningen en diagrammen, 44 tabellen. Prijs 17.50 Eng. Pond. Uitg. Cambridge University Press.

Dit boek werd geschreven door een professionele ornitholoog en een manager van een modern landbouwbedrijf. Het omvat 11 hoofdstukken o.a. ook over pesticiden, pollutie, bescherming van oogsten, vervolging door de mens en mogelijke alternatieven.

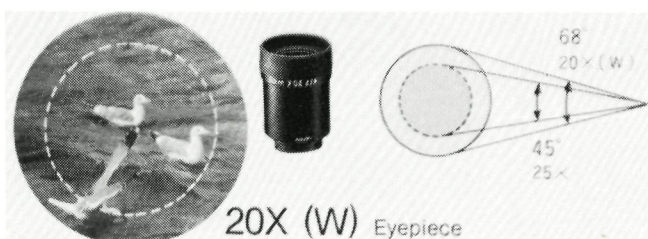
NIEUWE KOWA TSN 77MM-TELESCOPEN IN DE CENTRALE

Een volledig gamma van veelzijdig optisch materiaal

De nieuwe Kowa TSN-telescopen bieden u, dank zij de 77 mm-objectieflens, een uitzonderlijke optische kwaliteit. Door dit grote objectief verkrijgt u een zeer grote helderheid en scherpte van het beeld. Vergelijken met de vroegere TS-telescoop, met 60 mm-objectief, wordt de lichtgevoeligheid vergroot met 60 %! Dit laatste is vooral belangrijk bij slechte weersomstandigheden. Kowa biedt een gamma oculairs, voor gebruik op alle terreinen. Alle types, van de speciale 20 x W (breedhoekoculair) tot de veelzijdige 20 x-60 x zoom zijn ontworpen om een scherp en helder beeld te geven, met een maximum aan contrast en resolutie.

Deze foto, genomen met een standard 50 mm-lens, is een natuurgetrouwe weergave.

Super breedhoekoculair. De 68°-hoek geeft een breed beeld van het object en de omringende achtergrond.

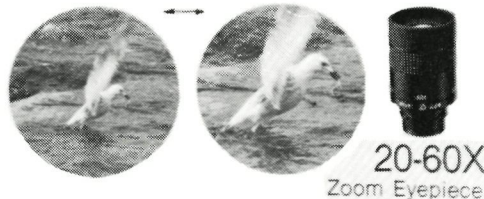
25X
Eyepiece

Standard oculair voor algemeen gebruik.

40X
Eyepiece

Geeft een sterke vergroting voor uiterst preciese observatie vanop verre afstand; het beeld blijft zeer helder.

20-60X
Zoom Eyepiece

Uitzonderlijk veelzijdig in gebruik. Dit oculair geeft de gebruiker de mogelijkheid om een beeld te „vangen” met kleine vergroting en dan in te zoomen voor observatie van zeer dichtbij. Voldoet zeer goed voor gebruik in een wijdoopen landschap.

Model	Vergroting	Werkelijk gezichtsveld	Nominaal gezichtsveld	Gezichtsveld op 1000 m	Prijs
Ø 77 20X (W)	20	3.4°	68°	59 m	5550,-
Ø 77 25X	25	1.8°	45°	31 m	4800,-
Ø 77 40X	40	1.1°	44°	19 m	5100,-
Ø 77 20 - 60X	20 - 60	1.7 - 1.1°	34 - 66°	30 - 19 m	8280,-

NU SPECIALE AANBIEDING !

KOWA TSN-1 BODY + OCULAIR 20X + OCULAIR 40X

of KOWA TSN-1 BODY + OCULAIR ZOOM 20X - 60X

TOTAALPRIJS : 23.500,- BF

**WADERS - THEIR BREEDING, HAUNTS
AND WATCHERS**

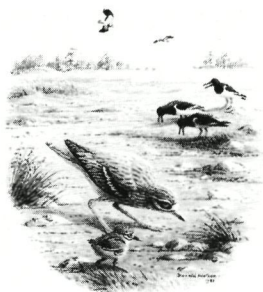
Nethersole-Thompson D. and M. T. & AD. Poyser,
1986. 400 blz.
ISBN 0-85661-042-9

1260 BF

WADERS

their breeding, haunts and watchers

Desmond and Maimie
NETHERSOLE-THOMPSON

Dit boek beschrijft biologie en gedrag van 18 soorten waadvogels in hun broedgebieden. Tevens hoofdstukken over waadvogels in het algemeen, verspreiding, onregelmatige gasten, enz. Het boek wordt besloten met gegevenstabellen, een uitgebreide bibliografie en een aanhangsel met sonogrammen van bepaalde soorten.

Meer dan 100 tekeningen en 32 foto's vervolledigen en verfraaien de tekst.

**THE ATLAS OF WINTERING BIRDS IN BRITAIN
AND IRELAND**

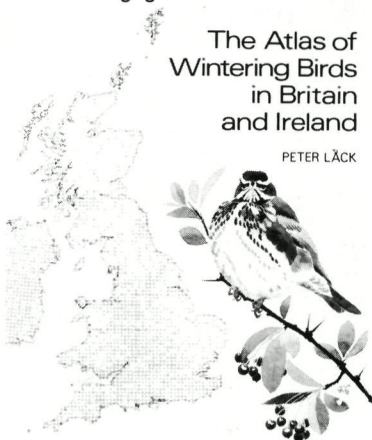
Lack P., T. & AD. Poyser, 1986. 447 blz.
ISBN 0-85661-043-7

1297 BF

Dit werk is gebaseerd op onderzoeken i.v.m. de aanwezigheid van vogels in Groot-Brittannië en Ierland gedurende de winters van 1981, 1982 en 1983. Het veldwerk werd verricht door meer dan 10.000 waarnemers. Het boek bevat besprekingen van 200 soorten, in 192 gevallen voorzien van een grote tweekleurige verspreidingskaart en een blad-zijde tekst. Daarenboven zijn er uitgebreide bijdragen over het weer gedurende de 3 winters en het trekgedrag van de vogels in die periode, evenals de planning, organisatie, veldmethodes en de evolutie van de onderzoeksgegevens.

**The Atlas of
Wintering Birds
in Britain
and Ireland**

PETER LÄCK

British Trust for Ornithology Irish Wildbird Conservancy

**THE
ARCTIC & ITS
WILDLIFE**
BRYAN SAGE

THE ARCTIC & ITS WILDLIFE

Sage B., Croom Helm London, 1986. 190 blz.
ISBN 0-7099-3321-5

897 BF

Het klimaat, het landschap, de flora en fauna van het Arctisch gebied zijn verscheidener dan men gewoonlijk denkt. Deze verfrissende en boeiende studie verschaft er alle gegevens over op een wijze die het midden houdt tussen het algemeen vulgariserende en het zuiver technische.

Na een beschrijving van de geografische gebieden die tot het Arctisch gebied behoren, worden het klimaat en het milieu, zowel te land als te water, behandeld. Ook de aanpassingen van plant en dier aan de Arctische omgeving ontsnappen niet aan de aandacht.

Schitterende, meestal gekleurde illustraties ondersteunen de tekst. Resultaat is een prachtig werk dat zowel de belangstellende natuurminnaar als de professionele bioloog zal bekoren.

ORCHIDEEN

Buttler K. P., Mosaik Verlag, 1986. 287 blz.
ISBN-3-570-04403-3

659 BF

De familie der orchideeën behoort tot de grootste uit het plantenrijk. Europa is slechts een uithoek van hun verspreidingsgebied. Het is dan ook niet verwonderlijk dat dit boek het eerste is dat de Europese soorten volledig met tekst, kleurenfoto's en tekeningen behandelt. Een determinatiesleutel zorgt voor de nodige samenhang tussen de geslachten, soorten en ondersoorten.

Het boek bestrijkt geheel Europa, maar ook het Aziatische deel van Turkije, de gebieden ten oosten van de Middellandse Zee, Noord-Afrika, de Canarische Eilanden, Madeira en de Azoren.

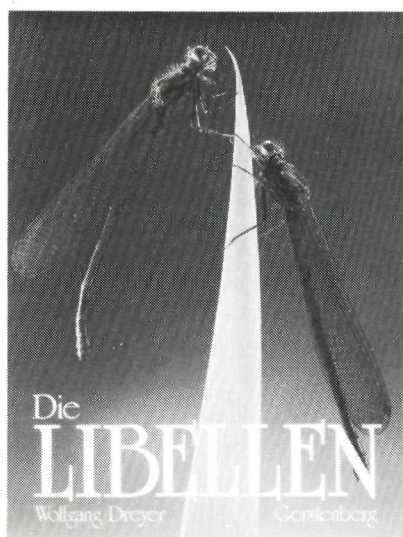
De plantenminnende reiziger beschikt nu over een omvangrijk naslagwerk dat er tevens kan toe bijdragen de Europese orchideeënsoorten als niet te verwaarlozen deel van onze plantenwereld te beschermen.

DIE LIBELLEN

Dreyer W., Gerstenberg Verlag, 1986. 219 blz.
ISBN 3-8067-2022-3

1218 BF

Dit werk behandelt 80 Midden-Europese libellensoorten. Met meer dan 100 kleurenfoto's, twee determinatiesleutels (voor volwassen dieren en larven), een actueel verspreidingsoverzicht en praktische tips voor de bescherming van deze fascinerende insecten en het milieu waarin ze leven.

BESTIMMUNG WIRBELLOSER TIERE IM GELÄNDE

Müller H.J., Gustav Fischer Verlag, 1986. 280 blz.
ISBN 3-437-20359-2

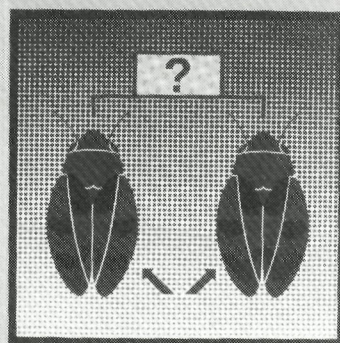
732 BF

Een unieke determinatiegids voor de ongewervelden. De determinatiesleutel bestaat uit 147 afbeeldingstabellen, overwegend gespreid over twee bladzijden. Daardoor wordt het, ook voor de beginner, mogelijk om ongeveer 1500 Midden-Europese geslachten met 1600 soorten op naam te brengen. Studenten en leerkrachten, maar ook de geïnteresseerde leek, kunnen door middel van dit boek een basiskennis verwerven over de ongewervelden. Deze kennis zal later het werken met omvangrijke, uitsluitend op tekst gebaseerde determinatiegidsen zeker ten goede komen.

H.J. Müller Bestimmung wirbelloser Tiere 2. Aufl.

Bestimmung wirbelloser Tiere im Gelände

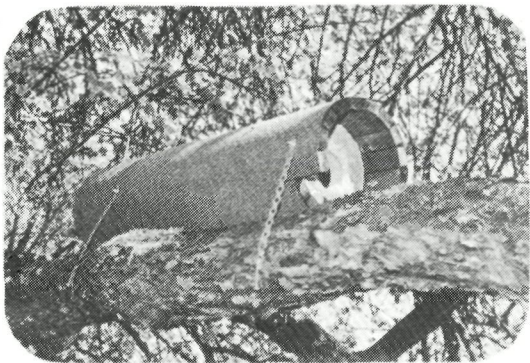
Herausgegeben von H. J. Müller
2. Auflage

Nestkasten in houtbeton

Nestkast voor Koolmees, Pimpelmees

Steenuilenpijp

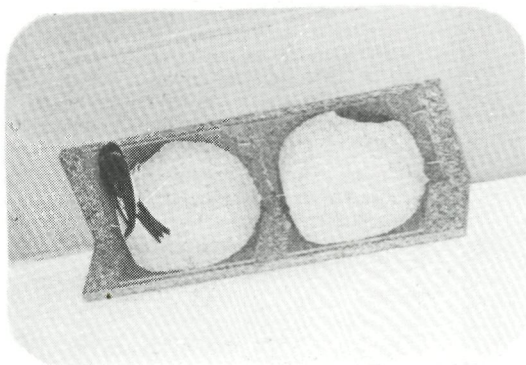
Halfopen nestkast voor Kwikstaart, Vliegenvanger, eventueel
Roodborst en Winterkoning

- zeer aantrekkelijk voor de vogels door de natuurgetrouwe binnenafmetingen;
- gemakkelijk te bevestigen, te onderhouden en te controleren;
- zo goed als onbeperkte levensduur;
- 100 % 'spechtbestendig';
- geïsoleerd door behandeling met een milieuvriendelijke 2-componentenverf, die de vorming van condensatievocht verhindert.

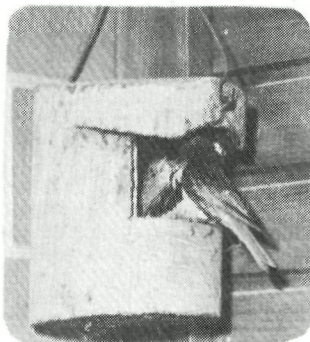
Prijslijst:

Koolmees, Pimpelmees	415
Gekraagde Roodstaart	415
Boomkruiper	415
Kwikstaart, Vliegenvanger	415
Nest Boerenzwaluw	350
Dubbelnest Huiszwaluw	600
Vleermuizenkast	415
Steenuilenpijp	1860
Uilen- en duivenkast	720
Neststeen	490

De verzendingskosten bedragen gemiddeld 1/3 van de aankoopprijs.

Dubbelnest voor Huiszwaluw

STEUNENDE LEDEN 1987 - vervolg

Dhr. G. Decostere, Avelgem
Dhr. W. Van Spaendonck, Lier
Dhr. K. Peeters, Puurs
Dhr. R. Brusten, Neeroeteren
Dhr. J. Delmeire, Waregem
Dhr. G. Cappelle, Brussel
Dhr. Van Himbeeck, Schoten
Dhr. W. Bonheure, Lovendegem
Dhr. L. De Cooman, Ingelmunster
Dr. J. Van Kerckhoven, Lier
Dhr. G. Bouverne, Gent
Dhr. H. Gielen, Wommel
Dr. J. Delbeke, Oostende
Dhr. W. Oliebos, Sint-Martens-Latem
Dr. P. Caron, Turnhout
Dhr. L. Derden, Antwerpen
Dhr. L. Vancamp, Boom
Dhr. Verbruggen, Puurs
Mevr. A. Cauberghe, Beerse
Dhr. W. Latte, Nazareth
Dhr. P. Boone, Bertem
Dhr. W. Van Dun, Bouwel
Dhr. M. Braekman, Berchem
Dhr. L.A. Van de Velde, Eeklo
Dhr. W. Dings, Oud-Turnhout
Mevr. S. Goossens, Oostduinkerke
Dhr. J. Visser, Emblem

NIEUW IN ONZE BOEKHANDEL

CCS-draagtassen voor verrekijkers. Waterdichte en stevige tassen, die een zeer degelijke bescherming bieden aan uw optisch materiaal. In voorraad: grote verrekijkertas (zie foto). Prijs: 1.800 fr. (heup- of schouderriem inbegrepen). Andere types verkrijgbaar op bestelling!

Dhr. G. Huyskens, Stabroek
Dhr. F. Stijnen, Westerlo
Dhr. F. Kerstens, Zoersel
Dhr. J. Van den Driessche, Knokke-Heist 2
Dhr. A. Gysel, Diksmuide
Dhr. H. Vandelaer, Scherpenheuvel
Dhr. Ph. Moreaux, Ronse
Dhr. J. Eyben, Maaseik
Dhr. M. Van Houdt, Sint-Katelijne-Waver
Dhr. Lahaye, Schilde
Dhr. K. Vander Stichele, Brussel
Dhr. De Meulenaar, Sint-Niklaas
Dhr. M. De Meireleir, Temse
Dhr. E. Van Oste, Vrasene
Dhr. P. Decoene, Brugge
Dhr. F. Verheyden, Knokke
Dhr. G. Schuur, Ravels
Dhr. A. Haers, Ninove
Dr. J. De Mot, Sint-Niklaas
Dhr. G. Verhoestraete, Vosselaar
Dhr. R. Lesneuck, Antwerpen
Dhr. M. Smets, Turnhout
Dhr. A. Huyskens, Ekeren
Mevr. A. Peeters, Essen
Dhr. R. Havenith, Antwerpen
Dhr. P. Cieters, Melsen
Dhr. Van Bouchaute, Oosteeklo

SPECIALE AANBIEDING

Draulans D., 1985, *'Dagroofvogels te Mol-Postel en omgeving'* - De Wielewaal, 96 blz.

De Lust R., 1985, *'Leven tussen Griel en Bruine Kiekendief'* - De Wielewaal, 94 blz.

NU 100 F - in de Wielewaal-Boekhandel.

Te koop gevraagd:

Limosa 50, 1977, nr. 1-2

Alauda 51, 1983, nr. 1.

RNOB, nummer over Marionville.

British Birds: jaargangen vòr 1980.

FLINT, BOEHME, KOSTIN and KUZNETSOV.

A Field Guide to Birds of the USSR. Lautäusserungen, Verwandtschaftliche Beziehungen und Verbreitungsgeschichte Asiatischer Laubsänger.

MARTENS. 1980.

Jaargangen 1 tot en met 6 van *Natuurreservaten*.
José Van Kerschaver, Burggravenstraat 72, 9900 Eeklo.

En te koop aangeboden:

Wegens dubbel gebruik: KOWA TS6 zoom 20-60x60
STATIEF PH. Verroken L., Aatstraat 238, 9600 Ronse. 055/213797 (nà 20 u.)

WIELEWAAL

Jaargang 53 - maart 1987

H. FRANCKX. Reis naar Hongarije: 3 tot en met 16 juni 1986	45
F. FLEURBAEY. Wilgenstruiken: opvallend in ons Vlaamse landschap	53
D. BAUWENS, S. MASURE. Drinkpoelen en amfibieën	57
R. DE LUST. Geen auteursrecht voor de Blauwborst	63
Een natuurreservaat in de kijker. R. SEGERS. Het hooilandreservaat Orchis te Bornem	66
Uit het wetstraatje. S. TYS. Vogels der Beneluxlanden	72
H. FRANCKX. Voor u gesprokkeld	72
Vijf vóór twaalf	73
Verenigingsberichten	77
Wel en wee in onze afdelingen	84
Werk op de plank	84
Van Aalscholver tot Zeis - nieuws uit onze reservaten	85
In het spaarvarkentje - onze reservatenfondsen	87
Goed om te weten	88

Titelblad: Mannetje Alpensalamander — Foto: Chr. Onkelinx